

ЩО МАЄ ЗРОБИТИ ВЛАДА,
АБИ БІЛЬШЕ НЕ ПОЗИЧАТИ У МВФ

ЯК У ВИШАХ ЗІ СТУДЕНТІВ
РОБЛЯТЬ КОРУПЦІОНЕРІВ

ЧОМУ ТИСЯЧІ УКРАЇНЦІВ
СТАЮТЬ УБИВЦЯМИ

Тиждень

український www.ut.net.ua

КШИШТОФ
ВАРґА ПРО
НАЦІОНАЛЬНІ
МІФИ
ТА ІСТОРІЮ

№ 32 (145), 6–12 СЕРПНЯ 2010 р.

Чому зникають незалежні

ЗМІ

ISSN 1996-1561

32 >

9 771996 156002

ЛЕГЕНДИ СІТІ

Ліцензія: серія НР № 0900 - м від 19.05.2005

ВИ ВІРИТЕ? МИ ЗНАЄМО!

щосуботи о 23:00
дивись на телеканалі

Фото
тижня
Росія
у вогні

6

Служба блогерів
України
Навіщо СБУ
викликала блогера
для дачі пояснень
щодо висловлювань
в інтернеті

8

День журналіста
Що заважає
незалежним
ЗМІ вижити
на вітчизняному
медіаринку

12

ВПРИТУЛ

Вікторія Сюмар
про українську
владу та
«комфортні
медіа»

14

Подали на бюджет
Як Україна має
використати кредит
МВФ, щоб більше
не позичати

16

Борговий рубікон
Які ризики несуть
у собі вимоги МВФ
і як їх можна уникнути

18

Університети
корупції
Вища школа
привчає
студентів
до хабарів

20

Злочинні наміри
Чому тисячі
українців стають
убивцями

22

Труднощі
полювання
Як в Україні
ловлять серійних
убивць

26

Без хвороби хворі
Головний дитячий
психіатр Ігор Марценков-
ський про необгрунтовану
госпіталізацію дітей та
державне фінансування

30

Семен Глузман
про епідемію
ліжко-місць

32

Гра триває
Як заборонений
гральний бізнес
заробляє
надприбутки
в тіні

34

Золоте місто
У Сінгапурі буквально
на порожньому місці
збудували високотех-
нологічну заможну
країну

38

Внутрішня кухня
сусідів
Кшиштоф Варґа
про культуру, іс-
торичну пам'ять і
політичний поділ
угорців

42

Мертве море Калуша
Мешканці колиш-
ньої хімічної столиці
Прикарпаття живуть
на межі екологічної
катастрофи

44

Хто гартував сталь
Індустріалізацію СРСР
здійснили американці

48

Чистий дух очей
21 липня відійшов у вічність
символ покоління шістдесятни-
ків Євген Концевич

52

НАВИГАТОР

Кохання в м'якій
обкладинці
Дамська проза
в Україні: від
жорсткого реалізму
до казкової
дольче віта

54

Відгуки/анонси
Вистави, фільми,
виставки, книжки,
записи

58

Гондольери на Дунаї
«Водоплавний» спосіб
життя і незалежний
характер мешканців
робить Вилкове несхожим
на жоден інший
куточок України

60

Сонячний літак
Експериментальний літак
на сонячних батареях
здійснив успішний
26-годинний політ

64

Кілька слів
від
журналістів
Тижня

66

Обкладинка

Колаж:
Андрій
Ермоленко

ПЕРЕДПЛАТИТЬ ТА ОТРИМУЙТЕ
ЩОП'ЯТНИЦІ
передплатний індекс – 99319

к_sydorchuk, м. Київ

Визнаймо, протягом останніх двадцяти років українізація не могла відбутися взагалі. Для «перфарбованої» партійної номенклатури державницьке мислення – незрозуміле і чуже явище. Значки новітніх політичних сил не змінили їхньої сутності, вони лише стали лобівати інтереси олігархічних кланів. Натомість патріоти-дисиденти так і не змогли докритися до свідомості пострадянських українців, що розгублено дивились у майбутнє. Тож маємо те, що маємо, і вибір за нами: покласти край тотальному зрощенню, висловивши недовіру русифікаторам на місцевих виборах, і розпочати нарешті довгий процес національного відродження чи надалі мовчазно спостерігати за повільним зникненням всього українського. Або ми українці, або малороси. Tertium non datur.

Шубарт

А щодо українізації, то все досить просто. Почніть із себе. Будьте не голослівними, а послідовними. Удосконалюйте свої знання з мови, відповідайте на російське запитання українською так, аби викликати у російськомовного зацікавленість до української. Зрештою, в нас ринкова економіка, де пропозиція – наслідок попиту. Вимагайте в кіосках україномовну пресу, відвідайте україномовні кіносеанси і концерти, читайте українською. До речі, є багато якісних українських перекладів

Найдискусійніші матеріали № 31, 30 липня – 5 серпня 2010 року

Де українізація?

Про втрату українською мовою своєї обов'язковості та реальної державності

Доба нової руїни

Про руйнацію Московським патріархатом національної пам'ятки – Зимненського Свято-Успенського монастиря на Волині

Утомлений Сізіф

Про причини, з яких інтелігенція заговорила про Україну без Криму та Донбасу

з інших мов, зроблених, як це не дивно, у рад. час. Не знайшли у книгарні перекладів Ремарка, Стріндберга, Келлермана, Чехова чи Міцкевича? Повірте, вони є. Шукайте і знайдете. Не купуйте одразу російською. Створюйте попит – тоді з'явиться й пропозиція. Захищайте своє!

Василь Бернар

Вандалізм – хвороба Московитської патріархії взагалі! Закарпаття: 1) на румовищах тисячолітнього Грушівського вселенсько-старопопійного монастиря зведено потвору з бетону й пінопласту; 2) тячівський «піп» Володимир Бонка на археологічній пам'ятці поруч із райцентром встромив хреста. Хоча там же вандалізм скоїв і греко-католицький декан Петро Креніцькі, громадянин (!) Словаччини...

Валерій

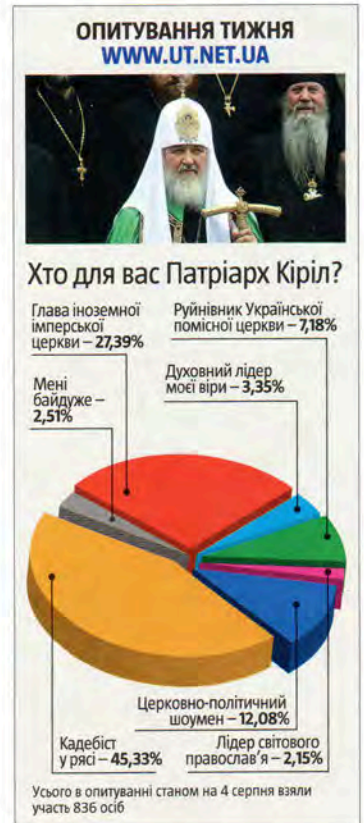
Жах! Національна пам'ятка, яка «увібрала» в себе і католицизм, і православ'я, тобто християнська святиня. Яку віддали невігласам «св'ятошам»! Знайдено понад 160 кістяків, і це вже після повної «зачистки» території важкою технікою! Тотальне невиконання своїх обов'язків усіма, хто має контролювати і реагувати. Де міліція, де прокуратура? Тупо не виконують свої обов'язки. Де нарешті археологи? Судячи зі статті, не компетентні дурні, які самі мають відповідати перед законом! Чому мовчить офіційна Польська влада! Одне прізвисьце Чарторийських – це пласт Польської історії.

А ці «св'ятоші» планують 28 серпня поховання решток у братській могилі! Навіть не дослідивши хто і звідки! А там, можливо, рештки видатних людей!

Вольха

Спочатку Катерина II нищила старі українські джерела писемності, аби згодом створити нову, вигадану історію Російської держави. А тепер у нас на Волині матушка Стефана спробувала продовжити її брудну справу – взялася за знищення чудової пам'ятки архітектури. Щоб згодом затерлися і імена Волинських князів, які там були поховані...

Орфографія дописувачів зберігається

Свої зауваги та коментарі до статей ви можете залишати в блозі Тижня – ut-magazine.livejournal.com та на нашому сайті www.ut.net.ua

Тиждень

№32 (145) 6–12.08..2010 р.
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український Тиждень»
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступник головного редактора Наталя Васютин
Оглядач Юрій Макаров
Редактори Анатолій Астаф'єв, Жанна Безп'ятчук, Вікторія Герасимчук, Дмитро Губенко, В'ячеслав Дарпінянц, Роман Кабачій, Ігор Кручик, Андрій Лаврик, Мар'яна Олійник, Наталя Петринська

Журналісти Богдан Буткевич, Інна Завгородня, Валентина Кузик, Аліна Пастухова, Дмитро Рафаель, Олена Чекан
Відповідальний секретар Віталій Столига
Арт-директор Андрій Ермоленко
Дизайнери Ганна Єрмакова, Тимофій Молодчиков
Художник Павло Ніц
Більд-редакція Олександр Чекиньов, Валентина Бутенко
Фотограф Андрій Ломакін
Кольорокоректор Олена Шовкопляс
Літературні редактори Олександр Григор'єв, Лариса Мінченко

Коректори Марина Петрова, Ірина Павленко
Контент-редактор сайту Таня Овчар
Генеральний директор Микола Шейко
Фінансовий директор Андрій Решетник
Директор з бізнесу Олександр Грищенко
В.о. директора з реклами Олена Андреева
e-mail: andreeva@ut.net.ua
тел.: 067 407-10-89
Відділ промо та маркетингу Ганна Кашейда
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 2.11.2007 р.
Свідчення про державну реєстрацію КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2

Адреса редакції та видавця 03067, Київ, Машинобудівна, 37
E-mail: office@ut.net.ua
Тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідчення суб'єкта видавничої справи ДК №1447 від 28.07.2003 р.
№ зам. 105352
Наклад 31 100
Номер підписано до друку 4.08.2010 р.
Виходить щоп'ятниці.
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою.
Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на ліцензування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються і не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р», під рубрикою «Трибуна» та на сірому тлі, публікуються на комерційній основі

Кредити на все необхідне

- Кредитування поточних потреб 27%
- Кредит «Пенсійний» 25%
- Кредит на авто 18%
- Товари в розстрочку 29%
- Іпотека 19%

ПРОПОНУЄМО НАЙКРАЦІ ФІНАНСОВІ РІШЕННЯ!

www.kruss.kiev.ua

АБ «Київська Русь» є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

0 800 500 546

Дзвінки в межах України зі стаціонарних телефонів безкоштовні

НА ЧАСІ

1

Росія у вогні

Повідомлення про пожежі в Росії нагадують репортажі з зони бойових дій. За даними Міністерства з надзвичайних ситуацій РФ, на 4 серпня в країні вирувало 813 природних пожеж, зокрема 24 торф'яних, на площі понад 126 тис. га. Загибло 48 людей. Ці цифри щогодини збільшуються. Тисячі будівель зруйновано. Згоріли цілі села. Над Москвою (1) третій тиждень висить густий смог – наслідок горіння торф'яників у передмістях російської столиці. Потерпають від диму й мешканці Нижнього Новгорода (2), які не виходять на вулицю без марлевих пов'язок; у місті закрито міжнародний аеропорт. Триває боротьба з вогнем на околицях міста Саров Нижегородської області (3), в якому розташований Федеральний ядерний центр. Окрім Нижегородської та Московської областей надзвичайно складною ситуація залишається у Володимирській, Воронежській, Рязанській та Липецькій областях, Мордовії та Республіці Марій Ел. На охоплених вогнем територіях запроваджено надзвичайний стан. За даними уряду РФ, збитки від стихії вже сягнули 6,5 млрд рублів і надалі зростають. Екологи ж прогнозують, що ліси на місці згарищ відновляться лише за кілька десятків років.

Фото: European Space Agency

2

3

29 липня
В Одесі трамвай зійшов із рейок і впав на «Таврію». Водій авто загинув

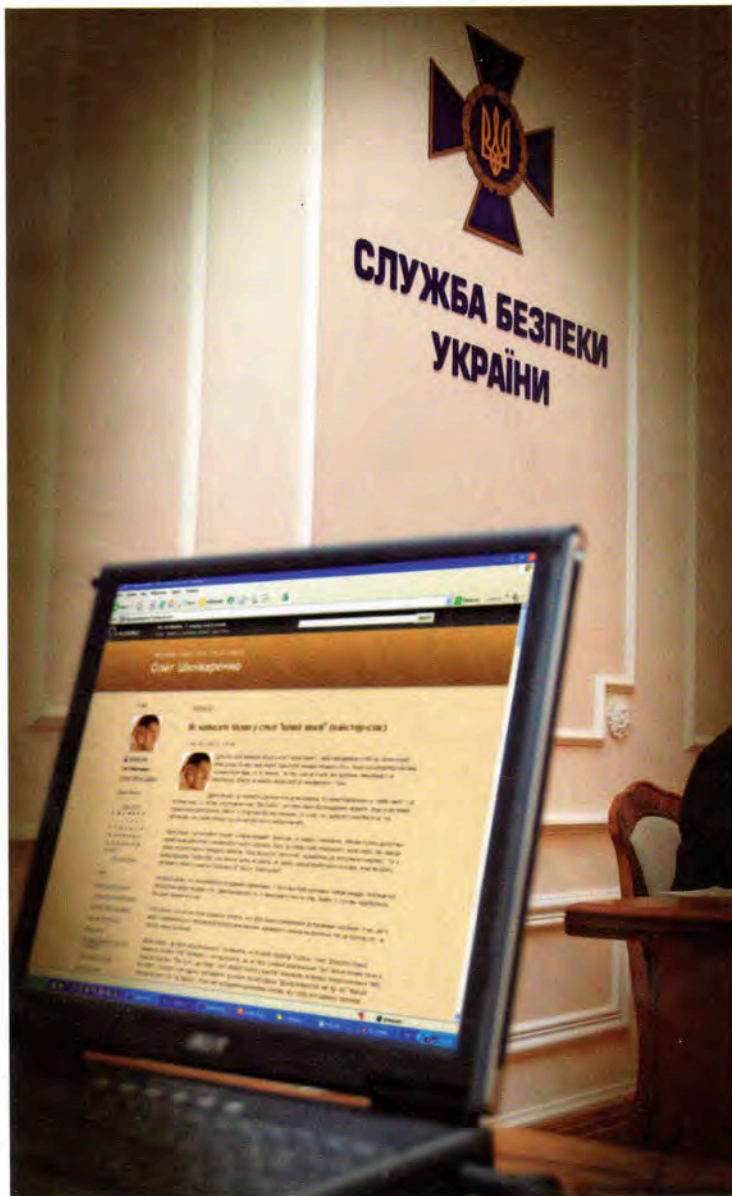

30 липня
Помер відомий український композитор та естрадний співак Микола Мозговий

31 липня
Набув чинності новий закон про місцеві вибори

Служба блогерів України

СБУ зайнялась скороченням простору свободи висловлювань

Лнів, сміх і паніка охопили українських користувачів найпопулярнішої платформи для ведення блогів livejournal.com. Повідомлення про виклик і профілактичну бесіду в СБУ з молодим журналістом, ведучим кіноклубу при фонд-видавництві «Смолокип» Олегом Шинкаренком стало мегатемою для обговорень. Одних обурило сам факт відстежування працівниками СБУ теревенів «за політику» у блогах. Те, що «вони» все контролюють, раніше прийнято було вважати параноєю. А тепер, принаймні частково, виявилось реальністю. І це вже не слова й натяжки, а повістки, прокурорські перевірки, коментарі прес-служби чекістського відомства тощо. Інших розсмішила вибрана тема – нібито погроза юнака, не екстреміста і не радикала, главі держави. Його слова, звичайно, не для друку в поважному виданні. Але ж вони й прозвучали не в пресі, а були призначені кільком десяткам друзів. Чужі в таких маленьких бложиках, яких сотні тисяч, не ходять. Написане Шинкаренком – парафраз формули «хай би вони там повиздыхали». Хто такого, думаючи про нашу владу, не каже?.. Реакція силовиків не забарилася, коли протягом короткого часу в бібліотеці журналіста з'явилася репліка: «Цікаво, чи є десь такі сили типу українські націоналісти, які могли би вбити Януковича, Анну Герман і всю компанію», а потім тегом «убить гада» було супроводжено ролик – демонстрацію акторської гри президента і прем'єра, які домовляються говорити «по-українски» перед телекамерами. Треті – хоч їх виявилось й менше, затягнули стару пісню, мовляв, давно вам казали, тікати треба з тих соцмереж, бо всі вони – від «однокурсників» до Живого Журналу – підконтрольні спецслужбам, передусім російським. Але цей катастрофізм не став панівним в українському сегменті ЖЖ, інакше ми втратили б чимало цікавих щоденників та коментарів, заради чого й читають блоги.

Тиждень в історії

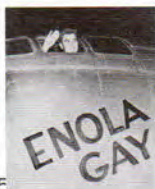
5 серпня 1886 року

У США вийшла перша газета українською мовою «Америка». Друкувалася до 22 лютого 1924 року

6 серпня 1945 року

Американський бомбардувальник «Enola Gay» скинув ядерну бомбу на японське місто Хіросіма, спричинивши загибель 90–140 тис. людей

7 серпня 1932 року

У СРСР ухвалено «Закон про три колоски», за яким до 1.01.1933 року засуджено на 10 років понад 54 тис. людей, розстріляно 2110

1 серпня

У Пакистані, що потерпає від повені, зафіксували спалах холери

2 серпня

У Тибеті обрали живим Буддою 5-річного Шаньнань Лоан-Дозе

3 серпня

Українські пожежні літаки й гелікоптери відлетіли до Росії боротися з вогнем

4 серпня

В Україні від пожеж згоріло 12 га лісу

Коментарі для преси й кілька інтерв'ю зробили Олега популярною особою у вузьких колах українських інтернет-заглиблених громадян. Він такої слави не прагнув і не заслужив. Звинувачення в самопії, які також звучали, безглузді. Очевидно, що файли в комп'ютерах СБУ не подовжують життя їй не роблять його комфортнішим. Радості мало, коли спецслужба проводить стосовно тебе «перевірку за матеріалами департаменту захисту національної державності щодо розміщення на інтернет-сайті повідомлення про погрозу щодо державного діяча України» і відсканує твій паспорт. Наче у спадкоємців ЧК і КДБ немає іншого шляху дізнатися про місце реєстрації, шлюбний статус і кількість дітей.

Що ж робити після «казусу Шинкаренка» блогерам, які пишуть про політику? Ставити «замок» на пости, де згадується Янукович чи який-небудь Азаров або Львовичкін? Чи просто відмовитися від критики владних політиків, натомість копати ногами опозиціонерів, чиновників середньої ланки, футболістів чи Кузьму Скрябіна, тобто тих, за кого відомство Хорошковського навряд чи вступиться? Відповідь проста – ні. Якраз перестраховка «какбычегоневышло», шагренево скорочення простору свободи висловлювань і є стратегічною метою тих, хто або попросив СБУ взяти в розробку блогерів, або в принципі не проти скористатися результатами авантюри.

Елегантні а-ля «слон у посудній лавці» маневрування СБУ вже одного разу посадили президента в калюжу перед західними партнерами – йдеться про випадок із недопущенням німецького громадського діяча Ніко Ланге в Україну. Наїзд співробітників служби на свободу слова в інтернеті, поза сумнівом, буде належно оцінений. Плюсів і друзів у глави держави відтак більше не стане. Хіба в Москві поплескають по плечу – «наш человек».

Валерій Хорошковський має простий спосіб зроби ти шалений внесок у справу посилення нацбезпеки: відключити у своїх підлеглих інтернет. Це не тільки мінімізує трафік, який нам, платникам податків, і оплачувати, а й стане першим рішучим кроком у наведеним порядку у відомстві, а потім, можливо, і в країні. Бо справжні загрози нацбезпеці не в блогах і не в політнекоректних постах, а в самій українській владі. І всі ці загрози мають імена та прізвиська. І всі вони є в мобільному телефоні голови СБУ.

Вахтанг Кіпіані

Змінили віру

Священики Української православної церкви Київського патріархату на Вінниччині переходять до Московського патріархату, а місцева влада передає туди ж храми. З початку року у Вінницькій області з УПЦ КП в УПЦ МП перейшли троє священиків, незабаром до Московського патріархату відійшли і храми, де вони проводили богослужіння. Представники УПЦ МП і місцевої влади заявляють, що ці переходи цілком закономірні, а передача церков законна. А в УПЦ КП їх називають рейдерством, відпрацюванням технології перерозподілу церков для всієї України і наводять факти фальшування документів на храми. За словами адвоката Валерія Палія, захисника УПЦ КП, документи на храми були не до кінця оформлені або ж приміщення належали державі, чим і скористалися опоненти. Наразі УПЦ КП через суд намагається повернути церкву Святого Дмитра Солунського в селі Розсоша Вінницької області, предстоятель якої перейшов до МП.

Демарш кримських татар

Конфлікт чинної влади з кримськотатарською спільнотою стає дедалі очевиднішим. Глава Меджлісу Мустафа Джемільєв проігнорував зустріч із президентом Віктором Януковичем. Представники Меджлісу пояснили свій крок тим, що серед запрошених на аудієнцію опинилися кілька скандальних громадсько-політичних організацій. Зокрема, «Мілі Фірка», активісти якої ведуть боротьбу (наразі безуспішну) за контроль над Меджлісом і «прославилися» зверненнями до Владіміра Путіна захистити їх від українських націоналістів, а також відкрито підтримували на президентських виборах Януковича. Лідери Меджлісу заявили, що готові вести діалог із президентом лише без участі «Мілі Фірка» та їй подібним. Глава президентської адміністрації Сергій Львовичкін натомість зазначив, що неявка Джемільєва на переговори є свідченням амбітності та некоректності.

ФОТО: РНУ, УНАУМ, АНДРІЙ ПОСМАНИН, КОЛАЖ ПАВЛО ПІЦ

8 серпня 1969 року

Уперше Кубок СРСР з футболу виграла команда «Карпати» (Львів)

9 серпня 1848 року

На Буковині скасовано кріпацтво. Тоді це була частина Австрійської імперії

10 серпня 1879 року

В Одесі за вироком суду (процес 28-ми) страчено п'ятьох членів народницького гуртка

11 серпня 2003 року

Українські війська введено в Ірак для виконання миротворчої місії

\$1,89 млрд

першого траншу з кредитної лінії у \$15,15 млрд надав Україні Міжнародний валютний фонд

\$4,7 млрд

переказали з ЄС і РФ на батьківщину українські заробітчани у 2009-му, забезпечивши 5% ВВП країни, – Світовий банк

на 4,9%

виконав річний план надходжень від приватизації Фонд держмайна, заробивши за сім місяців 311,6 млн грн

5 ОБЛИЧ

ВІКТОР ЯНУКОВИЧ
став князем

Президента України проголосили великим князем Московським. Зробив це самозваний король Русі-України з Нової Каховки Орест І.

ДЖЕКІ СЕЛБІ
сів на довго

Екс-голова Інтерполу в ПАР засудили до 15 років в'язниці за корупцію і зв'язки з наркомафією.

ВОЛОДИМИР ЛИТВИН
побачився з Пукачем

У межах розслідування справи про вбивство журналіста Гонгадзе відбулася очна ставка спікера ВР з головним обвинуваченим Олексієм Пукачем.

ПЕТРО СИМОНЕНКО
зізнався

Лідер українських комуністів підтвердив, що прилаштував свого сина Андрія на роботу в уряді. «Це так, і я цим пишаюся», – заявив Симоненко.

ГАННА ІПІШИНА
врятувала ціною життя

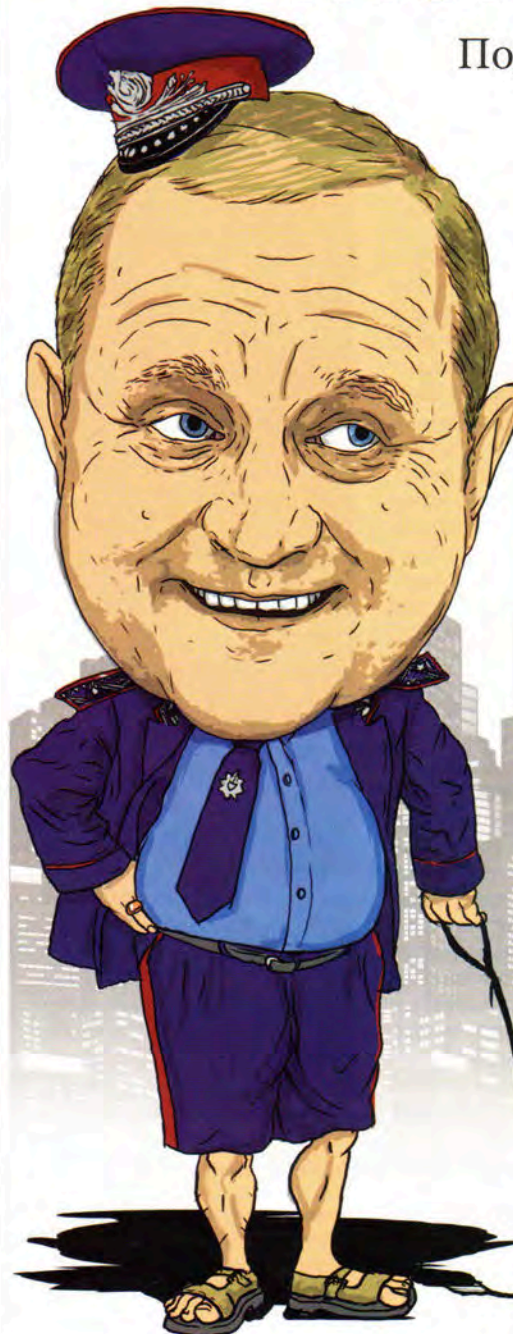
14-річна школярка з Краматорська виштовхала з води дев'ятирічного хлопчика, котрий тонув у водосховищі, однак сама виплисти не змогла.

АВТОБАЗА

Кадиллак Могильова

Подарунок спонсора чи хабар підлеглих

Черговий автомобільний скандал в українському уряді: в автопарку Міністерства внутрішніх справ дивним чином матеріалізувався Cadillac Escalade – елітний позашляховик вартістю під 1 млн грн. Чільник МВС Анатолій Могильов каже, що то благодійний внесок щедрого аноніма, депутат-опозиціонер Геннадій Москаль стверджує, що VIP-машина – хабар підлеглих головному міліціонерові.

ЦІКАВІ ФАКТИ

- ★ Цього року в Україні офіційно продали сім Cadillac Escalade
- ★ На такому авто (у броньованому варіанті) пересувається Патріарх РПЦ Кіріл
- ★ У США Cadillac Escalade 2010 року став автомобілем, який найчастіше викрадають
- ★ У США Cadillac Escalade – улюблена автівка чорношкірих наркодилерів

\$20 тис.

заплатили родині таксиста Олексія Чижикова, котрий загинув у квітні під час зіткнення з автомобілем із кортежу президента Віктора Януковича

50 млн грн

виділено на ремонт ділянки автодороги Київ – Вишгород – Десна, що веде до державної резиденції «Межигір'я», в який проживає президент Янукович

Анатолій Могильов
міністр внутрішніх справ

ВЕРСІЇ

Геннадій Москаль
народний депутат,
екс-заступник міністра
внутрішніх справ

ВАРТІСТЬ

518 тис. грн

1 млн грн

ПОХОДЖЕННЯ

«Що стосується автомобіля, то він куплений не за бюджетні гроші, а він куплений за гроші спонсорів»

«У приватних бесідах деякі керівники УВС зізналися, що вони скидалися грошима на подарунок Могильову на день народження. За їхніми словами, на ці кошти і був куплений автомобіль для міністра»

ПРИЗНАЧЕННЯ

Обслуговування іноземних делегацій

Обслуговування міністра внутрішніх справ Анатолія Могильова

ХАРАКТЕРИСТИКИ CADILLAC ESCALADE

ВАРТІСТЬ: від \$100 тис. (790 тис. грн) і більше
ГАБАРИТИ: 5143/2007/1887 мм
ВАГА: 3220 кг
МАКС. ШВИДКІСТЬ: 177 км/год
РОЗГІН ДО 100 КМ/ГОД: 10 с
ДВИГУН: 6199 см³, 403 к. с.
КОРОБКА ПЕРЕДАЧ: автоматична 6-ступінчаста
ПРИВІД: постійний повний
КІЛЬКІСТЬ МІСЦЬ: 6–8
САЛОН: шкіряний із дерев'яними вставками

КОРОТКО

Табачник перетрушує ректорів

Уряд заходився зачищати керівництво вищих навчальних закладів. Першим міністр освіти і науки Дмитро Табачник звільнив ректора Донецького національного університету, академіка НАНУ Володимира Шевченка. Останній стверджує: в неофіційній розмові міністр заявив, що це рішення найвищих органів влади. Слідом за Шевченком Табачник звільнив ректора Одеського національного університету імені Мечникова Валентина Синтину. В інших вишах також скаржаться на тиск із боку Міносвіти. Зокрема, у Києво-Могилянській академії розповідають, що їм без попередження скоротили кількість бюджетних місць на магістеріумі, та прогнозують подальше зменшення фінансування.

Уряд візьметься за банки

Міжвідомча комісія у складі чиновників із Мінфіну і ГоловаКРУ перевірятиме доцільність надання позик, що стали проблемними, банками зі значною часткою держави. Передусім владу цікавлять Ощадбанк, Родовід Банк, «Київ», Укргазбанк, а також Український банк реконструкції та розвитку, які з початку економічної кризи роздали кредитів на понад 70 млрд грн. Водночас інший проблемний банк – Надра Банк – повідомив про цілковиту готовність до рекапіталізації державним коштом після того, як реструктурував \$50 млн зовнішнього боргу. Очікується, що уряд увіллє до Надра Банку 5 млрд грн і долучить до рекапіталізації «свого» олігарха Дмитра Фірташа.

Храм підірвали шахраї

Причиною вибуху у Свято-Покровській церкві в Запоріжжі, що стався 28 липня (тоді загинула людина, ще вісім отримали поранення), міліція вважає кримінальні розбірки. За версією МВС, двоє шахраїв під виглядом священників наживалися на прихожанах храму, однак настоятель їх викрив і пригрозив покаранням. Щоб помститися, злочинці підклали бомбу. Метою було залякування, але саморобний вибуховий пристрій спрацював потужніше. Підозрюваних затримано.

Знову приплив кокаїну

Рекордну партію кокаїну – понад 1,2 т загальною вартістю \$180 млн – вилучила в Одеському порту Служба безпеки України. Наркотик переправляли з Латинської Америки, з Одеси він мав потрапити до Європи. Як писав **Тиждень** (див. № 30/2010), наркокартелі розглядають Україну як перевалочну базу для контрабанди кокаїну до Європи. Щороку нашою територією може проходити до 12 т цього наркотику вартістю \$1,123 млрд. 3 липня у порту Одеси правоохоронці виявили 582 кг кокаїну, кількома днями раніше – 152 кг.

Грузини конфіскували «Акорд»

11 членів екіпажу українського судна «Акорд», затриманих грузинською владою за незаконне перебування в абхазькому порту «Сухумі» в липні, суд відпустив під заставу. Водночас сам корабель конфісковано. Наразі українські моряки перебувають на борту судна в акваторії порту Поті, їм дозволено сходити на берег.

ФОТО: АНДРИЙ ЛОМАКІН, УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ, УНАН

День журналіста

Автор: **Юрій Макаров**

Анекдот кінця 1980-х: Іосіф Бродський, видатний російсько-американський поет і Нобелівський лауреат, лежить у шпиталі після операції на серці. Товариш намагається його розрадити: мовляв, Євгеній Євтушенко публічно висловився проти колгоспів. Бродський не забарився з відповіддю: «Якщо він проти, я – за».

Я не вважаю себе постаттю, рівню Бродському, тому не соромлюся декларувати солідарність із Миколою Азаровим. Минулого тижня прем'єр-міністр зневажливо висловився на адресу вітчизняної преси, звинувативши її в продажності.

На жаль, заперечувати вперті факти щодо джерел існування українських друкованих ЗМІ навіть немає сенсу. Всі, причетні до процесу, чудово знають: переважна більшість газет і журналів або перебуває на хронічному втриманні своїх власників (із різними завданнями та амбіціями), або заробляє на так званій джинсі – замовних матеріалах, що не мають позначки «реклама», а вдають із себе редакційні. Або й те, й інше. Бо самих лише рекламних надходжень хронічно бракує, а гроші від продажу накладу заледве покривають вартість друку.

Звісно, йдеться не про таблоїди, не про глянець і не про корисні поради кухарям та садівникам – виключно про те, що гідне називатися Засобами Масової Інформації. І що серйозніше видання, то разючіший контраст між його репутацією й компромісами, на які час від часу доводиться (?) йти його керівництву. Ніяк не забуду свого інтерв'ю із заступником редактора однієї з найшанованіших українських газет, яка у відповідь на мої докори щодо надлишку явно замовних статей пофільософськи визнала: «Принаймні за три перші шпальти я відповідаю». Коли вже так, може, варто було б просто написати у вихідних даних: «редакція відповідає за зміст тільки перших

трьох шпальт»... Уявляєте на хвилинку таку відповідь із боку редактора якоїсь Guardian?

Я не збираюся когось засуджувати й виправляти звичаї. Мій пафос зовсім у іншому: українська преса не може бути іншою. На порушення загальноєвропейських і світи фахових стандартів її штовхає хибна система економічних стосунків не лише між ЗМІ та рекламодавцями, а й ширше – між ЗМІ та суспільством.

Почнімо з реклами. Який критерій для її розміщення в тому чи іншому виданні? Зрозуміло, кількість читачів. Як її визначають у Франції, Іспанії, Німеччині, Британії? За накладом (принаймні так було до останнього часу). Видавець ніколи не друкуватиме зайвих примірників, знаючи наперед, що їх ніхто не купить. І якщо його ввіймають на брехні, репутаційні втрати явно перевищуватимуть миттєвий зиск. В Україні немає (ну, майже немає) газет чи журналів, наклад яких був би підтверджений незалежним аудитором. Тобто пишуть: 20 тис., 30 тис., 50 тис. – ніхто не ввіймає за руку. Всі знають, що всі брешуть. Чудово! Але ж рекламодавцеві орієнтуватися якось треба? На допомогу приходять монополізована система рейтингів. Агенція дивним чином міряє читачську аудиторію й виставляє оцінки. Коли їй вірити, виявиться, що одну копію газети читає 10–15 людей (чого в реальному житті не було від часів горбачовської перебудови). То навіщо мені боротися за якість, підвищувати компетентність, дбати про поінформованість і в такий спосіб збільшувати тираж, якщо простіше надрукувати 2–3 тис. екземплярів задля годиться, домовитися з агенцією про потрібне місце в рейтингу й поділити рекламні гроші?

Далі. З чого ж годуються (точніше, годувалися до наступу інтернету, який усіх видавців зашкочив зненацька, – це окрема розмова) «якісні» газети та журнали в Європі й Америці? Перепрошую, з продажів. У тім-то й річ, що вітчизняний покупець

Український тижень.
Наклад – 31100 екз.
Вартість – 9,6 грн.

згоден купити за 20 грн. одну каву в кав'ярні, але не придбає за ті самі гроші ані газету, ані журнал. Бо каві він вірить, а журналу – ні. Порочне коло: через брак довіри люди не готові платити за інформацію, й тому задовольняються її відсутністю або її сурогатом. Маніпуляцією. Пропагандою. Ось і все. Коли економіка «четвертої влади» поставлена з ніг на голову, суспільство позбавлене авторитетних підстав для прийняття щоденних рішень. І це одна з причин, чому в цьому, конкретно взятому суспільстві рішення приймає кілька десятків людей, а їхня якість (і рішення, і людей, зокрема й прем'єр-міністрів) залишає бажати кращого. Можливо, не перша причина. Але й не остання. ■

ВПЛИВ ЗМІ НА ВЛАДУ

США: «Вотергейт». Побоюючись необрання на другий президентський термін у 1972 році, Річард Ніксон засновує Комітет переобрання президента, який використовує державні кошти проти своїх конкурентів. На гарячому спіймано людей президента, котрі встановлювали «прослушку» в офісі Демократичної партії (в будівлі комплексу «Вотергейт»), про що й написала газета Washington Post. Після офіційного розслідування Ніксон пішов у відставку.

Польща: Азартний скандал. У 2009 році газета Rzeczpospolita виявила, що міністр спорту Мирослав Джевецький та його підлегли мали вплив на проект змін до закону про гральний бізнес, які допомогли б багатитися близькому до міністра бізнесменові Рішарду Собесяку. В результаті міністр пішов у відставку, після чого відбулися ще чотири персональні заміни в уряді Дональда Туска. На думку видавця з польського відділу Axel Springer Міхала Кобоска, «політики тепер бояться контактів із бізнесом».

Німеччина: Похибка військових. У вересні 2009-го в Афганістані німецькі літаки обстріляли дві цистерни, які належали талібам, не взявши до уваги, що поблизу перебували цивільні. Потерпіло понад 140 осіб, досі не оприлюднено точних даних окремо щодо кількості загиблих і поранених. Причини трагедії – німецьке Міністерство оборони було погано поінформоване своїми відділами в Афганістані. Справу розкручував Der Spiegel. І 29 листопада міністр оборони Ганс Йозеф Юнг пішов у відставку.

Франція: Справа Геймарда. В лютому 2005 року тижневик Le Canard enchaîné розслідував те, як міністр економіки Франції Ерве Геймард за рахунок держави винаймає розкішні апартаменти. Щомісячна вартість оренди становила €14 тис. плюс витрати на паркінг (понад €3 тис.). Це збіглося в часі з закликами уряду до простих громадян бути економічними. Міністр пішов у відставку.

Велика Британія: Парламентський скандал. 2009 року газета The Daily Telegraph опублікувала низку матеріалів, у яких наводилися факти зловживань членів парламенту. Переважно йшлося про купівлю за державні гроші дорогої нерухомості, здійснення ремонтних робіт тощо. Був проведений незалежний аудит витрат усіх парламентарів, після чого відбулися численні відставки, звільнення, виходи на пенсію.

ВПЛИВІВІ ТИЖНЕВИКИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ
61,612 млн осіб,
219 тис. км²

The Sunday Times
Аналітичний тижневик
помірковано-консервативного
спрямування.
Наклад – 1 млн 202 тис. екз.
Вартість – €2,4

The Observer
Аналітичний тижневик
лівоцентристського спрямування,
сестринське видання
щоденної газети The Guardian.
Наклад – 453 тис. екз.
Вартість – € 2,4

The Sunday Telegraph
Аналітичний тижневик
консервативного
спрямування.
Наклад – 527,7 тис. екз.
Вартість – €2,3

The Economist
Аналітичний тижневик
формату newsmagazine.
Наклад – понад
1 млн 600 тис. екз.
(розповсюджуються в 200 країнах).
Вартість – €4,8

ПОЛЬЩА
38,1 млн осіб,
313 тис. км²

Newsweek Polska
Аналітичний
тижневик.
Наклад – 187,6 тис. екз.
Вартість – €1,2

Polityka
Суспільно-політичний
публіцистичний
тижневик.
Наклад – 202,9 тис. екз.
Вартість – €1,2

Wprost
Суспільний тижневик,
до зміни власника в 2009 р.
консервативного напрямку,
на сьогодні ліберальний.
Наклад – 167,5 тис. екз.
Вартість – €1

ФРАНЦІЯ
62,8 млн осіб,
674,8 тис. км²

La Nouvelle Observateur
Інформаційно-аналітичний
тижневик формату
newsmagazine
лівоцентристського спрямування.
Наклад – 531,5 тис. екз.
Вартість – €3,5

L'Express
Інформаційно-аналітичний
тижневик.
Наклад – 546 тис. екз.
Вартість – €3,5

Le Canard enchaîné
Тижневик політичних
розслідувань та сатиричних
коментарів.
Наклад – 537 тис. екз.
Вартість – €1,2

Le Figaro Magazine
Аналітичний тижневик,
який доповнює щоденну
газету La Figaro.
Наклад – 460 тис. екз.
Вартість – €4,5

ЧЕХІЯ
10,4 млн осіб,
78,9 тис. км²

TÝDEN
Суспільно-аналітичний
тижневик.
Наклад – 47,1 тис. екз.
Вартість – €1,28

Respekt
Аналітичний
політико-економічний
тижневик.
Продаж – 27,8 тис. екз.
Вартість – €1,56

Reflex
Суспільний тижневик,
друкує переважно
репортажні матеріали.
Продаж – 61,7 тис. екз.
Вартість – €1,4

НІМЕЧЧИНА
81,7 млн осіб,
357 тис. км²

Der Spiegel
Суспільно-політичний
тижневик.
Наклад – 1 млн 180 тис. екз.
Вартість – €3,8

Der Stern
Аналітичний тижневик
Наклад – 1 млн 85 тис. екз.
Вартість – €3,2

Die Zeit
Національна
тижнева газета.
Наклад – 620 тис. екз.
Вартість – €3,8

Focus
Суспільно-політичний
тижневик.
Наклад – 740 тис. екз.
Вартість – €3,5

СЛОВАЧЧИНА
5,4 млн осіб,
49 тис. км²

Týždeň
Аналітичний
суспільно-політичний
тижневик.
Наклад – 14,6 тис. екз.
Вартість – €1,5

TREND
Аналітичний
економічно-політичний
тижневик.
Наклад – 13,5 тис. екз.
Вартість – €1,6

Природа нерозуміння

Українські власть імуці ліплять для себе «комфортні медіа», забуваючи, що часи Брежнєва залишилися в їхній молодості

Автор:
Вікторія
Сюмар,
директор
Інституту
масової
інформації

Усі ми родом із Радянського Союзу. І з цим годі сперечатися. Просто хтось бореться з цим «совком» у собі, а хтось, як-от представники української влади, навпаки, активно культивує це відчуття. До того ж із завзяттям, гідним іншого застосування. Особливо це помітно у ставленні українських можновладців до медіа та свободи слова.

Ще недавно журналісти жваво обговорювали щире здивування президента Януковича запитанням журналістки «Телекритики» щодо узгодження редакційної політики Першого національного та «Інтеру». Віктор Федорович ніяк не міг збагнути, в чому проблема, що журналісти державного телеканалу мають узгоджувати свої новини з приватним «Інтером», який належить голові СБУ Хорошковському...

Тепер уже один із очільників Першого національного, його віце-президент Валід Арфуш, видав нагору ще одну специфічну порцію власних уявлень про роботу державного каналу, які в будь-якій демократичній країні мали б здатися цілковитим маревом.

В інтерв'ю УНІАН цей високопосадовець заявив, що Перший національний має висвітлювати діяльність влади тільки в позитивному світлі. «Я вважаю, що Перший національний обов'язково повинен бути провладним. Я так вважаю... Вважаю, що в кожній країні має бути такий канал. Хоч би яка була влада, завжди знайдеться канал, який її критикуватиме. А Перший національний має завжди висвітлювати роботу влади, доносити лише позитивну інформацію до глядачів. Тоді люди нехай самі судять, чи справді все так, як кажуть на каналі», – запевняє Арфуш.

Крім того, в уяві віце-президента НТКУ цей канал мав би бути таким собі надійним муром влади проти власного суспільства: «Перший національний має підтримувати владу, а влада повинна знати, що Перший національний завжди її захищатиме. Робота Першого передусім – не критикувати владу. Показати, що хороше, бо не буває такого, що у владі все погане».

Ось так. Ну хоч щось хороше роблять – то саме це й треба показувати. Бо ж не можуть загалом нічого хорошого не робити. А про погане навіщо? Влада ж має знати – є в неї такий найкращий канал...

А те, що за цей канал платить зовсім не Янукович і не Азаров із власних кишень, а всі ми з власних податків, Арфуш чи то забув, чи то не знає. І що моє побажання, як одного зі співвласників цього

державного каналу, полягає зовсім не в тому, щоб він вишукував для мене хоч щось хороше, що робить влада. Я хочу знати загалом, що вона робить. І якщо вона робить хоч щось, що не дуже хороше (даруйте за лексичний набір від Арфуша), я теж маю право знати про це.

Варто нагадати й про закон, який мав би враховувати державний службовець Валід Арфуш, оприлюднюючи публічно таке своє специфічне бачення. Адже закон зобов'язує Перший національний об'єктивно висвітлювати діяльність влади, виходячи з інтересів суспільства. Відтак у його заявах є прямий заклик до порушення закону, що мало б зацікавити відповідні органи.

Поза тим, органи переймаються зовсім іншим. Після скандальних «профілактичних бесід» із ректорами та громадськими активістами, українська спецслужба впритул зайнялася інтернетом, викликавши на розмову блогера Олега Шинкаренка за критичний пост про Януковича.

Речниця СБУ Марина Остапенко, коментуючи цю ситуацію, каже, що інтернет – це засіб масової інформації, тож записи в щоденнику блогера є справою СБУ.

Тут теж є демонстрація певного нерозуміння. Інтернет – це не засіб масової інформації. Це технічна можливість

**ЛИШЕ СВОБОДА СЛОВА
ЗАБЕЗПЕЧУЄ СВОБОДУ
ПОЛІТИЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ,
АЛЕ НА ВЛАДНОМУ ОЛІМПІ
ЦЕ НІКОГО НЕ ТУРБУЄ**

масової комунікації, й там є приватний простір, до якого якраз і належить Живий Журнал.

До відома Остапенко, блогерів переслідують у Китаї, Азербайджані та Росії. Цей список можна продовжити Венесуелою та Білоруссю. Прискіплива увага до блогінгу зовсім не є нормою для цивілізованих країн.

Звідки природа цього нерозуміння: що таке вільні медіа і яка їхня роль у демократичному суспільстві? Навряд чи природа цього явища тільки в радянському минулому та поганій освіті.

Українські можновладці не можуть позбутися іншої проблеми – контролювати інформаційний простір, щоб забезпечити собі максимально комфортні умови. Те, що саме свобода слова може забезпечити свободу політичної конкуренції та свободу конкуренції ідей, що надважливо в сучасному світі, на владному олімпі нікого не турбує. Радше навпаки. Це тішить. Бо це і є мета – одна й єдина влада, одна партія, одні й правильні ідеї, озвучені однією правильною людиною. Результат за Орвеллом: одні й гарні новини.

Лише одного при цьому не враховують автори такої концепції: вона не працює у світі постмодерну та інтернету... ■

*
DREAM CARD

ДИСКОНТНА КАРТКА
ТВОЄЇ МРІЇ

Дисконтна програма Dream Card:

- Ексклюзивні знижки від магазинів в ТРЦ «Dream Town»
- Унікальні пропозиції від розважального центру ТРЦ «Dream Town»
- Подарунки, розіграші, запрошення на свята в ТРЦ «Dream Town» для власників карток
- Прості умови отримання Dream Card*

Детальну інформацію стосовно Правил та умов участі у програмі дізнайтеся на Інфостійках у ТРЦ «Dream Town», за телефоном (044) 428-36-10 або на сайті www.dreamtown.ua

*Дрім Кард

ПЕРЕДПЛАТИТЬ «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

Вартість редакційної передплати журналу «Український тиждень»:

- 1 місяць – 20 грн;
- 3 місяці – 60 грн;
- 4 місяці – 80 грн

За детальною інформацією звертайтеся за тел. (044) 351-13-00.

Менеджер з передплати Семьяновська Каріна
K.sem@ut.net.ua

повідомлення	отримувач платежу	26007026823721	35392656
	ТОВ «Український тиждень»	поточний рахунок отримувача	код отримувача
касир	назва установи банку	Печерське відділення ПАТ «УКРСОЦБАНК»	322012
			МФО банку
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»		
	період:		
			сума, грн
	платник (підпис)		

квитанція	отримувач платежу	26007026823721	35392656
	ТОВ «Український тиждень»	поточний рахунок отримувача	код отримувача
касир	назва установи банку	Печерське відділення ПАТ «УКРСОЦБАНК»	322012
			МФО банку
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»		
	період:		
			сума, грн
	платник (підпис)		

Подали на бюджет

Україна не могла відмовитись від кредиту МВФ. Але вона може вибрати стратегію вирішення проблем, які породили потребу в них.

Автор:
Уве
Умлауфф,
міжнародний
фінансовий
аналітик

Справу зроблено: 28 липня 2010 року МВФ надав Україні кредит у розмірі \$15,2 млрд. Він прийшов на зміну попередній кредитній лінії в \$16,4 млрд, яку заморозили торік після того, як було перераховано лише \$10,6 млрд. Це сталося через те, що колишній уряд відмовився вживати жорстких антикризових заходів перед президентськими виборами. Чи добре для України кредитування на поточний момент? Ми вже намагалися разом із Таносом Арванітісом, керівником місії МВФ в Україні, та Максом Альєром, представником МВФ в Україні, відповісти на це запитання під час телеконференції з журналістами 29 липня. Уявіть себе звичайним позичальником. Що для вас найважливіше? Те саме, що й для державного боржника.

Яка мета кредиту? Це найпростіше запитання. Україна на межі національного банкрутства. Їй потрібна готівка, щоб фінансувати хронічний бюджетний дефіцит. Тож це класичний споживчий кредит для того, хто живе не відповідно до своїх реальних можливостей. Як, до речі, й більшість країн – членів МВФ. Гроші не інвестуватимуть у конче потрібну модернізацію зношеної газотранспортної системи та інші проекти. На останньому засіданні німецько-української комісії з озброєнь ваша влада задекларувала намір купувати списані німецькі військові кораблі, але навряд чи такі речі можна вважати інвестиціями.

Отже, є державний дефіцит і запрограмоване зростання державного боргу... Зрештою, немає значення, на якій глибині під водою ваша голова: один чи десять метрів. Коли ви не спливете, то потонете і так, й інакше. І вам не буде легше від

того, що, перебуваючи ближче до поверхні, зможете бачити сонячні промені, які прорізатимуть воду.

Який кредитний період? \$1,9 млрд будуть виплачені Україні одразу й підуть у бюджет. Решту грошей виділятимуть порціями шокварталу Національному банку аж до кінця 2012 року. Боржник завжди зацікавлений, щоб кредитний період тривав рівно стільки, скільки потрібно для досягнення визначеної мети, зокрема усунення бюджетного дефіциту. На жаль, досвідом доведено, що

це історія з початком, але без кінця. Тому для кредитора важливо, щоб виплати за позикою були синхронізовані зі шоквартальними звітами про успішну боротьбу з дефіцитом. Інакше виникає ризик неповернення коштів.

Які параметри кредиту? Насамперед треба зазначити, що відсоткова ставка – 2,5% на рік – є, звісно, нижчою за ставки на будь-яких ринках капіталу. Але це змінна відсоткова ставка для ще неповернутого поточного кредиту України. Потім не буде жодних

подальших виплат, якщо не вдасться реально приборкати бюджетний дефіцит. У 2010 році він має бути щонайбільше 5,5% ВВП, у 2011-му – за рахунок зменшення видатків – щонайбільше 3,5% і, нарешті, у 2012-му – 2,5% ВВП. До 2015 року державний борг має невинно скорочуватися й досягти позначки нижче ніж 35% ВВП. Як можна досягти цієї мети?

Є дві головні проблеми, що постають у цьому контексті: НАК «Нафтогаз України» і пенсійна система. Нафтогаз має на меті скоротити цього року дефіцит бюджету до 1% ВВП після того, як зростуть ціни на газ. Наступного року НАК обіцяє збалансувати свій бюджет. Щодо пенсійної системи, то її дефіцит 2009-го сягнув 7,5% ВВП. Загалом пенсійна система становить 18% ВВП. При цьому співвідношення пенсіонерів до зайня-

того населення змінюватиметься – кількість пенсіонерів зростатиме. До того ж потрібно, щоб Нацбанк був незалежною інституцією, а банківська система країни відновилася.

Чи можна досягти цих цілей? Що трапиться, якщо НАК не матиме наступного року обіцяного збалансованого бюджету? Чи можна буде й далі підвищувати ціни на газ? І при

ВАЖЛИВО, ЩОБ В 2010-МУ УКРАЇНА ОСВОЇЛА ГРОШІ МВФ БЕЗ ЗЛОВЖИВАНЬ

цьому не надавати біднішим верствам населення жодної компенсації? І як відреагують пенсіонери на можливе урізання їхніх пенсій? Чи спроможний цей уряд діяти жорстко? Чи він остерегається наступних виборів? Ці питання наразі залишаються без відповідей.

Хто є кредитором? Міжнародний валютний фонд було засновано 1944 року. Ця спеціальна агенція ООН налічує 187 членів, але їхній голос, коли ухвалюють постанови, співмірний частці їхнього капіталу. Рішення у цій організації мають прийматися 85-відсотковою більшістю. США з часткою в 17% спроможні заблокувати прийняття рішення самотужки. Наступний гравець, що може зупинити цей процес, – ЄС, країни-члени якого мають разом 25%. Німеччина, приміром, має 6%, а Росія – для порівняння – 3%. Як наслідок – фінансовий директор МВФ завжди європейець, а його перший заступник – американець. Штаб-квартира Фонду у Вашингтоні.

Початкова місія МВФ – надавати фінансову допомогу країнам, що зіткнулися із серйозними фінансово-економічними проблемами. Він має бути кредитором у надзвичайних випадках. Найбільшими його позичальниками нині є Україна, Угорщина (по \$11,6 млрд боргу) та Румунія (\$12,5 млрд). Першою розвиненою країною, що скористалася його допомогою, була, до речі, Греція.

Допомога зазвичай ув'язується з Програмою структурної

перебудови (SAP), сформульованою у «Вашингтонському консенсусі». Вона передбачає зменшення державних витрат, інтенсивну приватизацію та зниження рівня корупції. Але критики часто наголошують, що це призводить до соціальної бідності, а тому вимоги МВФ лише загострюють проблеми. Наприклад до того, як МВФ втрутився у справи Кенії, центральний банк цієї країни був цілком спроможний контролювати всі монетарні операції. Після того як із ініціативи Фонду рух валюти лібералізували, мільярди кенійських шиллінгів було виведено за кордон. Наукові дослідження виявили, що виконання суворих вимог МВФ спричинило тисячі смертей від туберкульозу в Східній Європі, бо різко зменшилися видатки на державну медицину, яка обслуговує найбідніші верстви населення. Інший приклад – Ямайка. До того як ця країна почала позичати гроші у Фонду, її національна валюта – ямайський долар – при вільному обміні коштував більше, ніж американський. 1995 року, коли країна припинила співпрацю з МВФ, ямайський долар коштував лише 2 американських центи. Від України ця фінансова установа також вимагає запровадження гнучкого курсу обміну валют.

Чи є альтернативи? Однозначно ні. Шукати кредити на міжнародних фінансових ринках немає сенсу, вони дуже дорогі. Інший можливий рятівник – це Росія, яка вже позичила Україні \$2 млрд. Таким чином РФ інвестує у свій геополітичний вплив. На додаток до цього вона пропонує купити в Україні її державні облігації за нижчою відсотковою ставкою за умови, якщо вони будуть номіновані в рублях. Чому – зрозуміло.

Висновок: Україна має розумно скористатися грошинами МВФ. Зокрема, влада повинна створити умови, щоб держава не перетворилася на магазин самообслуговування, з якого різні групи інтересів цуплять готівку. В такому разі Україна не залежатиме ні від кого: ні від МВФ, ні від Росії. Й це буде якнайкраще. ■

ФОТО: PHIL

Борговий рубікон

Отримавши черговий кредит від МВФ, Україна досягла межі, за якою можна жити в борг без побоювань – до дефолту

Автор:
Володимир
Дубровський,
старший
економіст
Центру
соціально-
економічних
досліджень
«CASE
Україна»

Міжнародний валютний фонд надав уряду України право на отримання чергового кредиту на загальну суму \$15,2 млрд. З одного боку, в короткостроковому періоді це добре, з іншого – небезпечно. Варто визнати, що в держбюджеті-2010 є величезна дірка і так чи інакше її потрібно закрити. Краще грошима МВФ, аніж вилученими з реального сектору або, наприклад, позиченими в РФ, що пропонує кошти на непрозорих умовах. У цьому ракурсі домовленості уряду з МВФ загалом вигідні державі, але є й інший ракурс – стратегічний.

Дуже погано, що державі взагалі доводиться позичити. Вона вже набрала стільки кредитів, що в найближчі роки буде змушена вдаватися до нових позик, щоб повертати та обслуговувати старі. Наша економіка зовсім не застрахована від ефекту снігової кулі, радше навпаки. Отримання грошей від МВФ ще більше заганає державу в боргову яму. Постає логічне запитання: на що витрачаються кредитні кошти? Гіпотетично сумнівний уряд мав би використовувати позики для покриття тимчасових бюджетних розривів, які дуже часто виникають під час проведення структурних ре-

форм. Але ж МВФ насправді не наполягає на їх проведенні, його представників цікавлять лише красиві макроекономічні показники й обіцянки наших чиновників, за якими немає нічого змістовного. Наприклад, підвищення цін на газ для населення і комунальних підприємств не має нічого спільного з реформою в цій галузі: посиленням платіжної дисципліни, прозорими розрахунками за спожитий газ, технологіями енергозбереження тощо. Без цього підвищення цін або нічого не дасть, або дозволить вирішити тактичні питання. Або – ще один приклад – рішення про-

ДЕШИФРОВКА

Гроші пахнуть

Щоб отримати кредит від МВФ, уряд Миколи Азарова пішов на непопулярні заходи, одночасне здійснення яких може посилити соціальне напруження

Автор: **Олексій Воронич**

Вимога МВФ №1

- Зменшити дефіцит бюджету НАК «Нафтогаз України» до 1% ВВП у 2010 році
- Ухвалити збалансований бюджет компанії у 2011 році
- Підвищити ціни на газ для населення та комунальних підприємств

Заходи влади

З 1 серпня 2010 року ціни на газ для населення і підприємств теплокомуненерго в Україні зросли на 50% (підстава – постанови № 812 та 813 НКРЕ від 13.07.2010 р.).

Очікувані наслідки

Підвищення цін на газ, з одного боку, є об'єктивно необхідним заходом для виведення НАК «Нафтогаз України» з фінансової кризи, а з іншого – реалізація цього непопулярного рішення суттєво вплине на добробут більшості домогосподарств. Міністр із питань ЖКГ Юрій Хіврич, зокрема, попереджає, що подорожчання газу спричинить підвищення цін на тепло й воду в середньому на 20–25%. Згідно з опитуванням Інституту імені Горшеніна, якщо в липні 2010 року рахунки за комунальні послуги оплачували 75,5% українців, то в серпні їхня кількість зменшиться до 41,2%. При цьому 75% респондентів переконані, що субсидії, заплановані урядом у зв'язку з підвищенням цін на газ, не вистачить, щоб захистити малозабезпечених. На думку керівника місії МВФ в Україні Таноса Арвантіса, вартість блакитного палива в нашій країні має зростати пропорційно до його подорожчання на кордоні з РФ.

Вимога МВФ №2

- Скасувати пільги зі сплати ПДВ для аграріїв

Заходи влади

Уряд подав до Верховної Ради законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення сільськогосподарської продукції».

Очікувані наслідки

За оцінками учасників аграрного ринку, виконання цієї вимоги МВФ дасть змогу додатково акумулювати до держбюджету 3 млрд грн. Водночас ціни на сільськогосподарську продукцію зростуть на 15–20%. Підприємства АПК пропонують уряду скасовувати пільги не відразу, а поступово або розглянути можливість запровадження інших механізмів підтримки галузі.

Вимога МВФ №3

- Посилити незалежність НБУ

Заходи влади

З ініціативи уряду 9 липня 2010 року ухвалено Закон № 2478-17 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Національного банку України».

Очікувані наслідки

Цю вимогу МВФ виконано швидше для галочки, де-факто імплементація ухваленого закону не приведе до посилення незалежності НБУ.

блеми дефіциту Пенсійного фонду. Замість того щоб завершити пенсійну реформу і запровадити накопичувальну складову системи, Кабмін посилює фіскальний тиск на бізнес і розглядає можливість підвищення пенсійного віку. І таких прикладів можна навести безліч.

Схоже, що реакційна команда Миколи Азарова спроможна вирішувати тільки тактичні завдання, зокрема пов'язані з наповненням бюджету. Уряд іде на непопулярні заходи, які спробують пояснити прорахунками минулої влади, складністю поточної ситуації, а також вимогами МВФ. Але ж економічна криза триватиме, доки не буде вирішено структурні проблеми, потім знову доведеться позичати... Таке життя в борг допустиме лише в тому випадку, якщо є перспективи економічного зростання, а влада витрачає гроші ефективно, приміром, інвестує в модернізацію основних фондів, про що також поки що не йдеться.

У 2008–2009 рр. НБУ спрямував колосальні кошти на рефінансування банків, лівову частку яких вивели за кордон,

38
млрд грн державі не повернули

По суті, всі українські уряди, починаючи з прем'єрства Анатолія Кінаха в 2001–2002 роках, провадять безвідповідальну бюджетну політику: нарощують соціальні витрати, а реформи відкладають на колись. В умовах економічного зростання така політика виглядала більш-менш прийнятною. Але саме зростання було зумовлене сировинним бумом, що не міг тривати вічно. Держава мала щось відкласти про запас і створити умови для модернізації економіки. Цього зроблено не було. Керівники урядів та лідери політичних сил загравали з потенційними виборцями. Результат такого популізму – відсутність внутрішніх ресурсів для виконання соціальних зобов'язань і зростання державного боргу.

Ситуація була б кардинально іншою, якби влада зосередилася на соціальних реформах (освіти, медицини, ЖКГ тощо), щоб зменшити відповідні бюджетні видатки і запровадити у відповідних галузях цивілізовані ринкові

принципи. Окрема невирішена і давно наболіла проблема – реформа держзакупівель, без якої говорити про ефективне витрачання коштів держбюджету взагалі немає сенсу... В усіх цих галузях безлад, на якому заробляють армії корупціонерів-чиновників.

Є реальна небезпека того, що 2010 року гроші МВФ розподілятимуть, як і раніше, зі значними порушеннями. У 2009-му колосальні кошти НБУ спрямував на рефінансування банків, лівову частку грошей було виведено за кордон, а отриманих від держави кредитів деякі фінустанови так і не повернули. Цього року може скластися схожа ситуація, крім того, вона може виявитися ще гіршою, адже Кабмін має право за рахунок позик фінансувати так звані проекти розвитку. Цілком можливо, гроші МВФ розподілять свої люди. Навряд чи кілька представників Фонду в Україні зможуть проконтролювати цей процес... За таких умов боргова снігова куля неминуча. ■

Вимога МВФ №4

- Завершити рекапіталізацію проблемних банків

Заходи влади

Стаття 75 Закону про держбюджет на 2010 рік дозволяє уряду купувати акції банків (частки, паї) в обмін на державні облигації, а також надавати фінустановам іншу допомогу, зокрема за рахунок коштів, отриманих від державних запозичень. До кінця 2010-го уряд планує збільшити капіталізацію проблемних банків на 20 млрд грн.

Очікувані наслідки

Екс-міністр економіки Віктор Суслов вважає, що рекапіталізація банків бюджетним коштом є механізмом перекачування корпоративного зовнішнього боргу в державний (докладно про це див. **Тиждень, № 23/2010**). Зростання суверенних зобов'язань України загрожуватиме державі дефолтом, а платникам податків – збільшенням фіскального навантаження. Причому проблему повернення депозитів вкладникам проблемних банків навряд чи буде вирішено – досвід засвідчив, що лівова частка коштів, які уряд вливає в такі фінустанови, виводиться за кордон.

Вимога МВФ №5

- Обмежити дефіцит консолідованого бюджету до 5,5% ВВП у 2010-му і 3,5% у 2011 році

Заходи влади

З ініціативи уряду Верховна Рада зменшила дефіцит держбюджету-2010 на 3,65 млрд грн – до 4,99% ВВП (Закон № 2461-17 від 08.07.2010 р.).

Очікувані наслідки

Зменшені видатки держави на здешевлення кредитів, фінансування інвестиційних проектів та цільових програм в АПК (на 1,7 млрд грн), реалізацію житлово-будівельних програм (на 0,65 млрд грн), реформування ЖКГ (на 0,6 млрд грн) тощо. На думку експертів, бюджетне знекровлення інвестиційних програм може негативно позначитися на динаміці економічного розвитку, але не є принциповим, оскільки кошти на відповідні проекти в умовах кризи навряд чи були б залучені до держбюджету.

Вимога МВФ №6

- Зменшити дефіцит Пенсійного фонду

Заходи влади

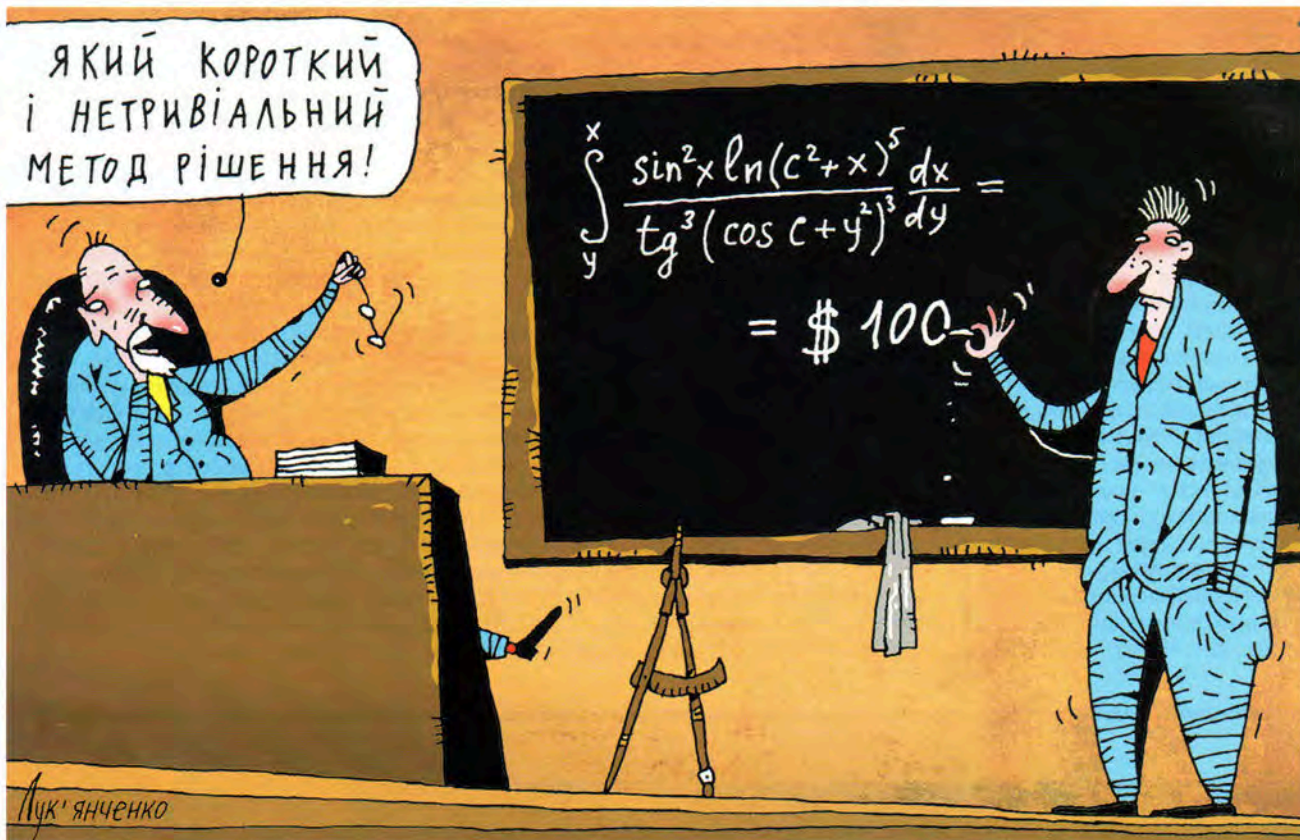
Низка нормативних ініціатив, спрямованих на зменшення дефіциту ПФ адміністративними методами. Розглядається можливість збільшення пенсійного віку для чоловіків і жінок.

Очікувані наслідки

Імплементація ухваленого Закону про єдиний внесок дасть державі змогу змінювати фіскальне навантаження на фонди оплати праці підприємств залежно від потреб Пенсійного фонду (щогорічний дефіцит перевищує 29,6 млрд грн). Водночас закон суттєво розширив повноваження податківців щодо контролю над виконанням норм законодавства про працю, на черзі закріплення нових форм контролю за Податковим кодексом. На думку експертів, спроби вирішити проблеми ПФ суто адміністративними методами можуть призвести до зворотних наслідків: ще більшої тінізації економіки та зменшення доходів ПФ, а також спровокувати зростання безробіття (внаслідок звільнень робітників, працевлаштованих із порушенням норм законодавства про працю, під загрозою податкових перевірок).

Університети корупції

Вища школа привчає майбутню еліту до хабарів

Автор: Віктор Малінін

Освіта – це прибутковий бізнес, а кожен виш – структура для вибивання грошей, вважають експерти. Щороку на хабарі й різні відкати у сфері освіти та науки витрачається близько \$1,5 млрд. Стан справ влаштовує як студентів і викладачів, так і високопосадовців, відповідальних за галузь.

УСЕ ПОЧИНАЄТЬСЯ ЗІ ШКОЛИ

Корупційна ланка починається ще зі школи. Перед вступною кампанією до вишів Міносвіти внесло зміни до правил: крім результатів тестів до уваги беруть середній бал шкільного атестата. «Замість підвищити заробітну плату вчителям нова влада своїм нововведенням дала можливість заробити на хабарях за хорошу оцінку, – стверджує Андрій Би-

ченко, директор соціологічної служби центру Разумкова. – Як зараз, так і за часів СРСР на оцінку учня впливали його стосунки з учителем. Тому середній бал атестата – це дуже суб'єктивно».

Прикметно, що наприкінці навчального року суттєво зросла кількість куплених класних журналів. Їх придбали на 30% більше, ніж торік, коли середній бал до уваги не брали. Це може свідчити про одне: в школах підтасовували оцінки для того, аби середній бал атестата був вищий. Також уперше за останні п'ять років різко зросла кількість золотих медалістів. До 2010 року учнів, які закінчили школу з відзнакою, меншало. Це ще один факт, який вказує, що додався корупційний чинник: золота медаль допомагає відчинити двері до бажаного вишу абітурієнтові,

адже високі оцінки в атестаті значно збільшують його шанси. На думку Андрія Биченка, щонайменше 10% випускників середніх шкіл мають відмінний середній бал завдяки щедрості батьків.

ПЛАТИТЬ КОЖЕН ТРЕТІЙ

Навчання дитини в університеті влетить батькам у кругленьку суму – спочатку гроші за вступ, потім за п'ять років навчання й інколи за іспити чи заліки. Щороку батьки, діти яких навчатимуться в Інституті міжнародних відносин, платитимуть 30 тис. грн, за п'ять років – це 150 тис. П'ять років навчання разом із супровідними легальними й не дуже платежами може обійтися приблизно в \$40 тис., що дорівнює вартості однокімнатної квартири в Києві або заробітковій середньостатистичного українця за 9 – 10 років.

«За перепустку до омріяного вишу цього року платив кожен третій, тобто це десь 35% абітурієнтів», – переконаний Андрій Черних, координатор громадської організації «Студентський захист».

Тетяні вже 20 років, вона вчиться на журналіста, закінчує один із найпрестижніших вишів країни. В інституті вона не пасе задніх, але зізнається, що вступала через знайомства та хабар. «Ми знали, через кого і як платити, тому бюджетна форма навчання коштувала нам \$7 тис.», – розповідає дівчина.

«Найважче платити першого разу, коли не знаєш, через кого й на кого можна вийти, підключаєш своїх старших товаришів, а потім уже розумієш систему, – зізнається подруга Тетяни. – Деякі викладачі беруть особисто, деякі через своїх методистів, але беруть усі. Їх також можна зрозуміти – викладацька зарплата не така вже й велика, а жити за щось треба. В нас ніхто не вимагає грошей – якщо ти ходив, учив, то без проблем складеш сесію самотужки».

СТРУКТУРИ ДЛЯ ВИБИВАННЯ ГРОШЕЙ

«Кожен студент хоч раз у житті давав хабар у виші, – запевняє викладач Київського національного університету імені Тараса Шевченка (він просив не називати його імені). – Я ніколи не повірю, коли мені скажуть, що жодного разу не платили. Якщо говорити про відсотки – то цьогогоріч за бажані оцінки платило десь 60% студентів».

Способів заплатити за іспит безліч – через методистів, старшокурсників або навіть особисто в руки екзаменаторів. Опитані автором викладачі кажуть, що посередники також добре заробляють на студентах. Переважно це молоді, ще «зелені» аспіранти, які за винагороду в \$20–50 погоджуються передати «гонорар» викладачеві.

Кожен має своє виправдання, даючи хабар. «Хтось має певний соціальний статус і хоче вчитись у престижному вищому навчальному закладі, а знань у нього недостатньо, – каже Андрій Биченко. – Для когось вагомим є стабільний інстинкт – усе одно все корумповане, тому без грошей не вступиш; і є невеликий відсоток хлопців, які законно хочуть «відкосити» від армії й для цього вступають у виш». Також усі експерти в один голос заявляють: корумпованість вишу залежить від його престижності. ТОП-10 найрейтинговіших вишів навчальних закладів може дорівнювати рейтингові й найкорумпованіших. Загалом обіг тіньових коштів в українській освіті експерти оцінюють у \$1,5 млрд.

«Якщо говорити про суми (хабарів. – Ред.), то в різних містах вони різні, – розповідає Андрій Черних. – У регіональних вишах за складання іспиту беруть до \$100, а в таких містах, як Дніпропетровськ, Харків, Київ ця сума сягає \$500». Тіньові розцінки в У-ському національному університеті порівняно зі столичними alma mater незначні. За державний іспит на диплом бакалавра студенти платять \$300, за спеціаліста – \$800. «Раніше такого в нас не було, – розповідає колишній студент факультету романо-германської філології згаданого закладу. – А зараз прийшла новий декан – і почалося. Доходить уже до вимагання – коли в студента якісь проблеми з навчанням, вона запрошує його до себе в кабінет і пропонує два варіанти: або ти платиш, або ми переводимо тебе на заочну форму навчання. Більшість погоджуються заплатити».

«Українські виші виконують єдину й головну функцію – привчають студентів до корупційної реальності, вчать давати хабарі», – резюмує Юрій Романенко, директор Центру політичного аналізу «Стратагема».

Схоже, що наразі стан речей задовольняє і викладачів разом із урядовими функціонерами, й студентів. Перші отримують прибутки, які їм не здатна забезпечити держава, другі – омріяний диплом і надію на потрібну роботу. Щоправда, дипломи українських вишів чимдалі менше цікавлять роботодавців, оскільки мало відображають освіченість своїх власників. ■

ОДЕСА-МІЛАН

з 20 вересня

0482 379800

799** для користувачів мобільних операторів Київстар, Азбука, Life і Beeline, МТС

0 800 509 800*
www.aerosvit.com

* дані з стаціонарних телефонів безкоштовно по території України. Різниця АЗ 0482-802 відомої Державної реєстрації № 18.11.09.
 ** дані з мобільних телефонів на території України: Київстар – 1 гривня, Азбука – 1 грн., Life і Beeline – 2 гривні нараховується згідно з тарифним планом оператора.

ПСИХО

Що спонукає людину вбити собі подібного й раз за разом знову йти на злочин, доки її не зупинить караюча рука закону або смерть? Феномен серійного вбивці не дає спокою уяві: над його розкриттям б'ються найкращі уми світу, його експлуатують письменники й кінорежисери, журналісти пильно відстежують криваві «подвиги» кожного нового маніяка. **Тиждень** поспілкувався з фахівцями в галузі психології, психіатрії, кримінології та з правоохоронцями, вивчив статистику МВС, десятки наукових і псевдонаукових праць, присвячених серійним убивцям. Ми відстежували повідомлення про тяжкі насильницькі злочини, мотиви яких людині зі здоровим глуздом можуть здатися ірраціональними. Ми не претендуємо на істину в останній інстанції, але наш висновок такий: убивць серед нас значно більше ніж здається.

Злочинні наміри

Анатомія вбивств в Україні

Автори:
**Андрій
 Лаврик,
 Дмитро
 Рафаель**

1 на 10,5 тис. складає шанс українця загинути внаслідок убивства або іншого насильницького злочину. Щорічно в Україні навмисно вбивають 2–3 тис. людей, ще понад 1,5 тис. гинуть від, як пишуть у міліцейських протоколах,

«умисних тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого» (ч. 2 ст. 121 Кримінального кодексу). Таку кількість можна зіставити з втратами військ НАТО в Афганістані. Насправді хроніку вбивств в Україні складно порівнювати з війною.

На найтяжчий злочин передусім ідуть не бандити в масках і з пістолетами, які грабують багатіїв і банки, не кілери, котрі відпрацьовують замовлення на політика чи бізнесмена. Типовий убивця – це маленький (як каже наш уже колишній прези-

дент) українець, на якого, випадково зустрівши на вулиці, навіть не звернеш уваги.

ДУШОГУБИ НА ДУШУ НАСЕЛЕННЯ

У Києві 14-річний підліток зарізав дівчину-однолітку. За те, як пояснив згодом слідчим, що вона його колись образила. У Макіївці (Донецька обл.) 17-річний юнак забив до смерті знайомого, бо той ліг спати в черевиках, іншому проламав голову, оскільки він став на бік жертви. 3 квітня в Піщанківському районі Вінниччини 19-річний хлопець забив молотком цілу родину – 77-річну пенсіонерку, її 21-річну онуку та двох малолітніх дітей молодшої жінки. Причина – побутова сварка. В Авдіївці (Донецька обл.) 25-річний збоченець звалтував 6-річну дівчинку. Вбити її, щоб та не покаржалася дорослим, завадив випадковий свідок. Подібні жахіття трапляються в Україні ледь не щодня, й найстрашніше в них те, що мотиви вбивці в кожному з випадків зрозуміти практично неможливо. Складається враження, що ними рухає лише манія вбивства.

За інформацією, наданою Тижню Департаментом зв'язків із громадськістю та міжнародної діяльності МВС України, лише 2009 року на території країни було скоєно 2478 убивств і замахів (за шість місяців 2010-го – 1188). Що показово, 58 убивств на рахунок тих, хто відбирав людські життя й раніше. Чи можна їх назвати серійними?

В сучасній науковій і навколонукавній літературі дається приблизно таке визначення: серійний злочин – це багатоепізодні діяння (епізодів має бути не менше трьох), які скоєно один суб'єкт через неочевидні мотиви, час між епізодами вбивств перевищує інтервал, необхідний для емоційного охолодження суб'єкта (він може становити як кілька днів, так і кілька років). Саме серійних убивць правоохоронці вважають найнебезпечнішими, оскільки цих злочинців украй важко спіймати, а самі вони ніколи не зупиняються. Втім, із боку жертви байдуже, вбивас її злочинець серійний, чи ні. До того ж від серійних убивць «звичайні» відрізняються передусім

тим, що не встигли розпочати власну «серію».

За оцінками американських дослідників, кількість потенційних серійних убивць становить 0,005% загальної кількості населення країни. Тобто коли взяти цю цифру за основу, то виходить, що вулицями українських міст ходять щонайменше 2 тис. потенційних онопрієнків і ткачів. Активних серійників, які вже вийшли на криваву стежку, 0,1–1 на млн. Населення України, нагадаємо, – 47 млн. Офіційна статистика, наведена вище, загалом підтверджує цю теорію.

РОЗЛАД ОСОБИСТОСТІ

«Довести людину до такої крайності, як цілеспрямоване вбивство, можуть різноманітні чинники, – каже психіатр Галина Пилягіна. – Як у вбивстві, так і в самовбивстві йдеться про особистісні можливості людини переносити стресові ситуації. Якщо ми розглядаємо психічно здорову людину, то це свідчить

ДЛЯ ЗЛОЧИНЦЯ-СОЦІОПАТА ЖЕРТВА – НЕ ЛЮДИНА, А ЯКИЙСЬ МЕХАНІЗМ, ЗАСІБ ЗАДОВОЛЕННЯ ЙОГО ПОТРЕБИ

про психологічну вразливість у співвідношенні зі специфічними рисами характеру, наприклад, високий рівень агресивності».

«Схильність до вбивства не є якоюсь особливою вадою характеру, це навіть не наслідок виховання, просто в деяких людей не формується та частина поведінки, свідомості, мозку, яка відповідає за моральні цінності, – переконана Катерина Мілютіна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної психології та психології розвитку КНУ ім. Т. Шевченка. – Якось у мене проходив експертизу клієнт, який убив своїх батька й матір, пояснюючи це тим, що вони не хотіли відписати на нього житло. Те, що вони родичі, його взагалі не хвилювало. «Я не мав до них жодних претензій, люди вони хороші, – говорив убивця, – але ж мені була потрібна квартира».

Більшість убивць (майже всі серійники) й решта злочинців

страждають на дисоціальний розлад особистості, відомий як соціопатія та психопатія. Вона виявляється в ігноруванні «пацієнтом» соціальних норм, імпульсивності, агресивності, обмеженій здатності формувати прив'язаність до інших людей (докладніше див. «Суб'єкт»). Проте соціопат є цілком дезданним, унаслідок хвороби страждає не так він сам, як оточення. «Найпростіше пояснення (поведінки серійного вбивці. – Ред.) – шизоїдна психопатія, вона характеризується емоційною тупетістю або емоційною холодністю, суб'єкт усе розуміє: що є поганим, а що – добрим, однак приміряти на себе не може, – пояснює полковник міліції Денис Александров; психолог-криміналіст, кандидат психологічних наук з Київського національного університету внутрішніх справ. – Другою причиною є деформація виховання: він виховувався в достатньо черствих стосунках у родині, і йому просто не прищепили необхідності враховувати почуття іншої людини. Третій варіант – коли він міг виховуватися в більш-менш благополучній родині, однак потрапив у компанію, де панує культ жорстокості, де виявляти почуття вважається за слабкість».

Сумнозвісного маніяка-вбивцю Андрія Чикатила (65 жертв) у дитинстві постійно біла мати, він пережив голод 1946-го (його старший брат став жертвою канібалів), юнаком він мав проблеми з протилежною статтю. Однак 19-річні (на час суду) Віктор Саєнко й Ігор Супрунюк, яких преса прозвала вбивцями-мажорами та дніпропетровськими маніяками, таких проблем не мали – вони з благополучних заможних родин. Але за 2 місяці 2007 року жорстоко вбили 21 людину через, як сказано у вирокі, «хворобливе самотвердження».

«Якщо в людини відбувається сплеск агресії, неадекватний та начебто невинуватий, від якого вона не отримує жодної вигоди, швидше за все це форма прояву психопатичних розладів, – каже Александров. – Викривлення характеру в психопатів цікаве тим, що практично завжди вони осудні (адекватно оцінюють свої дії. – Ред.),

однак патологія не дозволяє їм нормально адаптуватися в суспільстві, оскільки вони не можуть себе контролювати відповідно до суспільних норм».

Для злочинця-соціопата жертва – це не людина в загальноприйнятому розумінні, а якийсь механізм, засіб задоволення його потреби – сексуальної, матеріальної, самоствердження тощо. «До речі, це стосується не лише жертв, бо коли проводиш експертизу щодо цих хворих, то вони ставляться в цілому до людей саме з такою предметною мотивацією, – зазначає Катерина Мілютіна. – Мені один пояснював: «Ні, лікарю, я вас убивати не буду, це ж мені не вигідно!» Таким чином він ставиться до мене не з якихось моральних позицій, а тому, що йому не хочеться витрачати зайвої енергії, аби мене вбити».

МОТИВИ

Більшість серійних убивць перед тим, як почати відбирати життя, були вже засуджені чи скоювали правопорушення, котрі пройшли повз увагу правосуддя. Західні дослідники-кримінологи стверджують: близько 75% засуджених – соціопати. Зазначимо, що, за даними правоохоронної організації «Донецький меморіал», в Україні у місцях позбавлення волі зараз перебувають понад 147 тис. осіб.

У вітчизняних реаліях не варто дивуватися, коли людина йде на скоєння злочину навіть після неодноразового покарання. «Якщо до покарання в людини було більше факторів, які на рівні якихось сімейних стосунків, роботи, житла втримували її від криміналу, то після покарання втрачати особливо нема чого, тим більше коли йдеться про довгострокове ув'язнення, – пояснює Мілютіна. – Сімейні стосунки втрачені, роботи немає й не видно, і тюрма – дім рідний». Варто додати, що людина з дисоціальним розладом особистості, за висновками фахівців, важко піддається вихованню через покарання.

Журналісти *Тижня*, відстежуючи повідомлення в ЗМІ про вбивства, звернули увагу, що в більшості випадків логіку злочинця простежити важко. Наприклад, 19 грудня минулого року в Запоріжжі чемпіон України з дзюдо Євген Сотников застрелив 18-річного хлопця за те, що той відмовився з ним випити. У вересні того самого року в Ужгороді 17-річний юнак згвалтував і вбив 50-річного чоловіка за уявний борг у 200 грн. А в листопаді в смт Великий Любень на Львівщині 7-річний хлопчик забив граблями 56-річного сусіда за те, що той умостився спати в батьківській клуні.

«Так звана категорія безмотивних злочинців – достатньо складна проблема, – зазначає полковник Александров. – Насправді мотив у них є, але він витіснений зі свідомості. Оскільки мотив цей травматичний, злочинець вигадує певні псевдомотиви, яких у принципі немає». Чи не найпоширеніший – «він (жертва) на мене якось не так подивився».

Насолода від самого вбивства, тобто вбивство як мотив, дуже рідкісне явище, зауважують експерти. Світлана Шалгунова, докторант кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського держуніверситету внутрішніх справ, зазначає в своїх працях: мотив – це рушійна сила злочину, насильство – спосіб злочину. Дослідження Шалгунової та її колеґ свідчить, що в більшості насильницьких злочинів, скоєних на території Дніпропетровщини, фігурує мотив користі, поєднаний із іншими (помста, заздрість, ревності тощо). Але науковці застерігають: дедалі частіше вітчизняними вбивцями й гвалтівниками водночас із іншими керують мотиви отримання психічного задоволення від насильства. Психічне розрядження, між іншим, один із головних мотивів серійних убивць. ■

Монстри нації

Найкривавіші маніяки України

Анатолій Онопрієнко
52 жертви доведено.
Вбивав із мисливської рушниці, потім із обріза.
Мотиви невідомі.

Засуджений довічно

Сергій Ткач
29 жертв доведено (всього їх може бути понад 100).
Гвалтував і душив (інколи у зворотному порядку).
Мотив: сексуальний.

Засуджений довічно

Сергій Довженко
21 жертва.
Вбивав із пістолета.
Мотив: пограбування й помста колишнім колеґам-міліціонерам.

Засуджений довічно

Віктор Саєнко та Ігор Супрунюк
21 жертва.
Забивали арматурою або молотками.
Мотив: «хворобливе самоствердження».

Засуджені довічно

Юрій Кузьменко
11 жертв наразі встановлено.
Гвалтував, потім душив.
Мотив: сексуальний.

Перебуває під слідством

УБИВЧА ХРОНІКА

Кореспонденти *Тижня* протягом кількох років відстежували в ЗМІ повідомлення про дивні (з огляду на здоровий глузд) насильницькі й сексуальні злочини. Тут наводимо лише деякі з них. Як дату в багатьох випадках вказано згадку події в новинах

3.06.2010

У Димитрові (Донецька обл.) чоловік зарубав сокирою знайомого, розчленував і частково з'їв

23.04.2010

На Житомирщині 48-річний чоловік під час сварки зарізав бензопилою двох жінок

2.04.2010

На Донеччині юнак забив до смерті двох чоловіків. Його вивело з рівноваги те, що один із них ліг спати-взутим

Особина

Тиждень оглянув маніяка

Автор:
Богдан
Буткевич

Тижню вдалося побувати на процедурі медичного огляду вбивці, на совісті якого щонайменше три життя. Звичайно, жодних імен, точного місця подій і часу ми не можемо вказувати як із етичних міркувань, так і через те, що наразі триває слідство по цій справі.

Проходжу довгим похмурим коридором Н-ської обласної психіатричної лікарні. Мене наздоганяє медсестра й накидає на плечі білий халат – загалом сторонні на огляді перебувати не мають права. Нарешті відчиняються важкі двері, заходимо до кімнати. Там сидить кілька людей у білих халатах – це комісія, яка вивчає адекватність злочинця. Невдовзі в супроводі двох дебелих міліціонерів заходить «пацієнт», Сергій М. Це горилоподібний чоловік з бровами, що зрослися та гострим кутом нависають над синюшним обличчям. Його саджають на стілець у центрі біля столу й приковують ногу наручниками до нього ж.

Один із лікарів починає зачитувати матеріали справи. «Герой» цієї розповіді одного літнього вечора проходив вулицею невеликого містечка й побачив кризь прочинені хатні двері біленьке дівча, що гралося лялькою біля ніг підстаркуватої бабусі. За мить чоловік уже стискає в руках дрючок та забігає до хати. Розпачливий крик бабці тоне в мугутньому ударі, що розносить череп старенької. Наступним рухом Сергій розтрусце голову дідові, котрий тільки-но вибіг на галас із кімнати. Потім підходить до дитини, бере її за ноги та б'є з усієї сили об стіну головою. Після чого вступає у статевий контакт із ще теплим трупом. Він навіть

не намагається
якось приховати сліди.

Вийшовши з будинку, купує пляшку пива в крамниці навпроти та йде додому спати. Там його за кілька годин затримали правоохоронці – сусіди вгледіли здорованя, коли той виходив із садиби загиблих. Бузувір не чинив опору, лише пробурмотів під ніс: «Щось ви швидко, бл*ді!» Невдовзі, просто у відділку, Сергій зізнався ще у двох убивствах – молодій жінки та підлітка. Але їхні трупи на час підготовки репортажу ще не знайшли.

Сиджу як на голках, очікую, коли ж розпочнеться найцікавіше: спілкування з маніяком. Проте психіатри нікуди не поспішають – усе проходить якось буденно та навіть монотонно. Кризь невелике заграговане віконце проривається тоненький промінь сонця – обличчя вбивці прорізає посмішка. Голова комісії раптом ставить дивне, на перший погляд, запитання: «Сергію, чи вам подобаються тварини?» Той, явно ошелешений, ледь розбірливо бурмоче під ніс: «Та я ось кішок ніколи не любив». Ще годину лікарі випитують щось на кшталт: «Чи не мочилися ви в дитинстві у постіль?» Видно, що йому не подобається увага такого роду, здебільшого він відповідає односкладно. «Так» – любив убивати тварин у дитинстві, «так» – завжди обожнював забавки з вогнем та сірниками, «так» – ненавидить сестру, бо мати завжди любила тільки її. Вбив –

бо сподобалася дівчинка й охопило нестримне бажання нею оволодіти, а баба з дідом просто заважали.

Нарешті голова комісії киває головою міліціонерам, і ті виводять монстра з кімнати. Я знову нашорошую вуха – отже, зараз і мають обговорювати та приймати конкретне рішення. Але, на моє велике розчарування, голова каже: «Ну що, колеги, наступне засідання за тиждень. Усі можуть бути вільні».

Уже в коридорі запитую в одного з членів комісії про ймовірне рішення в цій справі. «Психопатичні вбивці не вважаються божевільними, – відповідає він. – Адже вони вбивають не через душевну хворобу як таку. Ні – вони все чудово розуміють. Більше того, здебільшого в людей дуже розсудливий і холодний розум. Їхня хвороба полягає в повній асоціальності. Тобто вони живуть виключно в своєму внутрішньому світі й для них має значення лише власне «я» та бажання, які в них є. Люди для «серійника» – не більше як предмети, що мають забезпечувати задоволення його потреб. Совість – поняття, зовсім їм не притаманне. Впевнений на 99%, що цей Сергій цілком адекватно оцінював свої дії під час убивства. Отримає довічне». ■

1.04.2010

У Києві підліток через образу убив 12-річну дівчинку, завдавши їй 14 колоторізаних ран

28.03.2010

У Донецьку 25-річний рецидивіст згвалтував та намагався вбити 6-річну дівчинку.

16.03.2010

У Донецьку п'яний чоловік зарізав дружину, покликав сусіда і оголосив його заручником

15.02.2010

У Сімферополі бомж-педофіл викрав 11-річного хлопчика та забрав його кочувати з собою як «наложника»

11.01.2010

У Києві двоє безробітних забили арматурою хлопця і дівчину заради грошей на весілля одного з убивць

Труднощі полювання

Як в Україні ловлять серійних убивць

Автор:
Богдан
Буткевич

Будь-який слідчий міліції та прокуратури скаже вам, що найскладнішими та найненависнішими для нього є справи серійних убивць. Зовсім не через моторошність таких злочинів – випадковими нутрощами та відрізними кінцівками правоохоронців здивувати важко. І навіть не внаслідок технічної складності пошуку маніяків. Найбільша проблема – тиск громадськості та керівництва, які не розуміють суті явища та його причин. У Міністерстві внутрішніх справ *Тижню* повідомили, що там наразі лише «проводиться аналітична робота щодо встановлення доцільності створення спеціальних підрозділів із вивчення та пошуку серійних убивць. Водночас науковці-кримінологи наполягають на проведенні сучасних досліджень насильницьких злочинів.

НАКАЗАНО МОВЧАТИ

Як відомо, в СРСР сексу не було. Відповідно не могло бути й маніяків. Досвідчені слідчі пригадують часи, коли замовчувалися не те що серійні вбивства, а й навіть звичайні зґвалтування. На жаль, у незалежній Україні ситуація якщо й поліпшилася, то недостатньо. Варто лише згадати, як вийшли на слід Сергія Ткача, кількість жертв якого може сягати 100 (доведено 29). Його пошуком займалося ціле обласне управління МВС, але заарештувати бузувіра вдалося тільки завдяки тому, що на нього вказали маленькі діти, друзі останньої вбитої ним дівчинки.

«Головна проблема всієї вітчизняної криміналістики – те, що кожного нового маніяка сприймали як якесь унікальне явище, – розповів *Тижню* колишній слідчий Генеральної прокуратури УРСР з особливо

важливих справ Андрій Головань (прізвище змінено на прохання співрозмовника. – Ред.). – Нам категорично забороняли вивчати цих людей, коли ми їх ловили. Від нас вимагали тільки одне – спіймати, не кажучи нікому ні слова. Потім недолюдка треба нашвидку розстріляти – і щоб жодна жива душа про це не дізналася».

Боротьба за відсоток розкриття розбещувала всю систему правоохоронних органів країни, відзвітувати про розкриття злочину було важливіше, ніж справді розкрити його. «Повірте, не такими вже дурними були слідчі, – каже Головань. – Просто показуха захоплювала. Ну не могли собі дозволити керівництво визнати, що в республіці діє маніяк. Ось і вимагали під загрозою зірвати погони знайти вбивцю до 7 листопада чи 9 травня, хоч ти лусни. Ми й знаходили».

«Великою проблемою для тодішніх і нинішніх слідчих є те, що ще за совка нас учили під час розслідування злочинів передусім орієнтуватися на стукачів поміж злочинців, – пригадує полковник міліції у відставці Андрій Томіленко. – А які можуть бути стукачі, коли ти ловиш серійника? Він майже завжди діє один. За всю мою практику не було жодного, який би мав хоч якийсь стосунок до світу професійних злочинців».

«Під час розслідування таких злочинів перед нами завжди стоїть дилема, – пригадує ще один екс-слідчий МВС УРСР з особливо важливих справ (його імені просив не називати. – Авт.). – З одного боку, від нас вимагали секретності, з іншого – якщо вбивця розумний, то спіймати його й водночас запобігти наступним злочинам можливо

лише за підтримки та широкої поінформованості населення. Скажу більше: у моїй кар'єрі було багато випадків, коли убивць ловили звичайні громадяни. Але, своєю чергою, випадки, коли нам дозволяли офіційно звертатися через ЗМІ до людей, я можу полічити на пальцях однієї руки. Зараз майже нічого не змінилося». Щоправда, на закиди про «змову мовчання» правоохоронці всіх часів і народів завжди мають «залізний» аргумент: не можна сіяти паніку.

ПОВІРИТИ В МАНІЯКА

Сьогодні мотивація мовчати у керівництва МВС, за словами співробітників, інша – не напояти злочинця, щоб той не втік чи не зачаївся. Хоча й показуха нікуди не поділася. Справді, як стверджують експерти-криміналісти, зараз шукати маніяків стало ще важче – мобільність населення дуже висока. Та й узагалі чисто арифметично людей стало набагато більше. Особливо якщо йдеться про великі міста, де зазвичай і діють серійники.

З правоохоронцями погоджуються і науковці. «Різка збільшення кількості серійних убивств, на мій погляд, пов'язане з тим, що так само різко пришвидшилися соціальні зміни, – зазначає Євген Головаха, заступник директора Інституту соціології НАНУ. – Йдеться як про новітні технології, так і про збільшення густоти населення. Що, своєю чергою, призводить до зростання щільності контактів між людьми. Соціопати набагато гірше адаптуються до цих змін. І за певних умов та природної схильності вони переходять із розряду потенційних до активних убивць».

19.12.2009

У Запоріжжі чемпіон України з дзюдо Євген Сотников застрелив у кафе хлопця, який відмовився з ним випити

26.11.2009

На Львівщині 7-річний хлопчик убив граблями 56-річного сусіда, який випив та завалився спати в клуні його батька

20.11.2009

У Мелітополі двоє молодиків вивезли за місто жінку, облили її бензином, підпалили та втекли. Мотив: сварка

13.11.2009

На Чернігівщині 29-річний чоловік порізав бензопилою 26-річного знайомого. Мотив: ревності

6.11.2009

В Мелітополі раніше судимий за зґвалтування хлопцеві помстився родичкам колишньої жертви – убив двох жінок

Тактика розшуку серійних убивць в Україні, і в решті країн світу зазвичай зводиться до якомога ширшої перевірки осіб, помічених раніше в сексуальних злочинах, та людей із відповідними психічними відхиленнями. Така метода має неофіційну назву «широкий бредень»: затримати всіх підозрілих і тих, хто просто підходить під орієнтування, перевірити кожного і знайти поміж них злочинця. Ця тактика є ефективною, як і все просте. За статистикою Федерального бюро розслідувань США, 95% потенційних серійних убивць ловлять саме таким чином після першого ж злочину. Але решта 5% – це і є онопрієнки, чикатили та ткачі, яких шукатимуть роками, а список жертв обчислюється десятками.

За словами оперативників, найважче у справі боротьби із серійним убивцею – взагалі зрозуміти, що він є. «Наприклад, знаходимо ми труп із явними ознаками того, що над ним попрацював маніяк, – пригадує Томіленко. – Пошуки вбивці нічого не дають, справу зараховують до розряду «глухарів». У таких випадках слідчі завжди мають цікавитися в колег з інших регіонів, а чи не було у них подібних випадків – саме так можна й виявити серійника. Бо якщо цього не зробити, то кожна слідча група шукатиме окрему людину за окремий злочин. І обов'язково потрібно суворо класифікувати та реєструвати всі такі злочини. Якщо ти виявив «серію», це 50% успіху всієї справи. На жаль, в Україні такої бази досі немає».

Українських правоохоронців дотепер заводять у глухий кут убивці, вчинки яких не містять чіткого сексуального мотиву. Тобто коли вбивства, на перший погляд, мають характер звичайного пограбування, ускладненого смертю жертви. Нерідко вітчизняні пінкертони не розу-

СУБ'ЄКТ

Профіль потенційного вбивці

Більшість злочинців, зокрема серійних убивць, страждають на дисоціальний розлад особистості (соціопатію). Ми даємо прикмети цієї хвороби. Соціопати рідко є носіями одночасно всіх наведених симптомів, а люди, за якими ми помічаємо подібне, – не обов'язково соціопати. Понад те, особи з дисоціальним розладом особистості далеко не завжди стають злочинцями, а все життя залишаються хоча й неприємними, але добропорядними громадянами. Вони знаходять себе в багатьох професіях, приміром, у мистецтві, дехто навіть робить успішну кар'єру в політиці.

міють, що природа серійного вбивці, який убиває жертву заради гаманця чи мобільного телефону, та вбивці, який вдається до насилля задля сексуального задоволення, одна – це цілком асоціальність. Тим більше що, за оцінками психіатрів, сексуальний та владний мотиви присутні майже в усіх убивствах. Сутність не міняється – людину використовують як предмет для задоволення своїх потреб, а вбивство – єдиний спосіб досягнення цього.

Практично всі серійники починають убивати після подій, що викликали в них фрустрацію, себто стресову ситуацію. Американські дослідники поміж таких чинників на перше місце ставлять втрату роботи; джерела доходу. Вбивства стають моторошним засобом релаксації для злочинців. Підозрюваних у здійсненні серійних убивств потрібно перевіряти за допомогою пошуку зв'язку між подіями в їхньому житті та спалахами активності невідомого суб'єкта. «Зміна психоемоційного стану злочинця відмінно простежується його рідними, близькими, колегами по роботі й чітко корелюється з фактичними подіями життя, – стверджують в Українському науково-дослідницькому інституті соціальної і судової психіатрії МОЗ. – Конфлікти на робочому місці, втрата роботи, дорожньо-транспортні пригоди, бійки, сварки з близькими чітко ілюструють циклічну зміну настрою злочинця-серійника. Якщо зіставити події життя підозрюваного з хронологією злочинів, слідчий отримає у своє розпорядження могутній інструмент оцінювання достовірності своїх припущень».

Саме в такому аналізі, а також відтворенні особистості злочинця і потрібна участь досвідченого психіатра. Однак у правоохоронних органах визнають, що, на жаль, випадки ефективної співпраці поодинокі й ґрунтуються на особистому ентузіазмі та професіоналізмі окремих фахівців. ■

28.10.2009

У Києві викрили проповідника, який оголосив себе пророком і зґвалтував під молитву понад 20 жінок

6.10.2009

У Запоріжжі затримали псевдоміліціонера, який ґвалтував дівчаток 11–13 років, коли їхніх батьків не було вдома

23.09.2009

У Макіївці 20-річний хлопець зґвалтував та задушив 8-річну дівчинку, тіло викинув на сміттєзвалище

17.09.2009

В Ужгороді підліток побив та зґвалтував 50-річного знайомого. Потерпілий помер від більшого шоку

7.08.2009

На Донеччині до 12 років ув'язнення засудили підприємця, який зґвалтував 17 вихованців інтернату

Дух часу

Чикатили, ткачі й онопрієнки як породження постіндустріального суспільства

Доктор соціологічних наук, професор Ігор Рущенко, завідувач кафедри соціології Харківського національного університету внутрішніх справ, про феномен серійного вбивці.

Серійний убивця – побічний і непередбачений продукт Модерну й так званого Другого Модерну. Перша відома й ретельно зафіксована жорстока серія вбивств із очевидним сексуальним, а можливо й месіанським підтекстом – справа лондонського Джека-різника, який 1888 року по-звірячому вбив п'ять повій. Для вікторіанської епохи це була сенсація, а в сучасних так званих розвинутих країнах – рідкісне, але вже банальне явище. Лідирують США, на країну припадає близько 74% усіх виявлених серійників, хоча населення становить лише 5% чисельності землян. Проте саме ця країна водночас є символом постіндустріального суспільства, вона найдалі пішла від точки умовного старту під назвою «традиційне суспільство». Виходить, чим далі сходинками прогресу, тим більшою стає загроза для людей із боку серійників. Із погляду філософів минулої доби, загальний прогрес і всеохопний гуманізм мали б зовсім унеможливити подібні явища, а виходить із точністю до навпаки.

Парадоксально, але саме сучасний гуманізм побічно сприяє феномену серійних убивств (це є нашою гіпоте-

зою, а не встановленим фактом). Традиційне суспільство мало свої запобіжники й громовідводи для таких учинків. По-перше, ефективний соціальний контроль у невеликих сільських і міських громадах, де анонімність існування була ще неможливою. По-друге, то був час жорстокості, яка пронизувала весь уклад життя. Сімейне брутальне насильство, тортури й так звані кваліфіковані (з особливою жорстокістю) та прилюдні страти злочинців, війни, де чоловіки вбивали один одного холодною зброєю, та багато інших ситуацій створювали ефект громовідводу, коли надлишки енергії руйнування та смерті знаходили шляхи виходу. Цивілізація, гуманістичні принципи затискають людину в лещата умовностей, перекривають клапани виходу руйнівної некрофільської енергії й одночасно створюють ідеальні умови для анонімного, закритого та відчуженого від соціуму існування. Хворі індивіди, з одного боку, не можуть реалізувати надлишки «недоброякісної агресії», з іншого – виникають сприятливі умови для здійснення актів кримінальної агресії та отримання бажаної розрядки.

Для пояснення феномену серійників можна скористатися термінами відомої

ДОСЛІДНИК ЗЛОЧИННОСТІ. Ігор Рущенко: «Українські соціопати мають значно більший діапазон для реалізації своєї девіантності»

кримінологічної концепції злочинності, яку в повоєнні часи розвивали німецькі кримінологи. Вона формулюється як «Схильність – Середовище» (Anlage – Umwelt), де перша частина – переважно біологічні й психічні фактори, а друга – чинники соціального середовища. Кожний злочинець так чи інакше сполучає у своїй осо-

29.05.2009

У Києві затримано Юрія Кузьменка, маніяка на прізвисько «Елвіс», котрий зґвалтував і вбив більше 10 жінок

Грудень 2008

На Хмельничині 18-річний хлопець убив, а потім зґвалтував 15-річну двоюрідну сестру

Жовтень 2008

На Херсонщині чоловік з'ягнув у машину 13-річну подругу своєї доньки і впродовж декількох годин її гвалтував

Липень 2008

У селі Балки (Запорізька обл.) 56-річний чоловік через ревнощі убив свою співмешканку, її дочку та сусідку

Березень 2008

У Макіївці двоє колишніх зеків убили знайомого, частини тіла жертви вжили на вечерю

бистій біографії, кримінальній кар'єрі та конкретних діяч ці два боки однієї медалі. Але частка першого й другого в разі скоєння різних типів злочинів неоднакова. В суто корисливих злочинах (крадіжки, шахрайства) домінують соціальні мотиви. В насильницько-корисливих зростає вага біологічної обумовленості, наприклад, не кожна людина (як правило, це – чоловіки) може вдатися до відкритих насильницьких дій. Ще більшою мірою тенденція посилення ваги біологічних відхилень виявляється стосовно суто насильницьких дій, де відпадає мотив користі, а на перше місце виходить прояв внутрішньої агресивності (хоча мотиви можуть формуватися й під впливом різних зовнішніх факторів). Нарешті, серійні сексуальні садисти, серійні вбивці демонструють виключно внутрішню вмотивованість своїх дій, саме вони вдаються до «вбивства заради вбивства». Біологічна детермінанта стає особливо виразною, хоч і не достатньою для однозначного кримінологічного прогнозу.

Проблему існування так званих природжених злочинців, як відомо, першим у науці порушив Чезаре Ломброзо ще в XIX століття. XX сторіччя принесло революційні зрушення в біології людини, й учені раз за разом поверталися до пошуку «гена злочинності». На сьогодні більш-менш достовірно встановлено, що більшість психопатів, здатних на невмотивовану агресію, некрофільське вбивство з елементами сексуального садизму, дійсно мають ті чи інші органічні відхилення. Це може бути біохімічна структура організму, наприклад, із

підвищеним рівнем чоловічого гормону тестостерону, зайва хромосома Y у чоловіків або «неправильні мізки», що виявляються в процесі обстеження на магніто-резонансному томографі, також деякі інші біологічні причини.

У нормальних соціальних умовах схильність так і залишається схильністю, а злаякісна енергія навіть трансформується в соціально-схвальні види діяльності – такі люди можуть досягти суттєвого прогресу в професійній кар'єрі та соціальному житті. Кримінологи, звичайно, вже виявили й чинники соціального ризику. Це – неповні або неблагополучні сім'ї, де практикується нелюбоб одне до одного (майбутній серійник, як правило, ненавидить одного з батьків); факти фізичного й сексуального насильства стосовно суб'єкта у віці 8–12 років, особливо, якщо вони мали гомосексуальний характер; відчуття самотності й суїцидальні тенденції; сексуальні проблеми й розлади в ювенальному віці; загальна озлобленість проти людей або певних категорій – жінок чи підлітків.

Соціальні умови певним чином сполучаються з біологічними мотивами. Ми свого часу висунули гіпотезу про існування природного запобіжника у формі архетипу заборони. Але якщо такий архетип справді існує, то він доволі тендітне утворення, яке можна «зламати» за певних зовнішніх умов. Несвідоме не терпить раціоналізації, публічності, наочності. Просте споглядання вбивств, крові; розчленованих тіл, навіть коли це відбувається на скотобійні, девальвує внутрішній запобіжник.

Не варто очікувати, що потужні суспільні кризи, хоча б і те, що відбувалося з економікою в останні два роки, ма-

ють відразу додавати сумні одиниці до кривавої статистики серійників. В ці роки, можливо, беруть свій початок небезпечні ланцюжки. У віці 8–12 років у дітей, які мають відповідну схильність, може «стартувати» так звана спіраль деградації, яка завершиться за 10 або 15 років першою спробою невмотивованого насильства, «вбивства заради самого вбивства» чи примарної сексуальної насолоди. І, можливо, цю спіраль уже сьогодні запустить випадок руйнації сім'ї чи початок батьківського алкоголізму через втрату роботи за часів кризи, про яку вже забуто. І за два десятиріччя тільки прискіпливий слідчий або кримінальний психолог зможуть збагнути цей зв'язок.

Поряд із серійниками є і так звані масові вбивці. Нюанс полягає в тому, що останні не полюють на жертв, а раптово творять криваві розправи, шукаючи таким чином і власну смерть. І знову ми констатуємо: найбільша кількість відповідних випадків зафіксована в США. Про американського або українського соціопата слід говорити в тому ж контексті, як і про американського чи українського шизофреніка або сифілітика. Тобто бачимо однакові за сутністю захворювання, але умови існування хворих людей, шанси отримати допомогу справді різні. Українські соціопати мають значно більший діапазон для реалізації своєї девіантності, ніж їхні «лобратими» в США та країнах Європи, де люди на собі сильніше відчувають різні форми соціального контролю. Українець може брутально себе поводити за кермом авто, вільно розпивати алкогольні напої просто на вулиці або в громадському транспорті, вдаватися до нецензурної лайки, ігнорувати різні заборони, буйно поводитися в побуті, й усе це легко сходиться йому з рук. ■

Грудень 2007

Почався суд над Сергієм Ткачем, найкривавішим після Онопрієнка вбивцею в історії країни

Жовтень 2007

На Миколаївщині підліток заманив на річку 6-річного хлопчика, звалтував його й підпалив. Дитина померла від опіків

Літо 2007

На Дніпропетровщині 19-річні Віктор Саєнко та Ігор Супрунюк заради розваги жорстоко вбили 21 людину

Травень 2007

На одній із дач під Чернівцями п'яна компанія вбила чоловіка та приготувала з нього шашлик

Березень 2007

В Горлівці 30-річний кондуктор заманив у свою квартиру та жорстоко звалтував 14-річного підлітка

Без хвороби хворі

Головний дитячий психіатр Ігор Марценковський: лікарі практикують необґрунтовану госпіталізацію дітей заради державного фінансування

Автор:
Вікторія
Герасимчук

Система надання дитячої психіатричної допомоги в Україні є неефективною та не адекватною потребам пацієнтів. Такі висновки містить перше комплексне дослідження, оприлюднене нещодавно Асоціацією психіатрів України. Психіатрична допомога передбачає практично завжди призначення психотропних ліків. Психологічні та психотерапевтичні методи лікування в Україні, на відміну від розвинених країн світу, майже не застосовуються. Більшість ліжок-місць у дитячих відділеннях психіатричних лікарень займають діти, яких можна було б лікувати амбулаторно, а в деяких випадках до закритих установ потрапляють пацієнти, які взагалі не потребують медикаментозного лікування. Галузі

охорони психічного здоров'я дітей необхідні реформи. Про те, чому ці реформи не відбуваються, **Тиждень** запитав у головного дитячого психіатра Міністерства охорони здоров'я України Ігоря Марценковського.

І.М.: Цього року було оприлюднено результати ситуаційного аналізу МОЗ, що висвітлив сильні та слабкі сторони дитячої психіатричної служби України. Один із висновків – дитячі ліжка у психлікарнях використовують нерационально. Понад 10% хворих – це діти з розумовою відсталістю. Вони потребують не лікування, а реабілітаційних і соціальних послуг. Понад 40% госпіталізованих пацієнтів – діти з затримками розвитку шкільних навичок. Більшість із них мають отримувати спеціальні освітні по-

слуги: заняття з логопедом, корекційним педагогом. Дитячим ліжкам узагалі не місце у великих психіатричних лікарнях, оскільки діти зазвичай не становлять небезпеки для соціуму і тому не потребують тих обмежувальних умов, що створені у лікарнях.

Ще одна проблема – у лікарнях для дорослих майже неможливо організувати якісну педіатричну загальномедичну допомогу дітям. Жоден психічний розлад дитини не можна розглядати ізольовано, без урахування функціонування внутрішніх органів та нервової системи.

Батьки не хочуть класти дітей у психіатричні лікарні. Як наслідок – ліжок-місць в них були вільні, що, своєю чергою, стимулювало лікарів заповнювати відділення за рахунок необґрунтова-

ної госпіталізації дітей з інтернатів, підпорядкованих Міносвіти і Мінпраці. Ще один механізм виконання плану ліжко-днів (ліжко – одиниця фінансування медичного закладу. – Ред.) – дитину з психічним розладом скеровують на обстеження для подальшого надання допомоги у зв'язку з дитячою інвалідністю з метою визначення форми та місця навчання. Але зробити все це можна амбулаторно.

У. Т.: Необгрунтовано госпіталізованих дітей у психікарнях лікують нейролептиками (засобами, призначеними для лікування психозів та інших важких розладів, які у великих дозах мають побічні ефекти. – Ред.)? І чи несуть лікарі за це відповідальність?

– Юридична відповідальність лікаря може наставати під час застосування препаратів і методів лікування, не передбачених клінічними протоколами, якщо на це не отримано згоди законних представників дитини. Проблема полягає у відсутності клінічних протоколів МОЗ для більшості психічних розладів. Ми працюємо над низкою таких документів. Проте складно надолужити відставання, спричинене багаторічною бездіяльністю в цій галузі. Простіше, звісно, взяти європейські клінічні протоколи і перекласти їх українською мовою. Але ми не можемо піти цим шляхом. Таких протоколів неможливо буде дотримуватися, адже в Україні відсутні цілі структури та форми психіатричної допомоги, що є в Європі.

У. Т.: Але потрібні серйозніші реформи, ніж введення клінічних протоколів.

– Передусім потрібно максимально розвивати надання психіатричних послуг у первинній ланці, створити долікарняну систему профілактики психічних розладів, охорони психічного здоров'я, ширше застосовувати позалікарняні форми роботи дитячих психіатрів на етапі спеціалізованої допомоги. Для надання сучасної допомоги психотерапевтичні кабінети потрібні більше, ніж психіатричні лікарні. Слід перерозподілити ресурси і створити низку структур, яких на сьогодні немає. Наприклад, центри реабілітації для дітей з аутизмом, кабі-

нети для дітей із гіперкінетичними розладами, центри для підлітків із розладами харчування. По-друге, більша частина дитячих ліжок має бути переведена з дорослих психіатричних лікарень до багатопрофільних дитячих. Хоча їхня кількість у країні все одно завелика (1884 ліжка станом на 2009 рік. – Ред.).

У. Т.: Хто і що заважає провести реформи?

– Усі реформи, навіть упродовження клінічних протоколів, натрапляють на спротив із боку лікарів і виробників ліків. Уявіть собі, що з понад 50 медпрепаратів, які безконтрольно призначалися дітям із аутизмом та гіперкінетичними розладами, у клінічних протоколах залишилося п'ять-шість. Звісно, це призведе до скорочення ринку в сегменті препаратів, що застосовуються в дитячій психіатрії. Які ліки найчастіше призначають необгрунтовано? Ті, на промоцію яких витрачено найбільше грошей. (Фармацевтичні компанії часто платять лікарям за те, щоб ті призначали потрібні препарати. – Ред.) Для вирішення цього питання потрібна воля держави.

У. Т.: Для реформи буде достатнього тих грошей, які сьогодні виділяють на дитячу психіатрію, чи потрібні додаткові?

– Психіатрична допомога дітям фінансується за залишковим принципом і не належить до пріоритетів держави. Точної суми витрат на охорону психічного здоров'я дітей, до речі, ніхто не знає – ані в МОЗ, ані на рівні обл. адміністрацій, ані на рівні міст. Що стосується кадрових ресурсів, то формально в нас дуже багато психіатрів – близько 525 посад, які обіймають близько 400 лікарів. Значна частина з них пенсійного віку. Частину ставок за сумісництвом отримують лікарі інших спеціальностей. Кількість дитячих психіатрів активного віку з належною професійною підготовкою – близько 100 по всій країні, це не так і багато. Крім того, психіатру потрібні кваліфіковані члени команди: психологи, корекційні педагоги, логопеди і психотерапевти. Таких фахівців теж бракує, особливо психотерапевтів. Власне, і спеціальності такої в Україні немає, в той час як саме на психоте-

рапії має будуватися 70–80% психіатричної допомоги дітям. Уявіть, що до психіатра приводять дитину, яка потребує когнітивно-поведінкової терапії (психотерапії. – Ред.). Що може запропонувати лікар батькам? Порадити звернутися до психотерапевта? Але реабілітаційних центрів для дітей із розладами психіки та поведінки в країні немає. Залишається один вихід – призначити ліки.

У. Т.: І вони допоможуть?

– Ліків із доведеною ефективністю дуже мало. Тому лікарі нерідко призначають те, від чого не буде шкоди. Зокрема, величезну кількість нейрометаболічних препаратів (засобів, які нібито стимулюють діяльність мозку, поліпшують пам'ять та навчальні навички. – Ред.). Таку терапію застосовують лише на пострадянському просторі. Ніде у світі цих ліків більше не призначають, бо їхня користь не доведена, натомість там використовують чимало ефективних препаратів, у нас не зареєстрованих.

У. Т.: Доводилося багато разів чути, що в Україні вдвічі більше дітей із розладами психіки, ніж у Західній Європі, проте цифри не наводяться. Українські діти хворіють частіше?

– Коректної статистики немає, але стан психічного здоров'я дітей в Україні у середньому гірший, ніж у Європі. Це пов'язано з низкою причин. Перша – загальне здоров'я дітей віком до одного року. А якість допомоги дітям на першому році життя у нас відстає від європейського рівня. Друга причина – вміння та готовність матерів приділяти увагу дітям. Доведено, що стреси в ранньому дитинстві можуть спричиняти депресії в дорослому віці. Багато стресів пов'язані з сімейними традиціями, що культивуються в українському суспільстві. Наприклад, мати рано припиняє догляд за дитиною, виходить на роботу. А у дитини до трьох років формується особлива система стосунків із матір'ю, що називається дитячо-материнською прив'язаністю. Її порушення може вплинути на все майбутнє життя та призвести до низки проблем, зокрема й психіатричних. ■

4,7%
дітей в Україні отримують психіатричну допомогу

220 тис
дітей перебувало в 2009 році під наглядом психіатрів

14
центрів в Україні надають реабілітаційну допомогу дітям з вадами психофізичного розвитку

23%
засуджених до ув'язнення підлітків відносяться до «групи ризику»: це діти з психічними відхиленнями, соціально занедбані діти, схильні до скалічень та самогубств

Повну версію інтерв'ю читайте на сайті <http://ut.net.ua/>

Епідемія ліжко-місць

Радянська психіатрія досі живе в Україні

Автор:
Семен
Глузман,
психіатр

Лише два-три роки тому ми виглядали як найздоровіша у світі нація. Принаймні у сфері дитячої психіатрії. Деякі хвороби та патологічні синдромокомплекси, відомі всьому цивілізованому світу, в Україні були відсутні. Їх не було у статистичних звітах нашого Міністерства охорони здоров'я, де у відповідних графах стояв цілком упевнений у собі нуль. Водночас було інше: велика кількість дитячих психіатричних ліжок у країні, що аж ніяк не повідомляла світові про епідемію психічних захворювань.

Не так давно нашу країну з професійним візитом відвідала відомий дитячий психіатр із Великої Британії. Оглянувши всі наявні в місті Києві дитячі психіатричні служби, вона здивовано сказала: «Нічого не розумію. У вас в одному місті лікарняних ліжок для дітей майже стільки ж, скільки у всій Великій Британії...» Звісно, ніякої епідемії в нас немає. Натомість є неефективна й дорога архаїчна система, яка залишилася від покійного СРСР і яка намагається лікувати медикаментами те, що потребує соціально-реабілітаційних заходів. Система, що продукує клієнтів для довичного утримання в інтернатах і тюрмах. Діти дуже рідко хворіють із проявом психотичних станів. Основні ж прояви психічних відхилень у них – поведінкові розлади, що зазвичай піддаються впливу психологічних і соціально-реабілітаційних технологій. Пігулок та уколів від неправильної поведінки людство не вигало. Медикаментозний супровід потрібен лише в деяких випадках.

Наша дитяча психіатрія має ще одну традиційно радянську проблему: розміщення в психіатричних стаціонарах з метою лікування... розумово відсталих дітей. Тобто дітей з інтелектуальною недостатністю, які зовсім не виявляють власне психіатричних симптомів. В останні роки це абсолютно безглузде «лікування» сором'язливо називали «оздоровленням». Миле, ніжне слово, за яким єдина реальна мета: виконати дитячими психіатрами сумнозвісний ліжко-день, показник ефективності роботи радянських і, на жаль, пострадянських медичних установ. Увесь світ

давно усвідомив: інтелектуальна недостатність невиліковна. А ми лікуємо, ймовірно, в надії отримати Нобелівську премію.

Але щось змінюється і в нашій країні. Незважаючи на жорстке небажання президентів і міністрів йти на соціальні реформи, неможливість жити по-старому активно усвідомлюють чиновники середньої ланки. Вони, попри відсутність політичної волі згори, приймають рішення самостійно. Яскравий приклад – робота дитячого департаменту МОЗ України, який останні роки намагається припинити

**БУДЬ-ЯКА МОДЕРНІЗАЦІЯ
СОЦІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ
ПОТРЕБУЄ ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНОГО
СУПРОВОДУ, А ТУТ УЖЕ
НЕОБХІДНА ПОЛІТИЧНА
ВОЛЯ КЕРІВНИЦТВА КРАЇНИ**

безглузду практику примусового «оздоровлення» дітей з інтернатів. Поступово і без опору в середовищі лікарів вводяться жорстко прописані протоколи лікування дітей, котрі мають психічні розлади. Інакше кажучи, запроваджуються сучасні, ретельно продумані схеми лікування замість усіляких екзотичних методів, що ганьблять цивілізовану медичну практику. Разом із колегами з Міністерства освіти і науки, Міністерства праці та соціальної політики і нашого тюремного відомства експерти МОЗ здійснили комплексний аналіз справ у всій системі надання психологічної, психіатричної та реабілітаційної допомоги дітям (знову ж таки без відповідного на те замовлення з президентського офісу і Кабміну). Виявили досить багато сумного, приміром, відсутність у країні наркотологічної допомоги дітям як такої. Координатором усіх цих дослідницьких зусиль була громадська організація – Асоціація психіатрів України за підтримки Швейцарської агенції з розвитку та співробітництва в Україні. Проте необхідні подальші дослідження, передусім економічного характеру, оскільки будь-яка модернізація соціальної системи потребує фінансово-економічного супроводу. А тут уже потрібні політична воля керівництва країни, координація всіх цих відомчих зусиль на найвищому державному рівні. Скажу конкретно: на рівні керівництва Кабінету Міністрів. Але достукатися до нього в мене і моїх колег поки що не вийшло. Виявилось, що набагато легше зустрітися з держсекретарем США пані Гілларі Клінтон. ■

Ліцензія Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення №Р №0494-М від 14.12.04 р. ТОВ «ТРК «ТРС»

ЗБРОЯ МАЙБУТНЬОГО

ВИХІДНІ
21:00

Приймайте телеканал ТВі
в ефірі, у кабельних мережах
та у вільному доступі
на супутнику АМОС

ТВі
прем'єра

Гра триває

Більше року бізнес заробляє надприбутки в тіні

Автор:
Альона
Мельник

Тепер до послуг охочих зіграти в азартні ігри – нелегальні гральні зали або «інтерактивні клуби». Держава не може ані контролювати їх, ані обкладати податками. Створити новий закон, який би легалізував і регулював гральний бізнес, зокрема діяльність «інтернет-клубів», планували ще торік, однак проект і досі не подано на розгляд до Верховної Ради.

ТІНЬ І «ПАВУТИНА»

Приводом для початку «анти-азартної» кампанії стала пожежа в залі гральних автоматів у Дніпропетровську, в якій 7 травня минулого року загинуло 9 людей. Політики вирішили захистити українців від небезпечних азартних ігор, а також допомогти залежним гравцям: уже наступного дня уряд запровадив мораторій на роботу гральних закладів, а 25 червня 2009 року вступив у дію «Закон про заборону грального бізнесу в Україні». Планувалося, що вже у вересні того ж року гральний бізнес працює на нових умовах. Це мало б запобігти його переходу в тінь. Однак легалізація індустрії азартних ігор затрималась, а гра триває підпільно.

«Серед наших клієнтів немає таких, які перестали грати

через цю заборону. Вони знаходять можливість зробити це в підпільних закладах чи інтерактивних клубах, – стверджує Андрій Семенов, завідувач денного стаціонару Українського

центру залежності. – Якщо ж не буде можливості пограти, така людина намагатиметься втекти від реальності, втрапивши в іншу залежність – наприклад, алкоголізм. З вулиць

КУДИ СХОВАВСЯ ГРАЛЬНИЙ БІЗНЕС

Колишні казино та гральні автомати мають сьогодні такі вивіски:

ІНТЕРНЕТ-КЛУБИ. Тут можна програти тисячі гривень в автомати, рулетку та блек-джек на комп'ютері.

ПОКЕРНІ КЛУБИ. Спортивний покер не визнаний законом азартною грою, отже, в нього можна грати в спеціальних закладах, за бажанням – на гроші.

ПІДПІЛЬНІ КАЗИНО БЕЗ ВИВІСКИ. Великі казино насправді не закривалися, вони просто працюють без вивісок і з перевіренними клієнтами

зникли заманливі вивіски й вогні, та все ж проблему азартних ігор неможливо вирішити лише заборону.

Про кількість гравців можна судити з популярності «інтернет-клубів», що з'явилися чи не на кожному кроці. Крім того, є нелегальні гральні заклади. «В нас кількість гравців зменшилася несуттєво. Щоправда, тепер вхід для своїх або за рекомендацією, – розповів **Тижню** круп'є одного з київських підпільних казино Ігор (ім'я змінено). – А загалом за минулий рік мало що змінилося. Хіба що замість розчинених навстіж

дверей маємо тепер замкнені, броньовані».

АЗАРТ ОН-ЛАЙН

Поруч зі входом до одного з київських інтерактивних клубів на бульварі Шевченка «прогулюється» кремезний хлопець у чорній футболці – охоронець. Усередині ще кілька схожих чоловіків із товстими золотими ланцюгами на шиях, з-за барної стійки у передпокої вибігає адміністратор. На прохання скористатися інтернетом відповідає різко: «У нас не інтернет, у нас гральні автомати». За 50 грн (офіційно – «плата за користу-

ПЕРЕВЕРТНІ.
Зовні — інтернет-клуб,
зсередини — гральні автомати

вання інтернетом», насправді – внесок на електронний рахунок) дозволяє пройти до гральної зали. Інтер'єр тут із претензією на античність, але вікон немає, а штучного освітлення – мінімум, зовсім як у класичних казино.

До вибору гравців із десятків різних комп'ютерних програм – автомати, рулетка, блек-джек. За сусіднім столом чоловік поповнює гральний рахунок – відраховує адміністраторові з десятка двохсотгривневих купюр. За деякий час, підштовхуваний азартом, друзями й другою склянкою пива, наш сусід віддає ще один стосик банкнот із портретами Лесі Українки. Такі шалені для пересічного українця суми тут, здається, пускають у гру часто – адміністратор бере гроші зовсім звично й без жодних емоцій. А коли ми, безрезультатно покруктивши електронного барабана, вирішуємо забрати залишок із рахунку, касирка щиро дивується: «Забрати гроші? Це що, оці сорок гривень?»

На виході зустрічаємо двох юнаків – вони вільно заходять до клубу, без жодних перевірок віку. Забороняючи гральний бізнес, політики апелювали, між іншим, до батьківських почуттів українців – мовляв, захистимо дітей від спокуси легких грошей. Однак зі зміною справжніх гральних автоматів на комп'ютерні доступ до азартних розваг для підлітків лише спростився. До інтерактивного клубу неповнолітні можуть заходити цілком легально – на «користування інтернетом» вікових обмежень ніхто не накладає.

ДЕРЖАВА ПОЗА ГРОЮ

Контролювати такі клуби важко – немає навіть юридичного визначення поняття «інтернет-казино». «Законодавство України не відносить цей вид діяльності до грального бізнесу, що не може не радувати. Ви виступаєте як субагент платіжної системи й здійснюєте продаж ваучерів», – заспокоюють майбутніх «інтерактивних нуворішів» на спеціалізованому сайті з продажу обладнання й програмного забезпечення.

Тут-таки пропонують підключення до системи електронних платежів і франчайзинг –

ФОТО: ОЛЕКСАНДР ЧЕКМЕНЬОВ

«прокат» своєї зареєстрованої торгової марки очочим відкрити власне інтернет-казино. Вимоги прості – приміщення в багатолюдному місці та гроші на підключення. На іншому сайті клієнтам пропонують готовий бізнес-план: витратити на відкриття «інтернет-клубу» треба близько 75 тис. грн (франчайзинг, оренда, обладнання, охорона, реклама тощо). Окупитися проект має за 2-3 місяці, а далі – щомісячний чистий прибуток – по 3-5 тис. грн із кожного комп'ютера. В більшості закладів «робочих місць» близько десяти, може бути й значно більше – в «нашому» клубі їх виявилось аж 35 – саме такий номер мав комп'ютер, за який запропонував сісти адміністратор. За найскромнішими підрахунками (по 3 тис. грн на місце), такий заклад приносить власникам 102 тис. грн на місяць.

За даними Української асоціації гравального бізнесу, торік державний бюджет недоотримав 2,5 млрд грн, які раніше сплачували легальні гравальні заклади. Крім того, вагому статтю доходу втратили й місцеві бюджети, які отримували від «азартників» плату за патенти на автомати. Така ціна за врятування ігromанів та їхніх сімей видавалася б цілком виправданою, якби українці справді перестали грати. Однак гра триває, й ділитися з державою величезними прибутками від неї ніхто не поспішає. Підпільних гравальних закладів формально «не існує», тож ніхто нічого й не сплачує, а «інтерактивні клуби» обкладають єдиним податком. Це означає, що за кожен зал власник платить до скарбниці 200 грн.

На час набуття чинності заборони гравального бізнесу, ліцензію Мінфіну на відкриття залів гравальних автоматів казино та букмекерських контор мали 205 фірм. Жодній із них, навіть тим, котрі щойно почали працювати, держава після заборони не компенсувала витрат на ліцензію, яка коштувала \$150 тис. Про наміри відшкодувати ці гроші ніхто з офіційних осіб досі не заявляв.

«Постраждали і власники, й пересічні працівники. Ро-

боту втратили 250 тисяч людей, – запевняє президент Української асоціації гравального бізнесу Григорій Трипультський. – А якщо врахувати ще й членів їхніх сімей, то без джерела доходу залишилося близько мільйона українців». Насправді ж із бізнесу пішли хіба некваліфіковані робітники, професіонали ж і далі працюють, але неофіційно. «У нас після заборони залишилося 70-80% персоналу, – каже Ігор. – Ці люди мають відповідну освіту, вони, власне, більше нічого робити не вміють – ось і залишилися».

ХТО КОНТРОЛЮВАТИМЕ?

Провести через Верховну Раду новий закон про гравальний бізнес намагалося вже кілька груп народних депутатів, однак їхні проекти не просуваються далі розгляду в комітетах. «Процес затягнувся, бо жодна політична сила не хоче брати на себе відповідальність за такий непопулярний крок, як відкриття гравального бізнесу. Тим більше, що на носі вибори до місцевих органів влади», – говорить Григорій Трипультський.

Найсвіжіший проект розробляє зараз уряд за дорученням віце-прем'єра з питань Євро-2012 Бориса Колеснікова. Хоча текст ще не опублікований, а до ВР він потрапить не раніше вересня, про його зміст уже неодноразово розповідав голова Держкомпідприємництва Михайло Бродський.

Закон дозволить відкривати казино в п'ятизіркових готелях, а в курортних містах Криму та Західної України – у тричотиризіркових. Гравальні автомати залишаться забороненими, букмекерство регулюватиме окремий закон. Ліцензію на відкриття гравальних закладів видаватимуть на 21 рік і коштуватиме вона \$5 млн, а з суми виграшу стягуватимуть податок на прибуток. За словами Бродського, таким чином уряд хоче назбирати грошей на проведення Євро-2012.

«Якщо дозволити лише деякі види гравального бізнесу, то

решта піде в тінь. Приклад цього ми бачимо зараз», – запевняє Ігор Макієвський, в. о. голови ради Всеукраїнського об'єднання організацій роботодавців галузі культури, відпочинку та розваг. Боротися з «нелегалами», згідно з новим законом, повинна буде міліція. Вона робить це вже зараз: наприклад, за минулий рік у Києві провели 1896 перевірок, під час яких вилучили 1700 гравальних пристроїв. Однак кримінальних справ за цей час порушили тільки сім. Крім того, підпільні казино очевидно мають підтримку з боку правоохоронців на місцях. «Перевірки бувають, але досі ніхто нас не закрав. Мабуть, є домовленості на вищому рівні», – припускає круп'є Ігор. Чи зміниться ситуація

ТОРІК ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ НЕДООТРИМАВ 2,5 МЛРД ГРИВЕНЬ, ЯКІ РАНІШЕ СПЛАЧУВАЛИ ЛЕГАЛЬНІ ГРАЛЬНІ ЗАКЛАДИ

після ухвалення нового закону, його розробники прогнотувати не беруться. Натомість окрім штрафу для нелегальних закладів (зараз він становить 8 тис. мінімальних зарплат), у закон закладено й покарання для гравців – до чотирьох «мінімалок».

За кордоном, зокрема в більшості країн Європи та в США, гравальний бізнес дозволено, щоправда, з суттєвими обмеженнями та значним оподаткуванням. Так, казино та інші подібні заклади можна відкривати в певних місцях, вік гравців ретельно перевіряють, до того ж існують «чорні списки» залежних та спеціальні служби, які їм допомагають. Контролюють усе це спеціальні комісії з азартних ігор. На необхідності створити такі органи наголошують і представники українського гравального бізнесу, однак розробники нового закону досі не згадували про таку можливість. ■

Доброго ранку,
УКРАЇНО!

www.eratv.com.ua

Ліцензія Серія НРН: 2520 від 3 квітня 2006 року видана Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення.

з **Оленою Вознесенською**

з 6:00 - 9:00 ранку

Великий 3D екран
у самому центрі Києва!

кінотеатр
Україна
ІДЕАЛЬНИЙ КОМФОРТ
ТА ЯКІСТЬ ЗВУКУ!

★ з 29 липня

Кішки проти собак: Помста Кітті Гелор
/ Cats & Dogs: The Revenge of Kitty Galore

★ з 19 серпня

Навколо світу за 50 років у 3D
/ Around the World in 50 Years 3D

За інформацією стосовно подій, сеансів, знижок, бронювання та доставки квитків звертайтеся до каси кінотеатру,
Наша адреса: м. Київ, вул. Гоголівський, 5. Телефон: 279-6750, 279-8232. Автовідповідачі: 279-6301, 279-6302. www.kino-ukraina.com.ua

Золоте МІСТО

Сінгапур довів, що буквально на порожньому місці можна збудувати високотехнологічну заможну країну

Автор:
Павло
Сивоконь

Фото:
Reuters

Коли в 1959 році британська адміністрація пішла з острова, Сінгапур опинився перед проблемою, чи зможе він існувати взагалі. На території невеличкої країни не було ані корисних копалин, ані місця для ефективного сільського господарства. Навіть пісок для будівництва доводилося завозити. Єдине, що мав Сінгапур, – це великий порт. Його почав споруджувати на початку XIX століття ще засновник міста Томас Раффлз.

За 50 років Сінгапур пройшов шлях від сировинного порту до світового центру наукових досліджень та фінансових операцій. Народна партія, що

міцно тримає в руках важелі управління державою, наважилася на ринкові реформи та привела свою країну до процвітання. За даними інформаційного агентства Bloomberg, у 2011 році темпи економічного розвитку Сінгапуру можуть перевищити зростання КНР.

Острівна країна спокійно переживає всесвітню економічну кризу й стрімко стверджується у сфері послуг, а також як один із провідних фінансових ринків. У Сінгапурі здійснюється близько 40% регіональних фінансових операцій, і 2005 року країну включили з «чорного списку» фінансових оаз-офшорів.

Сінгапур – це приклад азійської країни, що досягла успіху, використовуючи принади глобалізації. Вона першою показала іншим країнам Азії шлях до економічного процвітання через залучення західних компаній та технологій управління. Двома визначальними рисами післявоєнного розвитку Сінгапуру стали

повна політична стабільність та спрямування промисловості в наукомісткі галузі розвитку. Саме це дозволило острову площею 700 км² стати визнаним технологічним лідером.

НЕСТАЧА ПИСКУ

До незалежності Сінгапур майже 100 років був головною базою британського флоту на Тихому океані. З розпадом імперії флот перевели до метрополії, і перспективи країни погіршилися. Поруч утворилася незалежна держава Малайзія, що з надією поглядала на острів із його портом та транзитним значенням у міжнародній торгівлі. Надії сусіда підживлювало й те, що третина мешканців острова були малайцями, які прагнули утворити єдину малайзійську державу. Більшість же його населення становили китайці, але їхня громада була досить аморфною.

Зрештою, у 1963 році Сінгапур таки приєднався до Малайської федерації, але тільки для

ВИЩЕ НЕБА.
Бухта Marina,
її набережна
та оглядове
колесо
Singapore
Flyer –
у самому серці
золотого міста

того, щоб за два роки вийти з неї. Лідери країни з Партії народної дії (ПНД) усвідомили, що сусіди були зацікавлені використувати їх лише як морські ворота для збуту власної продукції. За два роки союзу перевалочна потужність порту зросла на 10%, а от на самому острові не збудували жодного великого виробництва.

Крім того, стрімка евакуація англійської адміністрації з регіону викликала там певне напруження. Сусідні країни почали конкурувати за територію, а комуністичні рухи розхитували їхню внутрішню стабільність. Тож іще однією причиною виходу Сінгапуру з Малайської федерації стало те, що Індонезія та Малайзія перебували на межі воєнного конфлікту за острів Борнео.

На порядку денному було виживання країни. Малайська меншість несхвально поставилася до проголошення незалежності та вимагала повернутися

до Малайзії. Китайська громада, однак, уже усвідомила переваги самостійності, а головне – зрозуміла, наскільки важливо не тільки торгувати, а й виробляти товари для всього світу. Для цього треба було створити вигідні умови для іноземних інвестицій.

ПОЛІТИЧНА ТИША

Лауреат Нобелівської премії з економіки Пол Кругман у своєму дослідженні «Міф азіяського економічного дива» писав, що головним імпульсом до розвитку Сінгапуру було його населення. Як китайці, так і малайці були мігрантами. Вони залишили свої домівки, аби отримати роботу в порту, який розбудовували англійці. А отже, мали пристосовуватися до нових умов та ставати більш сміливими й винахідливими в торгівлі чи виробництві. Саме тому, поки режими сусідніх Індонезії та Малайзії й далі жили традиційно, за патріархальними законами, Сінгапур цього дозволити собі не міг.

Другим чинником процвітання стало залучення іноземних інвестицій. Однак європейський, японський чи американський бізнес потребували цілковитої політичної стабільності. Сусідні країни потерпали від міжетнічних конфліктів та партизанських війн, які комуністичні рухи вели проти урядів. Сумарні капіталовкладення в країни Південно-Західної Азії на початок 1960-х, за даними ООН, становили \$10 млн (в одну Японію тоді інвестували в 10 разів більше коштів). Здебільшого гроші вкладали у видобувну промисловість, тож на них Сінгапур розраховувати не міг.

Політики з Партії народної дії, що прийшли в 1959 році до влади на чолі з адвокатом Лі Куан Ю (він був прем'єр-міністром до 1990 року!), спершу навели лад у державі. Приборкали профспілки та запровадили монополію на політичну діяльність.

Одночасно сформулювали доктрину виживання: громадянам пояснили, що без іноземних грошей Сінгапур загине, а бізнес прийде, якщо працювати сумлінно. На думку професора Інституту Східної Азії Джона Вонга, уряд проігнорував усі ідеологічні

дискусії, які на той час точилися в регіоні: «Лі Куан Ю та його послідовники були технократичним урядом, що винні за дужки будь-яку ідеологію, окрім націоналізму, й тим самим створив безконфліктне суспільство, залучивши до Сінгапуру іноземні кошти на тлі навколишньої нестабільності». Західні дослідники звинувачували сінгапурський уряд в авторитаризмі та навіть порівнювали його з Радянським Союзом, бо він обмежував громадянські права та сконцентрував робочу силу на найбільш перспективних напрямках.

У країні також провели освітню реформу, що ліквідувала в країні неписьменність, і заснували лізинговий фонд із будівництва житла. До 1980 року більшість сінгапурців уже мали власну квартиру чи будинок. Отже, в країні з'явився прошарок дрібних власників нерухомості, які могли вибачити владі обмеження їхніх політичних прав в обмін на стабільність доходів.

ПРАГМАТИЗМ, ГНУЧКІСТЬ, ВІДКРИТІСТЬ

Одним із перших рішень уряду Лі Куан Ю було створити Раду економічного розвитку. Вона мала опікуватись інвестиційними проектами, що надходили з-за кордону. Окрім того, одразу ж відкрили Банк розвитку Сінгапуру, до компетенції якого належало фінансування спільних із іноземцями проектів (з боку ▶

3-тє місце з 133 країн посів Сінгапур у глобальному рейтингу конкурентоздатності (2009 р.)

Входить до 10 найменш корумпованих країн світу, за даними Transparency International

власних компаній, якщо в них бракувало коштів). Сінгапур визначив межі втручання транснаціональних корпорацій у свою економіку. Якщо іноземна компанія хотіла відкрити в країні виробництво, то в ньому мали брати участь і місцевий капітал.

Окрім того, уряд залишив за собою право перерозподіляти інвестиції в різні галузі, лише гарантуючи компаніям прибутки. В 1960–1970-х фінансові потоки спрямовували на реформу освіти, житлове будівництво та на розвиток наукоміського виробництва, що не вимагало значних площ та приносило чималі прибутки. Водночас прийняли понад 200 законів, які спростили процедуру утворення акціонерних товариств із іноземним капіталом.

До 1980 року ВВП країни зріс майже в 6 разів. Головною сферою інвестицій на той час залишалося виробництво та переробка товарів із великою доданою вартістю. «Використовуючи можливість сінгапурського порту, уряд завозив до країни сировину та товари первинної переробки. Тут їх доробляли, перепаковували, покращували й знову продавали. За весь період розвитку розрив між імпортом і експортом не падав нижче позначки \$20 млрд на користь останнього. В нас уже були гарні дороги та інфраструктура, збудована ще англійцями, тому ми

випереджали конкурентів», – каже професор Вонг.

Велику увагу уряд приділив реформі освіти. В школах та інститутах запровадили обов'язкове вивчення англійської мови, а зарплату викладачам підвищили одразу в 15 разів. Це створило вигідні умови для розвитку науки. Найкращих студентів за державні кошти почали відправляти вчитися в університети Голландії, США та Німеччини. В Осаці, Цюриху, Парижі та Х'юстоні уряд створив окремі центри, які відстежували сучасні наукові тенденції. Це дало змогу до 1970 року повністю ліквідувати в країні безробіття та створити прошарок фахівців, які могли впроваджувати сучасні винаходи в життя.

Швидкому розвитку Сінгапуру сприяла й ринкова кон'юнктура. Компанії Японії та США в пошуках дешевої кваліфікованої робочої сили намагалися вивести виробництва за межі власних країн. І саме таку роботу силу міг їм запропонувати Сінгапур. До того ж 1970 року уряд скасував усі протекціоністські норми в законодавстві, тож національним виробникам, аби втриматися на плаву, довелося на рівних конкурувати з іноземними компаніями. На той час зрощення місцевого та транснаціонального капіталу зайшло так далеко, що хвилюватися про занепад власних підприємств не

ПОРТ ВИЩОЇ ПРОБИ. Морські термінали Сінгапуру завжди затребувані

ФУТБОЛ МАЙБУТНЬОГО. Цьогоріч у Сінгапурі провели перший чемпіонат світу з футболу серед роботів

доводилося. На 1975 рік близько 60% підприємств у країні були спільними. Одночасно уряд законодавчо затвердив підвищення на 40% заробітної плати робітникам і оголосив мораторій на масштабні звільнення. Тому, щоби залишатися прибутковими, компанії мали підвищувати власну наукомісткість.

НАУКОВА ОПОРА

З початку 1980-х ситуація в регіоні почала змінюватися. Сінгапур відчуває сильну конкуренцію з боку інших «азійських тигрів» – Південної Кореї та Тайваню, які також активно залучають іноземні інвестиції. Проте в них більше ресурсів, як людських, так і сировинних. Тому Сінгапур укотре робить ставку на транзитне розташування й ринкову модернізацію.

У 1980–1985 роках щорічне зростання тоннажу, який проходив через сінгапурський порт, стабільно становило 7%. Біля порту створили спеціальну дослідницько-виробничу зону, де виготовляли готові товари із запчастин, які надходили з усього світу. Для компаній, що відкрили там своє виробництво, це була очевидна перевага, бо на третину падали витрати на перевезення матеріалів та готових виробів. Поступово сінгапурський порт перетворюється з перевалочної бази на виробничу лабораторію. Здебільшого там

складають комп'ютери, їхні комплектуючі та цифрове медичне обладнання.

Тоді ж уряд створює Раду з науки та технологій, яка мала допомагати транснаціональним корпораціям розбудовувати свої наукові підрозділи на території держави, забезпечуючи їх трудовими ресурсами та пільговим оподаткуванням. Протягом 1980-х податки для компаній, що ведуть наукові розробки на території країни, були знижені на 25%. Це підштовхнуло великі корпорації проводити свої дослідження саме в Сінгапурі, де були не лише низькі податки, а й мінімальна відстань між лабораторією та виробництвом. У країні 38% компаній вели науково-дослідну діяльність.

Завдяки глобалізації Сінгапур перехоплює першість у регіональному змаганні фінансових центрів. Країна спрощує систему оподаткування й цим одразу привертає до себе увагу великих компаній банківського сектору. До 1990 року більшість банків Європи та США мали свої представництва в Сінгапурі й через них здійснювали фінансові операції в Південно-Східній Азії. На той час країна вже не могла забезпечити транснаціональним компаніям розширення виробництва через брак території, тож допомагала фінансувати будівництво заводів по всьому регіону.

Азійська криза 1997 року минула для країни майже непоміченою, бо не зачепила виробництво комп'ютерної техніки, на яку в світі утримувався стабільний попит. З 1990-го до 2000 року Сінгапур зміг подвоїти власний ВВП, хоча темпи розвитку почали відставати від поступу 1970-х. Згодом змінилася й структура виробництва, в якій більшу частину становила сфера послуг (67%), а частка виробництва скоротилася до 33%.

НОВІ ВИКЛИКИ

«Слабкість сінгапурської економіки закладена в її постійному зростанні й стабільності. Суспільство, де обмежені політичні свободи, може витримати тиск влади, якщо його статки постійно зростають, – каже доцент Міжнародного інституту Сінгапурського університету Індівар Лі Кін. – Сінгапур створювався як суспільство розвитку. Коли розвиток припиниться чи уповільниться, ситуація стане дуже напруженою». Фахівець також вважає, що влада виховувала в жителів пасивність, бо боялася отримати не лише підприємців, а й політичних конкурентів.

Незважаючи на реформу в системі освіти, продуктивність праці в країні стрімко падає. Робітники не встигають учитися працювати на нових агрегатах, а той, хто має відповідне вміння,

РИБА-ЛЕВ НА СТОРОЖІ. Туристи фотографуються поруч із символом охоронцем Сінгапуру – міфічною істотою Мерлайон

не бажає працювати в таких умовах і виїжджає за кордон. Та й частка витрат уряду на освіту скоротилася з 10% ВВП у 1980 році до 2,9% у 2008-му. Зараз уряд більше розраховує на міграцію дешевої робочої сили з Китаю та Малайзії. Проте ці робітники не можуть працювати на складних верстатах.

З огляду на це не дивує, що поступово зростає кількість товарів, які лише переправляють через Сінгапур, а не комплектуються там. У 1990 році показник реекспорту в загальному експорті становив 34%, а в 2008-му вже сягнув 48%. Уряд намагається знайти нові сфери капіталовкладень, що можуть принести високі прибутки. Наприклад, в останні два роки влада почала активно інвестувати в засоби масової інформації регіону. За даними центру Брукінгса, прибутковість у цій сфері зросла за цей час на 30%.

На думку аналітиків, зараз Сінгапур живе за певною інерцією. Країна зростає та розвивається на підвалинах, які були закладені кілька десятиріч тому. Але пробудження робітничих рухів в Азії, яке вже відчуває Китай, може похитнути політичну та економічну стабільність. Тому зараз Сінгапур знову потребує певного поштовху в розвитку, аби забути про внутрішні конфлікти та бідність ще на 50 років. ■

Внутрішня кухня сусідів

Кшиштоф Варґа про культуру, національні міфи, історичну пам'ять і політичний поділ угорців

Спілкувався
Лесь Белей

Кшиштофа Варґу передусім знають як польського прозаїка та журналіста з «Газети виборчої». У 2008 році йому вдалося поєднати свій літературний хист із журналістським у збірці есеїв «Гуляш із турула» про культуру Угорщини. Варґа написав цю книжку з фактовою спостережливостю й філігранним художнім мисленням, відтворивши найвразливіші місця угорського менталітету. Тож не дивно, що у 2009 році його твір здобув приз читацьких симпатій на найпрестижнішому польському літературному конкурсі Nike. Кшиштоф Варґа добре вивчив культуру Угорщини й тримає руку на пульсі найновіших подій історії цієї країни.

У. Т.: Певно, в Польщі, як і в Україні, Угорщина асоціюється з кількома стереотипами: паприка, паленка, Балатон. На чому насправді будується угорська культура? Без чого ти не уявляєш собі цієї країни?

— Угорщина спирається на плекання своєї ідентичності, типової для невеликих країн, особливо для тих, що колись були значно більшими. Єдине, що має ця країна з населенням 10,5 млн, — це історія. Угорці вірять у свою винятковість. І це правда, взяти хоча би мову й походження. Мені найбільше імponує їхня прив'язаність до своєї народної традиції, вони її справді культивують. Народна традиція у Польщі стала кітчем. А там — усе живе. Ось мені страшенно подобаються їхні танцаго — будинки танцю. Угорська ідентичність, як і польська, — це поєднання маві величі та комплексу меншовартості: переконання у своєму історичному месіанізмі й мартирології. Зрештою, історія Угорщини ХХ століття, на відміну від історії Польщі, — низка невдач. Для

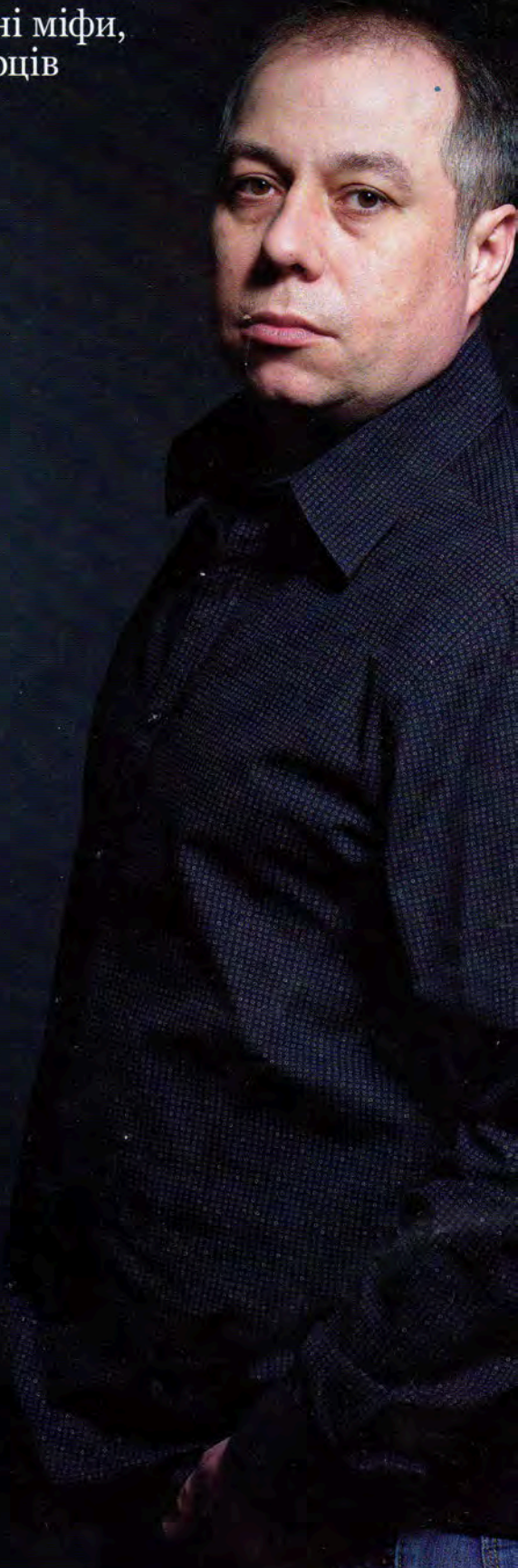
Польщі кінець Першої світової війни це — здобуття незалежності та державності, а для Угорщини — Тріанон і втрата Семигороддя, Словаччини, Воєводини й Закарпаття. І до сьогодні, як би це парадоксально не звучало, це формує угорську ідентичність. Здавалось би, чим далі від цих подій, тим більше вони мали би затиратися в пам'яті, однак в Угорщині все навпаки.

У. Т.: Невже навіть нові покоління угорців носять у собі цю пам'ять?

— Так, в Угорщині немає різниці між генераціями. Не тільки старші люди про це пам'ятають, а й молодші. Зокрема є цілий напрям в угорській рок-музиці, який називається немзеті-рок, тобто національний рок. Наприклад, гурт «Карпатія» співає про те, що Семигороддя повинно бути угорським, або найкраща на світі паленка (фруктова горілка. — Ред.) — угорська. Ці колективи співають також пісні періоду Другої світової війни у рок-обробках. На угорських вулицях можна побачити 20-річного хлопця, фана музики хеві-метал: на наплічнику в нього напис Metallica, а на футболці — карта великої дотріанонської Угорщини. І що цікаво, ця течія стає популярнішою. Це, як на мене, спричинено внутрішньою кризою: політичною, суспільною та економічною. Й національна ностальгія стає все сильнішою.

У. Т.: У книжці ти пишеш про повсюдну угорську ностальгію. А чим вона відрізняється, скажімо, від польської ностальгії за так званими кресами?

— Кресова ностальгія в Польщі — справа старшого покоління. Для молодих поляків це не має жодного значення. Польські меншини в Україні чи Литві досить малі порівняно з угорськими в Словаччині чи Румунії. Окрім того, я вважаю, є значна ментальна різниця між угор-

цями й поляками. Поляки швидше спалахують і швидше гаснуть: «Бунтуймо! Вже! Негайно!», а потім розуміють – це не мало сенсу. Натомість угорці можуть жити в тривалій летаргії, збирати злість і потім вибухнути сильним повстанням. У цьому я бачу ключову відмінність між цими двома країнами. До того ж в Угорщині панує якийсь меланхолійний клімат, безкінечний *fin de siècle*. Будапешт – це місто, що не змінилося за сто років. Воно контрастує з Варшавою, яка веде новий відлік після Другої світової війни: з'явилися нові будинки й нові городяни, справжніх варшав'ян, котрі живуть тут із покоління в покоління, дуже мало.

У. Т.: Угорці – це частина Європи вже понад тисячу років. Чи залишилися якісь сліди їхнього походження в сучасній ментальності?

– Я ж не знаю ментальності тих дикунів, що прийшли на Паннонську низовину тисячу років тому й були загарбниками. Однак сучасні угорці люблять на тому наголошувати. В Будапешті є цілі магазини, де можна купити всі реконструйовані аксесуари тих кочівників. Вони культивують цей напрямок, і це елемент їхньої ідентичності. Для мене ключовим є угорське поняття «здобуття батьківщини». Якщо задуматися, то це оксюморон, бо вітчизна – місце, де народжуєшся, а не яке здобуваєш.

У. Т.: У культурі Центральної Європи, як на мене, є дві найбільші проблеми – сліди комунізму та глобалізація. Як це виглядає в Угорщині?

– Глобалізація відчувається в магазинах і банках. І на цьому рівні вона не страшна. Це вибір кожного індивіда – піти чи не піти в «МакДональдз», а за комунізму тебе змушували робити те, а не інше. Комуністичну спадщину в Угорщині використовують у запеклій політичній боротьбі. А

все тому, що за комунізму Угорщина мала високий рівень життя. В Польщі панувала бідність, а в будапештських магазинах тоді можна було купити все. Після повалення комунізму й вступу до ЄС в Угорщині не сталося значних змін. Усе стабільно. Натомість у Польщі відбулися суттєві зрушення. Тому в Угорщині на сильних позиціях стоїть євроскептицизм і побутує досить сильна ностальгія за часами Яноша Кадара, коли нібито було всім краще, всі мали роботу. Тож між глобалізацією й ностальгією за комунізмом в Угорщині виберуть останнє. Коли говорити про зовнішню політику, то специфікою угорського політичного життя є те, що вони займаються собою. Міжнародні теми ніколи не входять до передвиборчих програм. Під час виборів в Україні для людей завжди важливо, чи політик тяжіє до Європи, чи до Росії. А в Угорщині політики переймаються внутрішніми проблемами. Всі дотеперішні вибори спиралися лише на соціальні обіцянки. Якщо угорські політики й дивляться за кордон, то хіба туди, де живуть етнічні угорці, тобто в Румунію та Словаччину.

У. Т.: А як сучасна Угорщина ставиться до Закарпаття?

– Закарпаття майже відсутнє у щоденних дебатах угорців, оскільки угорська меншина там відносно нечисленна. Немає угорсько-українських суперечностей. Навіть із Румунією відносини порівняно спокійні, а ось зі Словаччиною... Новий прем'єр Віктор Орбан обіцяв, що всі угорці, які живуть поза межами країни, отримають угорське громадянство. Це викликало обурення Братислави, бо якогось дня 600 тис. громадян Словаччини можуть стати угорцями, а також 1 млн 700 тис. – румунами... Є такий словацький націоналіст, що саме по собі звучить смішно, Ян Слота, який погрожує Угорщині війною. Великого значення це, звісно, не має, оскільки ці країни належать до Євросоюзу. Якби таке громадянство могли здобути закарпатські угорці, то для них – це реальний інтерес, бо вони раптом змогли би стати громадянами ЄС...

БІОГРАФІЧНА НОТА

Кшиштоф Варґа

Польський прозаїк та журналіст. Народився 1968 року. Працює редактором у відділі культури «Газети виборчої», мешкає у Варшаві. До його доробку належать романи «Хлопці не плачуть» (1996), «Смертельність» (1998), «Текіла» (2001), «Кароліна» (2003), «Надгробок із ластрико» (2007), збірка есеїстики «Більдунґсроман» тощо

У. Т.: Розкажи детальніше про нинішню політичну ситуацію в Угорщині.

– Після восьми років правління соціалістів триумфально перемогли праві. Ще перед виборами було зрозуміло, що вони виграють, бо за соціалістів країна потрапила у величезну економічну кризу. В Угорщині суспільство поділилося навпіл, і я боюся, що це також чекає на Польщу. Я навіть уже чув анекдоти, що пари розривали стосунки, бо дівчина була за соціалістів, а хлопець – за правих. Добре, що угорці здатні до самоіронії, це їх якось рятує. Вони можуть із себе покепкувати.

У. Т.: «Гуляш із турула» досить іронічно описує угорський національний міф. Книжку вже переклали угорською? Як реагують на неї угорці?

– Її вже переклали й у лютому опублікували. Я мав своєрідний промотур Угорщиною, в який вибрався з побоюваннями, що книжка нікого не зацікавить або будуть протести. Однак «Гуляш із турула» здобув досить позитивні рецензії. Багато людей приходило на зустрічі. Я хоч і напівугорець, але з Польщі. Звісно, на якихось інтернет-форумах мене критикували, проте менше з тим. Загалом я був приємно здивований. Найцікавіше те, що найбільше моя книжка не сподобалася польській еміграції в Угорщині. Вони вважають, що есеї Варґи псують добрі польсько-угорські стосунки.

У. Т.: А чи не хотів ти написати подібну книжку про Польщу, скажімо, «Бігос із білого орла»?

– Ні, бо таку книжку повинен написати хтось іззовні. Хтось, хто має іншу перспективу й добре знає мову та культуру, хтось, хто бачить речі, які для поляків можуть видаватися очевидними чи навіть непомітними. Якби я знав румунську, то писав би про Румунію. Кожна центральноєвропейська країна має свої проблеми, комплекси й параної, які завжди можна цікаво описати. Я би дуже хотів, щоб українець написав про Польщу, угорець – про Румунію, румун – про Болгарію тощо. ■

Кшиштоф Варґа. «Гуляш із турула», 2010

Повну версію інтерв'ю читайте на сайті <http://ut.net.ua/>

МЕРТВЕ МО

Мешканці колишньої хімічної столиці Прикарпаття вже притерпілися до життя на межі екологічної катастрофи

Автор:
Інна
Завгородня

Фото
автора

Поблизу Калуша, що на Івано-Франківщині, здох ще один радянський динозавр. Із землі стирчать бетонні ребра, а на горизонті лежить кістяк цього колишнього промислового гіганта – Калуського хімічно-металургійного комбінату, який уже перетворився на руїну. Неподалік – величезні солоні озера Домбровського кар'єру та хвостосховища (див. **словничок**). Ці водойми під час паводку загрожують розлитися, отруюючи довколишню воду і ґрунти. Колись кар'єр був єдиним у Союзі,

в якому калійні добрива видобували відкритим способом, зараз це місце потенційної не менш унікальної екологічної катастрофи.

РАДЯНСЬКИЙ МЕЗОЗОЙ

«Кар'єр було введено в експлуатацію 1967 року, – згадує начальник управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Калуської міськради Іван Дембич. – Продуктивний шар ґрунту знімали і складали на відвал поблизу, а руду згрібали екскаваторами й везли на переробку. За весь час роботи комбінату було вибрано близько 500 млн м³ породи. У надрах лишилося біля 30 млн м³ запасів, яких могло би вистачити ще на 30 років переробки».

Тим часом виробництво на ДП «Калійний завод ВАТ «Оріана» (правонаступник радянського комбінату) вже десять років як зупинено, а Домбров-

ський кар'єр перетворився на величезну чашу, наповнену розсолем, тобто дуже концентрованим розчином калійних солей. Таке собі мертве море посеред Прикарпаття, але рукотворне. Якщо й далі нічого не робити, динозавр почне розкладатися, отруюючи навколишнє середовище.

«Північний борт кар'єру прогресує в бік прісноводної річки Сівка, – розповідає Іван Дембич, обережно підбираючи слова. – Надмірні опади або паводок можуть підняти розсоли до рівня водоносних горизонтів, унаслідок чого відбудеться засолення ґрунтів та річок. Ми вже маємо близько 300 га засолених ґрунтів». Цей сценарій можливого апокаліпсису підтвердили й міжнародні експерти. У нещодавньому звіті спільної місії ООН та ЄС з реагування на надзвичайні екологічні ситуації, яка здійснила візит до

СЛОВНИЧОК

Хвостосховище – гідротехнічна споруда, призначена для складування або захоронення радіоактивних, токсичних та інших відвальних відходів збагачення корисних копалин.

Гексахлорбензол – хімікат, що застосовується для протруєння насіння сільськогосподарських культур проти збудників хвороб.

Галургія – галузь науки і техніки з видобутку, збагачення та комплексної переробки природних мінеральних солей.

РЕ КАЛУША

Калуша, стан екології в районі названо критичним.

Поки піднімаємося на дамбу хвостосховища № 2, Дембич демонструє потічки й білі сліди солі. Це розсоли, що вже просочилися через дамбу і кристалізувалися, маркуючи одну з трьох ділянок її можливого прориву. Щоб запобігти гіршому, вплив опадів на рівень розсолів у хвостосховищі № 2 в Калуші постійно моніторять і вживають відповідних заходів. Зокрема, перед повінню 2008 року частину розсолів перекачали до кар'єру.

Звідси, з дамби, видно села Сівка-Калуська та Кропивник. Під ними так само, як і майже під половиною Калуша, розташовані катакомби – колишні рудники. Шахтні порожнини було заповнено розсолами, але небезпека просідання поверхні все одно актуальна. Таким чином, тут закладена ще одна бомба сповільненої дії – ніхто

не знає, чого очікувати від затоплених шахт. У середині 1980-х у районі теперішньої вулиці Вітовського в Калуші вже одна шахта обвалилася, внаслідок чого було відселено цілий мікрорайон.

Окрім того, в Калуші захоплено 11,5 тис. т токсичного гексахлорбензолу (див. **словничок**). Місцева влада саме намагається отримати міжнародний грант на його утилізацію.

ХЛОРНІ СЕРПАНКИ

Як і більшість найсерйозніших екологічних проблем України, ця теж походить із СРСР. «Я приїхав до Калуша 1972-го одразу після навчання, – розповідає Василь Худин, який працював на калійному виробництві 30 років. – Місто було дуже непривітне. Викиди хлору відбувалися мало не щодня – Калуш лежав у хлорному серпанку. Тоді про виробництво дбали, а ось про нейтралізацію

викидів шкідливих речовин – не дуже. Наша річка Сівка була вкрай забруднена. Місто ж, як і все у радянські часи, було в сірому тоні».

Це зараз посеред похмурих кортежів радянських багатоповерхівок повіростали нові

ОПАДИ МОЖУТЬ ПІДНЯТИ РОЗСОЛИ В ДОМБРОВСЬКОМУ КАР'ЄРІ ДО РІВНЯ ВОДОНОСНИХ ГОРИЗОНТІВ

будівлі – барвисті. «Калуш порівняно з тим, до якого я приїхав, дуже зріс, – продовжує Худин. – Але із занепадом виробництва знизилася й ціни на квартири. Найбільше боювся, що місто взагалі спорожніє». Вражаюче порівняння: колись комбінат давав роботу 16 тис. мешканців міста, а сьо-

годнішні менші підприємства, що з'явилися натомість, працювали разом щонайбільше з тис. калушан.

«Тоді ми працювали на весь Радянський Союз, – пригадує Василь. – виготовляли калійні добрива, магній, хлор. Мали потужну технічну базу й на допомогу – всесоюзну мережу наукових інститутів. Ленінградський інститут галургії (див. **словничок**) давав наукові рекомендації щодо розробки кар'єру. Хіба вони не знали, що виникнуть такі проблеми?» Виходить, радянські уявлення про майбутнє таки не мали «плану Б». «Не передбачали того, що комбінат буде зупинено», – вважає Іван Дембич.

Міська влада переконана, що виробництво необхідно відновлювати, проте знайти потрібних для цього 3–5 млрд грн їй не під силу. «Налагодивши переробку розсолів, можна буде вирішити питання виробництва Україною власних калійних добрив, – вважає заступник міського голови Калуша Василь Петрів. – Зараз ми їдемо до Італії дивитися установку з переробки розсолів. Також є пропозиція німецької фірми щодо такої установки». А поки калуські чиновники насолоджуються літнім відрадженням до Італії, українські сільгоспвиробники завозять калійні добрива переважно з Білорусі, яка свої хімічні заводи відновила.

МІСТО ІНІЦІАТИВИ

Проте останнім часом у Калуші питанням екології стали приділяти більшу увагу. Зокрема, тут уже два роки успішно діє селективний збір сміття. Його не скидають на загальний полігон, як це подекуди практикують в Україні, а переробляють. «Скло надходить на переплавку, – розповідає Ігор Дідич, керівник молодіжної громадської екологічної організації «Еко-Гал-Оствінд», – папір також не пропадає, вже не кажучи про метал. Загальні відходи теж додатково перебираються. Звісно, є люди, які смітєвих правил не виконують, але процес уже пішов. Це своєрідне виховання. Наші волонтери підключилися до роботи міста – друкували й розносили роз'яснювальні буклети. Ми на-

В ДОЗОРИ. Відповідальний за цивільний захист населення Калуша Іван Дембич оглядає хвостосховище №2

магаємося змінювати свідомість людей».

Із пет-пляшок у Калуші виробляють пластмасові люки для каналізації: на них нескладно натрапити, гуляючи містом. Також кілька підприємств у регіоні використовують пет-пляшки як сировину для виробництва черепиці й шиферу. Промислове життя на тлі інших західноукраїнських міст у Калуші й зараз вирує: тут виробляють шпалери, покриття

ГЕРОЙ КАЛУША. Краянин Степан Бандера у місті повсюдно: на музейних стендах, сітілайтах та стінах будинків

для підлоги, розвиваються торгівля, будівельна галузь та нафтопереробка. Також нещодавно у місті з'явилися Льодовий палац та майданчик для скейтбордингу.

Після проведення локального референдуму про визнання Калуша зоною екологічного лиха сюди завітали не лише місії ООН та ЄС, а й політики включно з экс-президентом Віктором Ющенком. «Ми нещодавно отримали 12 млн грн,

Мережа магазинів дивовижних речей

перший транш із обіцяних 89 млн грн для консервації Домбровського кар'єру, – розповідає Василь Петрів. – Також відбуваються оздоровлення дітей у таборах і постачання медичного обладнання».

У ПОШУКАХ СЕБЕ

Фасад школи № 2 міста Калуша прикрашає велична мозаїка Петра Боєчка, на якій учень з ученицею, майже шагалівські, летять до знань. На шиях дітей – жовто-блакитні галстуки. Хоча окремі деталі панно, вже не кажучи про 1976 рік виконання, вказують на радянське походження мозаїки: руки школярів тягнуться до книжок із піонерськими зірками, ракету маркує комуністична пентаграма. Напевно, галстуки вчорашніх піонерів підмалювали вже після здобуття незалежності.

Музей Калушини ділить приміщення з художньою галереєю. Оглядаємо фотовиставку, організовану до Дня Європи місцевою громадською організацією «Світ альтернативної культури».

«До Першої світової війни у Калуші мешкало близько 18 тис. населення, після – лише 4 тис., – каже старший науковий співробітник музею Уляна Паньо. – Скільки людності залишилося після Другої світової, не може сказати ніхто. Фактично Калуш втратив себе». Потім уже місто заселяли приїжджі робітники-хіміки.

Над ринком височіє відреставрований поляками неоготичний костел Св. Валентина. Навпроти нього – руйновище концертного залу Калуського училища культури. Після пожежі руїну густо розмалювали графіті. Видно сліди реставрації, але до ладу її так і не довели. Тим часом на даху ростуть дерева, а нові металопластикові вікна зяють пробами.

Калуш – місто післявоєнне, проте коли закінчилася тутешня ментальна війна і чи закінчилася взагалі, достеменно не відомо. На світліні в музеї деякі зразки місцевої архітектури фігурують у кращому вигляді, ніж той, у якому вони перебувають зараз. Зокрема, колишня ратуша, у якій розташовувався Калуський магістрат. Від неї нині залишилися тільки частина стіни й вежа, на яку боляче дивитися. Табличка на вцілілій стіні промовляє: «Охороняється державою, пошкодження карається законом».

Навпроти – Народний дім, у якому міститься районний Будинок культури, але свіжо пофарбована лише фасадна стіна будівлі.

Заходимо в одну з книгарень у центрі міста: книжок найвідомішого калуського письменника Юрія Іздрика у ній немає. Може, розкупили?

Гуляти ввечері тротуарами центрального бульвару Лесі Українки небезпечно – ризикуєте позбавити ноги. Вулиця Грушевського, 9: невеличкий одноповерховий будинок, вочевидь, належить трьом господарям, тож три його частини мають різні кольори, а три частини даху – різне покриття. Права частина будинку відреставрована, а ліва посконована тріщинами й розвалюється. Цікаво, чи встоїть хоч одна частина будинку, якщо якась інша завалиться? Цей ребус дуже нагадує нашу країну.

На будівлі міської ради Калуша бачимо табличку про 450-річчя надання місту Магдебурзького права. Повсюдні написи на сітілайтах промовляють: «Калуш – європейське місто!» Колись це магічне нагадування має подіяти. ■

Диво-аксесуари для комп'ютера

Домашні дрібниці

Мультимедія

Розваги та відпочинок

Предмети інтер'єру

Дивна канцелярія

В Інтернет-магазині
www.chudesa.com.ua

-5%

- ТРЦ «Караван»
- ТРЦ «Dream Town»
- ТВК «Глобус»
- ТРЦ «SKY MALL»
- ТЦ Галерея подарунків «Новий проїзд»

Корпоративні та оптові продажі (044) 585-97-29

Хто гартував сталь

Індустріалізацію Радянського Союзу здійснили американці

Автор:
Дмитро
Калинчук

За офіційною версією, комбінат «Запоріжсталь» проєктував інститут-новачок ДІПРОМЕЗ. Цей інститут, згідно з його ж сайтом, був заснований у 1926 році й із 1930-го займався проєктуванням заводів. Водночас із Запоріжсталлю він розробив «Магнітку», Дніпропецсталь, Криворіжсталь, Азовсталь, ЗАЛК та багато інших промислових гігантів. І спроєктовані ці заводи були украй професійно. Наприклад, промисловий майданчик Запоріжжя, побудований у 1930-х, майже не димить на місто – в тому місці сприятлива роза вітрів. Увесь заводський чад вітром несе прямо в степ. Дивина й

годі, але вже за 30 років професіоналізм радянським інженерам відмовив – заводи, зведені у повоєнні роки, стали для міста справжнім екологічним лихом.

Комбінат «Запоріжсталь» вирішили будувати 3 травня 1929 року. Закладено його 22 січня 1931-го, а перша плавка відбулася 16 листопада 1933-го. Терміни стислі, але більш-менш реальні. Проте кожен досвідчений інженер розуміє: не міг щойно створений інститут так добре проєктувати численні заводи. Розгадка цього дива відкрилася мені, коли я поскаржився викладачеві, що в деяких цехах Запоріжсталі відстані між верстатами становлять незручні

цілі числа. Наші інженери для зручності все завжди округляють до 10, а тут... «А ти на дюйми відстань поділи», – розсміявся у відповідь викладач. І все стало зрозуміло. Відстань, виміряна в дюймах, для інженера майже як підпис Made in USA.

ВСІ НА ЗАМИРЕННЯ ЗАХОДУ!

Історія відносин більшовиків із західними державами від самого жовтневого перевороту аж ніяк не однобока. З одного боку, держави Антанти, звісно, не порадував вихід Росії з Першої світової війни й укладення нею сепаратного миру з Німеччиною. З іншого – Англія, Франція,

США та Японія не надто рвалися підтримувати Білий рух – той явно не мав ані підтримки населення, ані значних військових сил. Прагматичним англійцям було дещо важко збагнути логіку Денікіна, який, прямуючи на Москву, пригадав гасло «Єдина і неділима!» і раптом розгорнув додатковий фронт проти українського війська Петлюри (за що той підкинув набоїв веселим хлопцям батька Махна, а ті стрімким рейдом зруйнували весь білий тил). До того ж більшовики всіляко виказували бажання укласти із Заходом мирну угоду та налагодити економічну співпрацю.

Більшовики мали чимало причин для такої миролюбності. Досі істориків хвилюють питання: про що через своїх посильних Ганецького і Радека розмовляв Ленін із німецьким мільйонером-авантюристом Олександром Парвусом; за яких умов напередодні 17 жовтня луснув у Нью-Йорку банк рідного брата Якова Свердлову Веніаміна або хто оплачував небідне проживання у Нью-Йорку громадянина США Льва Троцького – творця і головнокомандувача Червоної армії? Певно, мали більшовики на Заході і надійні зв'язки, і значні інтереси.

Вже 24 жовтня 1918 року більшовицький нарком з іноземних справ Георгій Чичерін писав президентові США Вудро Вільсону: «...чи припинять уряди Сполучених Штатів, Англії та Франції жадати крові народу Росії і бажати смертей її громадян, якщо народ Росії погодиться сплатити їм викуп?.. Чи хочуть вони концесій, чи хочуть вони залізниць, копалень, золотих запасів, чи то вони бажають територіальних поступок, наприклад, частки Сибіру, або Кавказу, або Мурманського узбережжя?».

13 січня 1919 року під час зустрічі з радником американського посольства в Лондоні Вільямом Батлером заступник Чичеріна Максим Літвінов заявив, що більшовики в обмін на мир готові «...визнати іноземні борги, припинити пропаганду світової революції, оголосити амністію противникам більшовизму і надати право на самовизначення Польщі, Фінляндії та Україні».

Не дивно, що переговори велися тільки з американцями. Англія ще остаточно не визначилася зі своїм ставленням до більшовизму. А Франція взагалі закликала надати допомогу білим і навіть висадила свої війська в Одесі (їх вибили звідти навіть не більшовики, а українські повстанці отамана Григор'єва). Проте невдовзі країни Антанти відмовилися від підтримки антибільшовицьких сил. Власне, більшовики, білі, Ленін, Денікін – для західних держав усі вони були росіянами, а громадянська війна – внутрішньою справою Росії.

17 листопада 1920 року британський прем'єр-міністр Ллойд Джордж заявив про необхідність економічної співпраці з Радянською Росією: «Більшовики готові платити золотом, а ви не хочете його брати. Але торгуємо ж ми з людожерами з Соломонових островів?». 18 листопада 1920-го британський Кабінет погодився укласти з більшовиками угоду про економічну співпрацю. Це стало сигналом для США, Франції та нейтральних держав. Фактично Захід визнав більшовицьку владу.

ЗА ВЛАДУ КОНЦЕСІЙ

21 листопада 1920 року Раднарком СРСР ухвалив Декрет про концесії. Документ наголошував: «Процес відновлення виробничих сил Росії, а разом з тим і всього світового господарства може бути прискорений в багато разів за рахунок залучення іноземних державних і комунальних установ, приватних підприємств, акціонерних товариств, кооперативів і робітничих організацій до справи видобутку і переробки природних багатств Росії». Оголосити НЕП та відкрити економіку СРСР для іноземних компаній – на таке не наважувався навіть царський уряд. Щирість концесійної політики більшовиків вражає.

У СРСР про Ленський розстріл чув, мабуть, кожен, саме з цією подією пов'язували появу псевдоніма «Ленін» у соціал-демократа Володимира Ульянова. Та мало хто знає, що однією з постраждалих сторін цієї трагедії була британська компанія Lena Goldfields, яка воло-

У СРСР
налічувалося
близько
350
промислових
і торговельних
іноземних
концесій.
У 1930-му
всі їх анульовано

ГЕНЕРАТОРИ ДНПРОГЕСУ ПОБУДУВАВ АМЕРИКАНСЬКИЙ КОНЦЕРН GENERAL ELECTRIC

діла 66% акцій золотих копалень на річці Лена. Внаслідок розстрілу робітничого страйку частка акцій компанії знизилася до 17%. Але після Декрету про концесії Lena Goldfields знову повернулася на російський ринок, тепер уже як власник 93% акцій копалень. Англійським бізнесменам можна було не боятися більше робітничих страйків – тепер про їхній спокій дбали міцні хлопці з Об'єднаного державного політичного управління. Ошалені від такої щирості, англійці взяли в концесію ще три металургійні заводи й три вугільні родовища.

А ось ще один приклад концесійної діяльності більшовиків. Восени 1921 року з Леніним зустрівся молодий бізнесмен із США Арманд Хаммер. А вже 27 жовтня 1921-го Наркомат зовнішньої торгівлі СРСР і компанія Хаммера уклали угоду про постачання в СРСР 1 млн бушелів американської пшениці в обмін на хутра, чорну ікру і коштовності, зібрані в радянському Держхрані. У майбутньому Хаммеру судилося стати мільйонером, фігурантом Вотергейтського скандалу, топ-менеджером нафтової компанії Occidental Petroleum та «офіційним другом» СРСР. А в жовтні

1921-го він тільки-но закінчив Колумбійський університет за фахом лікаря.

Загалом у СРСР налічувалося близько 350 промислових і торговельних іноземних концесій. Угоди з деякими компаніями (наприклад, японською Hokushinkai Oil Concession) мали тривати до 1975 року. Проте концесійна епопея скінчилася 27 грудня 1930-го, коли постановою Раднаркомом всі концесійні угоди було анульовано. Це рішення спричинило справжню бурю в середовищі західних бізнесменів. У світі лютувала Велика депресія, а тут... Уряд США планував закликати світ до введення санкцій проти СРСР. Але радянський нарком з

іноземних справ Максим Літвінов особисто відвідав США і за певний уряд: Америка скривдженою не залишиться.

КАДРИ ЗІ США ВИРІШУЮТЬ УСЕ

Скасування концесій у СРСР збіглося зі зміною керівництва країни. Групу «Троцького – Зінов'єва» від влади було усунуто. СРСР опанувала команда партійних ватажків, яку очолював генеральний секретар ЦК ВКП(б) Іосіф Сталін. Зараз у Росії Сталіна стало модно йменувати ефективним менеджером. Навіть поміж українських політиків і журналістів не бракує осіб, які наголошують, мовляв, Голодомор – це страшна трагедія, але ж було побудовано заводи, фабрики, залізниці, електростанції.

Тож варто детальніше розглянути, з чого складалася «ефективність» кремлівського червоного менеджера. Професор Іркутського держуніверситету Марк Меєрович стверджує, що вже згаданий ДІПРОМЕЗ справді мав стосунок до проектування заводів у СРСР, але не як проектна організація. Його справжнім завданням був аналіз західних технологій і підбір фірм, що взялися б спроектувати для більшовиків заводи у найкоротші терміни. Після чого вони долучалися до роботи за прямими (через «Амторг») та непрямыми (через радянські проектні організації) замовленнями радянського уряду. Дослідивши ринок США та Європи, інститут знайшов потрібного підрядника – проектну компанію Albert Kahn Associates Incorporated із Детройта, якою керував знаменитий американський інженер-архітектор Альберт Кан.

60-річний Кан був справжньою зіркою американського промислового проектування. Його компанія побудувала заводи Packard, Ford та багато інших. Кан розробив принципово нову систему організації проектних робіт. Пакет креслень об'єкта його компанія видавала за тиждень, а готова будівля зводилася за п'ять місяців. Нічого подібного тоді не було не лише в СРСР, а й у всьому світі. У 1929 році, в розпал Великої депресії, компанія Кана несподі-

вано отримала замовлення на проектування Сталінградського тракторного заводу. Завод було вчасно спроектовано і побудовано під Чикаго, після чого його розібрали, перевезли в СРСР і змонтували на тому місці, де він стоїть зараз. «У лютому 1930 року Будоб'єднання ВРНГ (ВСНХ) СРСР уклало нову угоду, згідно з якою фірма Кана стала головним проектувальником та консультантом радянського уряду з промислового будівництва», – повідомляє професор Меєрович.

Фірмі Кана було надано замовлень на 2 млрд тодішніх доларів (\$220 млрд на нинішні гроші). Детройтська проектна фірма просто не встигала виконувати такий обсяг робіт, і тому в Москві було створено інститут «Держпроектбуд», де працювали 25 американських інженерів на чолі з братом Альберта Кана Морісом. Їхню роботу мали забезпечувати ще 1500 радянських працівників. За даними англomовного сектору Вікіпедії, в СРСР компанія Кана з 1929 по 1932 рік спроектувала і побудувала 521 завод. Одна компанія фізично не могла перетравити такий обсяг робіт, тому вона всіляко злучала фірми-суміжники: «Франк і Чейз» – ливарне виробництво, «Сміт» – ковальське, «Вестінгауз» – електричне тощо.

Саме американські фірми під прикриттям радянських інститутів здійснювали індустріалізацію СРСР. Саме поміж них треба шукати проектувальників комбінату «Запоріжсталь» та інших заводів Запоріжжя, Дніпропетровська, Харкова, Донецька тощо. І не тільки заводів. Біля підприємств зводили численні житлові масиви – соцістечка. Будівництвом керували два трести: Діпроміст (інженери зі США) та Стандартмістпроект (інженери з Німеччини). Німецькі групи інженерів Ернста Мая та Ханса Майера були авторами численних проектів житломасивів сучасних промислових міст України. Американський дослідник Вальтер Дюн стверджує, що гребля Дніпрогесу також споруджувалася за проектом американської компанії Freyn Engineering Company of Chicago під наглядом її інженерів. Шеф-консультант бу-

ДНІПРОГЕС РОДОМ З ЧИКАГО. Гребля Дніпрогесу споруджувалася за проектом американської компанії Freyn Engineering Company of Chicago

дівництва полковника Х'ю Купера було нагороджено орденом Трудового червоного прапора. А генератори Дніпрогесу за індивідуальним замовленням побудував американський концерн General Electric. Останню інформацію підтверджує офіційний сайт концерну.

АМЕРИКАНСЬКА МРІЯ В УКРАЇНІ

Як же іноземцям жилося в Країні Рад. Німецький архітектор Рудольф Вольгерс пригадавав, як радянські співробітники постійно казали йому: «Ви мусите читати газети. Те, що ви бачите на власні очі, викликає у вас хиби враження про нашу систему». Враження іноземних спеціалістів і справді створювали аж надто різкий контраст із більшовицькою пропагандою. У Запоріжжі ще й зараз розповідають байки про те, як американські інженери билися об заклад, скільки часу радянські будівельники даватимуть згоду мішати бетон власними ногами? Навіть офіційна історія Запоріжжя визнає, що в будинках соцістечка (район забудови 1930-х біля Дніпрогесу) жили переважно інженери Дніпробуду, «американські консультанти» та «відповідальні працівники компетентних органів». Будівельники ж смакували злиднями у бараках робочих таборів. Більшість «ударників індустріалізації» – це селяни, які втекли зі своїх сіл, бо там лютував Голодомор.

ІЛЮСТРАЦІЯ К. ТРОШИМЕНКО. «КАДРИ ДНІПРОБУДУ»

Американські інженери були шоковані умовами будівництва у Радянському Союзі. «Замість екскаваторів – землекопи, замість бетономішалок – дерев'яні ящики, замість транспортерів та електричних підйомників – люди, які перекидають цеглу руками і нещадно її б'ють. На найважчих роботах задіяно чимало жінок», – ділився враженнями американський інженер Гаррі Майтер. Ще більше проблем створювали відверто паршиве постачання і низька якість керівних кадрів. Розлючений Гаррі Майтер скаржився: «У вас є плани й графіки, але немає бетону й гравію. У вас є інженери-виконробки, але вони відсиджуються в конторі, коли їхнє місце на будмайданчику. Вони саботують наші вказівки, переробляють наші проекти, економлять на якості, руйнуючи всю справу!»

Компетентність радянських інженерів і справді не витримувала жодної критики. Альберт Кан скаржився: «Виявилось неможливим забезпечити достатню кількість добре кваліфікованих радянських інженерів та архітекторів. Наші люди були змушені самі виконувати значну частину креслярської роботи. Вони стали креслярами замість того, щоб бути керівниками креслярського бюро».

Проте більшовицька влада не звертала уваги на труднощі. Вона мала багато дешевої робочої сили. Крім селян, готових жити навіть у смердючих

бараках, аби тільки не повернутися в охоплені Голодомором села, були ще й інші «комсомольці – ударники соціалістичних будівництв». Аббревіатуру ЗК не дарма розшифровують як «запорізький комсомолец». «Удосконалюючи Соловецький досвід, ГУЛАГ спорудив перші гігантські будівництва комунізму, причому відсутність механізації заміняли мускульною силою сотень тисяч голодних, погано вдягнених в'язнів (Дніпрогес, Біломорканал, БАМ)», – писав у «Довіднику по ГУЛАГу» колишній в'язень сталінських таборів француз Жак Россі. Варто згадати, що саме 25 квітня 1930 року було створено Управління таборами ОГПУ (УЛАГ), що з листопада 1930-го здобуло свою лиховісну назву ГУЛАГ.

Проблеми між інженерами-американцями та радянськими працівниками виникали не тільки безпосередньо на будмайданчиках. Кан скаржився голові Союзбуду Комарову: «З 300 працівників вкрай небагато мають досвід, більшість... має невеличкий стаж, а чимало просто є учнями... Якби якась ділова організація в США або в іншій країні мала такий склад працівників, не минуло б і кількох місяців, як ця організація зазнала б банкрутства».

Американський архітектор не міг збагнути, чому його інженерам підсовують новачків, а тих, хто набрався бодай якогось досвіду, майже одразу переводять до іншої установи. Ці причини добре розумів радянський голова Головопроектбуду Анатолій Фісенко. По лінії свого керівництва він мав наказ прогнати через співпрацю з американцями якомога більше молодих спеціалістів, щоб вони набралися досвіду та культури проектування. Американцям же про те, що вони не лише проектуватимуть заводи, а й навчатимуть радянських інженерів, з певних причин вирішили не казати.

У 1932 році радянський уряд почав розривати угоди з американськими компаніями. Американці зробили свою справу – побудували заводи та підготували кадри. Більше вони були не потрібні. Зрештою, в СРСР з'явився пріоритетніший партнер – нацистська Німеччина. Протягом

1932–1934 років інженери-іноземці виїхали з СРСР. Ті ж, хто залишився через комуністичні переконання або через шлюб із радянськими дівчатами, невдовзі були підметені НКВС і згинули в таборах ГУЛАГу. Така доля спіткала колег Ханса Майєра: Белу Шеффлера, Антоніна Урбана, Філіпа Тольцнера та інших.

Вкрай доречне запитання: а що ж виробляла вся ця маса заводів та фабрик? Відповідь проста: 21 500 гармат та мінометів, 4013 бойових літаків та 11 783 танки, втрачені Червоною армією лише до 10 липня 1941-го. Загалом за роки війни СРСР втратив 96 500 танків і САУ, створених на заводах, побудованих у 1930-ті. Але американцям за будівництво заводів ніхто не подякував. Навпаки, радянська преса стала старанно змішувати з багном імена інженерів-американців, «які прагнуть привласнити самовідданий подвиг радянських людей».

Інше доречне запитання: звідки керманічі СРСР знайшли гроші на будівництво

БІЛЬШІСТЬ «УДАРНИКІВ ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ» – ЦЕ СЕЛЯНИ, ЯКІ ВТЕКЛИ ЗІ СВОЇХ СІЛ, БО ТАМ ЛЮТУВАВ ГОЛОДОМОР

всього цього промислового громадища? В серпні 1930-го Анастас Мікоян докладав Сталіну: «Щодня вивозимо (за кордон) 1,5 млн пудів хліба». Сталін був незадоволений: «...збільшити до 4 млн, інакше ризикуємо лишитися без металургійних і машинобудівних заводів».

Можемо зробити висновок. Секрет «ефективного менеджменту» від більшовика Сталіна виглядає так: частина громадян країни відправляється за колючий дріт, а їхнє майно привласнюється і продається з молотка. На виручені кошти наймаються інженери із США, котрі проектують заводи, які потім будують ті самі відправлені за колючий дріт небораки. Схвалювати такий бузувірський менеджмент чи ні – це вже справа власної совісті. ■

Чистий дух очей

21 липня відійшов у вічність легенда й символ покоління шістдесятників Євген Концевич

Автор:
Валерій
Шевчук

Це була одна з найдивовижніших і найяскравіших особистостей, із якою мені випало познайомитися. Я уздрів юнака зі шляхетним обличчям, котрий сидів у інвалідному візочку і в якого не було абсолютно нічого специфічно

інвалідського; більше того, він ніби випромінював чи виточував із себе світло. Оце і була головна його ознака як людини, бо належав до особистостей виключно світлоносних і постійно тим світлом струменів, що приваблювало до нього немало людей, які, можливо, його світла потребували. І ще одна особли-

вість: він завжди був оточений домашніми тваринами та птахами, а найбільше в тій садибі було голубів, які заповнювали двір, пурхаючи на свої підставки біля голубини хатки чи злітаючи назад на землю. Без такого оточення він уявити свого життя не міг. Не раз казав, що його мрія з дитинства – бути ветеринаром, а от письменником він став випадково.

Отож коли б не його прикутість до місця, то він ніколи й не подумав би зайнятися писанням художніх творів. Я йому тут не заперечував, хіба розповів, що в нашій літера-

турі був один великий поет, а водночас ветеринар – Олександр Олесь, у той час ще заборонений. Сам же гадаю, що коли в людині талант пробуджено, то не вона вирішує: розвивати його чи ні, а сам талант у міру його потуги. Але назагал його недаремно звать «письменником із гніздів'я Бориса Тена» – це безсумнівно, що спонуки до творчості дала йому саме ця, як називаю, велика людина Житомира.

Ми ж із братом якось одразу стали для Євгена літературними побратимами, і саме на цьому фундувалася наша дружба, хоч до нього приходили люди різного віку, статі, занять, розвитку. І він з усіма міг поговорити, а що мав небуденний розум, його слухали з непослабленою увагою. Коли ми в нього з'явилися, він писав гуморески й уже одну з них надрукував у «Першому снопі», альманасі, що постав завдяки тому ж невгамовному Борисові Тену. Стиль того писання я називав «ковіньковим» (від прізвища гумориста Ковіньки, в основу якого клялося блазенське блягузкання), а будучи хлопчиком трохи надумір серйозним, перше, що вчинив, побачивши, що переді мною не графоман, а людина по-справжньому талановита, відбив у нього прагнення до «блягузкання» і переконав, що йому конче треба стати письменником серйозним, тобто справжнім. А ще ми з братом громили його й за залишки соцреалістичної поетики і знайшли, зрештою, консенсус. Теперішні критики й історики літератури називають цей момент народженням Житомирської школи прози.

КЛЕКІТ ГЛУХОТИ

Євген Концевич став інвалідом внаслідок нещасного випадку. Прийшов покупатися, але не врахував, що річка повна підземного каміння, по-молодечому

зухвало стрибнув у воду зі скелі й важко порушив хребта, залишившись назавжди прикутим до ліжка. Це був красень зростом до двох метрів – на той час рідкісне явище, бо таких високих було негусто. Нещастя ж сталося, коли він навчався у дев'ятому класі.

Були в Євгена всілякі часи: ліпші та гірші, але найгіршими стали, коли на нього звернули увагу кадебісти. Ті нелюди піддавали його психологічним тортурам. Ішлося не так про співпрацю з тією диявольською організацією, як про виказ тих людей, які давали йому читати самвидав. І то був найскладніший період його життя: Концевича хотіли виключити зі Спілки письменників, позбавити мізерної інвалідської пенсії тощо. Ясна річ, це негативно позначилося на його творчості – довго нічого не писав. Лікарі вважали, що він приречений, і не могли збагнути: чому і як він живе? Він у такому випадку жартував, що безсмертний, і, попри будь-яку логіку, прожив до 75 років. Радянські функціонери хотіли зробити з нього такого собі Павку Корчагіна, звісно, за умови, що служитиме комуністичному режимові, як служив Микола Островський. Однак служити імперії зла він не захотів. Написав небагато, але те вийшло з його власного серця, а не чужого. Кілька разів було видано його книжечки під назвою «Дві криниці», що зібрані новелістичну творчість, але писав ще статті, виступи і публіцистику. Немало й листувався з багатьма людьми, зокрема шістдесятниками, до яких належав, – ці листи слід ще позбирати. Житомиряни зуміли зібрати його писання в опатний том на 640 сторінок і видати його до 75-річчя письменника. Зветься він «Клекіт глухоти» (Житомир: ПП «Рута», 2010). Чому так названо? А тому що під кінець життя після інсульту він цілком утратив слух.

– Думаєш, глухота – це тиша? – сказав яось мені. – Ні, це клекіт.

Чи був Євген Концевич відомою людиною? Офіційна бульварна чи якась там інша кон'юнктурна преса його ім'я не розкручувала, зрештою, певен, що це йому було непотрібне. Але

його добре знали в літературно-мистецьких колах, а про людей, які тяглися до нього, можна довідатися з його знаменитого рушника, на якому розписувалися ті, хто його відвідував – їх близько 500, і цей список надруковано в книзі «Клекіт глухоти». Отже, казати, що це письменник маловідомий годі; відомий і дуже, але в певному колі; зокрема, побувати в нього вважали собі за честь більшість шістдесятників.

УКРАЇНСЬКИЙ НЕОРЕАЛІЗМ

Манера письма в Євгена Концевича проста – її можна назвати: модернізм у формі неореалізму. В нашій трійді, яку теперішні критики називають фундаторами Житомирської школи прози, ми не намагалися стерти кожен власне обличчя, як це чинили соцреалісти, а навпаки, кожен ішов своїм шляхом, тобто залишався окремішньою творчою індивідуальністю, дотримуючись при цьому хіба спільного естетичного методу – в нашому випадку це й був неореалізм, коріння якого було в італійському повоєнному кіно.

РАДЯНСЬКІ ФУНКЦІОНЕРИ ХОТІЛИ ЗРОБИТИ З ЄВГЕНА КОНЦЕВИЧА ТАКОГО СОБІ ПАВКУ КОРЧАГІНА, ЯКЩО СЛУЖИТИМЕ КОМУНІСТИЧНОМУ РЕЖИМОВІ

Виявилося, що цей метод легко пересаджувати в український ґрунт – тут він ставав питомий. Звісно, про жодну «школу» ми не говорили, і в думці цього не маючи, – ця «школа» була вигадана в кінці 1980-х, а ми такого терміна ніколи не заперечували, адже творчий зв'язок між нами був таки постійний.

Іван Дзюба мав цілковиту рацію, сказавши, що Євген Концевич – «легенда і символ покоління шістдесятників». Людиною великою притягальної сили назвав Євгена Вячеслав Чорновіл. А Василь Стус також відзначив його світлоносність: «він налякав мене своїм ніде ніяк закоріненим оптимізмом: чиста, звільнена від плоті духовність – чистий дух очей».

Як це здорово й точно сказано: «Чистий дух очей».

Те, що Євген Концевич належав до особливих людей з-поміж шістдесятників, ні в кого сумнівів не викликало. Адже вони були такі різні: ті, котрих іменують таким назвиськом. Були серед них сильні й кволі духом; чисті помислами й уягливі; ті, що палили свій вогонь, чи приховували його; ті, що не гаюлися принести себе в жертву задля воскресіння рідної землі та народу й ті, що ховались у конформізм. Були серед них герої й відступники, а загалом це покоління дерзновенне, з місійними пориваннями. Я називаю їх «юнаками з вогненної печі» (є в мене і роман під такою назвою). Вони не були зібрані в одну організацію чи секту, але вони росли і діяли, а мета їхня була, попри все, світлоносна, і палили вогонь, який не сплює, а освітлює людські душі.

Євген Концевич серед них був чи не найособливіший. Кволий тілом, як ніхто, але потужний духом; прикутий до інвалідного візка, але з умінням духовно здійматися, як улюблені ним голуби, в небо. Був учителем, але жодного офіційного диплома на те не мав. Єдина його зброя – ясність душі і неймовірна витривалість при фізичній безпорадності; відтак приклад його життя можна визнати за унікальний.

«Чому зараз таких немає?» – часом питають. Але я впевнений – вони є. Вони вже прийшли і йдуть. Вони не на шоу-майданах, не на екранах телевізорів, не на сторінках бульварної та колоніальної преси, що тепер домінує. Але вони йдуть. І то тому, що конче мають прийти, коли хочемо вірити, що світ цей животворний і не потоне у власному смітті, яке дехто бачить за реальну вартість. Отож вірю, вони прийдуть, хай тільки більше людей скаже: «Ми – це вони. Ми не зі світу мамони й бандитизму, що дорвався до влади; не зі світу сильних, але зажерливих; ми не зі світу сильних та нечистих душею. І єдине, що нам треба: не гризтися між собою, як зграя псів, а взяти один одного за руки і створити новий ланцюг». ■

Кохання в м'якій обкладинці

Дамська проза в Україні: від жорсткого реалізму до казкової дольче віта

Автор:
Оксана Щур

Українські письменники й далі активно освоюють книжковий ринок. Літературу нарешті усвідомлено як повноцінний товар, а отже, питання жанрової (не)повноти вирішується залежно від міри наповнення ринкового сегмента. Геніальний текст і текст продаваний – не завжди синоніми. Тож протистояння триває: хтось прагне видати інтелектуальний бестселер, а хтось – стати улюбленцем натовпу.

Попри дискусії стосовно української «масової літератури», вона все-таки, як показує час, існує. Популярною стає дамська проза, відмінна від феміністських і постфеміністських рефлексій тим, що центральною темою тут є любовний сюжет, а стилістика тексту не переобтяжена художніми засобами, які могли би завадити читачеві розслабитися й отримати очікувану порцію задоволення. Можна сперечатися стосовно конкретних текстів, проте канонічні вимоги жанру – саме такі. Адже за це задоволення й платить споживач, обираючи масовий роман замість «підступних» інтелектуальних нетрів Джона Фаулза, Айріс Мердок чи Хорхе Луїса Борхеса.

Утім, чогось українськомовній дамській прозі таки бракує: досі немає ні бестселерів жанру на кшталт серій романів Данієлі Стіл, ані тим паче іронічної гри зі стереотипними вимогами жіночої прози на кшталт «Сексу й

міста» чи «Щоденника Бріджит Джонс». Та й на останній сторінці обкладинки все ще не пишуть, на відміну від перекладних видань, про те, що авторка наразі проживає у власному маєтку за височезною огорожею, вирощує десяток котів/собак і на дозвіллі продовжує строчити книжки. А в цьому разі гонорари якраз і є однією з промовистих форм літературної критики.

КОРОНАЦІЯ АВТОРОК

Авторів «масової літератури» активно стимулюють до діяльності видавці та організатори відповідних конкурсів. Завдяки їхнім зусиллям створити комерційно успішний продукт, який би конкурував із численними російськомовними романами з книжкових розкладок на ринках та в підземних переходах, нині маємо достатньо письменників, котрі за інших умов, імовірно, писали би не гірші, але, напевно, інші речі.

Протягом десяти років існування літературного конкурсу «Коронація слова» лауреатами номінації «Роман» регулярно стають авторки жіночої прози. Так, у різний час відзначено Ларису Денисенко («Забавки з плоті і крові»), Ірен Роздобудько («Пастка для жар-птиці», «Гудзик», «Вбити наречену»), Люко Дашвар («Село не люди», «Рай. Центр»), Ярославу Івченко («Синдром набутого імунітету»), Галину Вдовиченко («Тамдевін», «Пів'яблука»). Але практично

завжди наголошується на тому, що подібні твори хоч і пристосовані до читання на пляжі або в метро, проте є все ж глибшими й багатозначнішими, ніж тривіальна «масова література». Така теза провокує низку заперечень із боку поціновувачів «високої прози»: мовляв, набиваєте ціну.

Вочевидь, так стається тому, що в Україні не заведено адекватно ставитися до популярної літератури: мовляв, сакральність слова не дає права літературі виконувати суто розважальну функцію. Можливо, якби ті, хто займається промоцією «масової літератури», не піддавалися спокусі цього стереотипу, то й ставлення освіченого читача до жанру було б інакшим. І справді: Ярослава Івченко – не Вірджинія Вулф, проте що з того?

КНИЖКА У ФОРМАТІ КЛАТЧУ

Одну з перших серій українськомовної дамської прози започаткувало видавництво «Дуліби» в 2006 році. «Книжечка для дамської сумочки» має формат відповідно невеличкої жіночої сумки, а не великої чоловічої

кишені. Спробувати себе в цьому жанрі наважилися Людмила Таран і Євгенія Кононенко, відомі як авторки текстів гендерної спрямованості. Та не всі видання серії відповідають класичним вимогам до дамської прози. В збірці новел Таран «Нижній скелет у шафі» представлено сюжети з життя звичайних жінок: нещасливе кохання, чоловік-пияк, втрата цноти, подружня зрада тощо. Оповідання можна читати між зупинками громадського транспорту, проте позитивних емоцій від того, що все закінчилося добре, не гарантовано: авторка віддає перевагу реалістичності, а життя на красиві фінали небагате. Зате є нагода поплакати над важкою жіночою долею – туги й безнадійності в цій книжці вдосталь – і, зціпивши зуби, вирішити: зі мною так не буде. Ще одне питання, заторкнуте у виданнях серії: то навіщо ж чоловіки? Хіба для того, щоб не носити ярлик «без мужика»? Відповідь – у книжці «порядної львівської пані» Люби Клименко «У світі твар... пардон!.. мужчин», де ця ж туга

ЗА ДВОМА ЗАЙЦЯМИ. Українсько-мовна дамська проза намагається поєднати розважальну й інтелектуальну функції

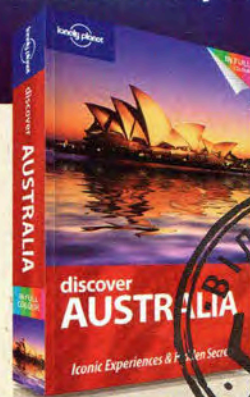
і безнадійність жіночої долі переосмислюється в іронічному ключі: без міжгендерних проблем життя стало би спокійним та нецікавим.

АГЕНТИ ДЕМСЬКІ

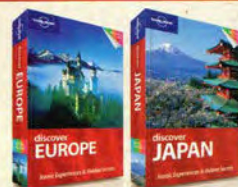
Ще прагматичніше до дамської прози підійшли Леся Демська-Будзуляк та Оріся Демська-Кульчицька. Вони заснували «Літературну агенцію сестер Демських», діяльність якої не обмежується виданням та промоцією книжок, а й поширюється на процес написання твору. Сестри уважно стежать за тим, щоб автор не відійшов від законів масліту й раптом не створив чогось проміжного між високою та популярною літературою чи загалом інтелектуального роману. Поміж авторів пілотної «Серії з дельфіном» – відома письменниця Наталя Шевченко та студентка НаУКМА Христина Шніцар; долучитися може кожен охочий літератор.

One of these is your perfect travel companion.*

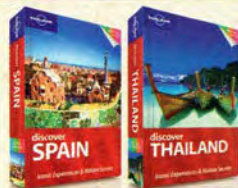
Colourful...

To the point...

Easy going...

All the highlights.

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044)235-88-54

* Один з них твій ідеальний супутник

К Н И Г А Р Н Я

book-ye.com.ua

Одним із експериментів сестер Демських є імітація популярної на Заході практики написання жіночого роману поп-зіркою. В ролі останньої – Анжеліка Рудницька, продюсери – зрозуміло, сестри Демські. Історія попелюшки, викладена відомою постаттю, змушує читача шукати перегуків із реальністю, добре знайомою йому із засобів масової інформації: прообразом ось цього персонажа став відомий політик, а цього – шоумен, а пригоди головної героїні, безперечно, свого часу випали на долю авторки. Роман «Пристрасна траса до щастя» вражає активним використанням багатого набору штампів на кшталт «гарячий поцілунок обпалив губи», а зразкову передбачуваність сюжету не компенсує посередня стилістика оповіді, подібна до закручених штучних фраз із шкільного диктанту.

Та все ж використання апробованих у світовому видавничому бізнесі схем чомусь не дає блискучого результату. Можливо, фінансового розмаху не вистачає, а можливо, надмірно обдаровані автори прагнуть самостійності й не поспішають наперед наймати літературних агентів: на вітчизняних теренах прибуток письменника не аж такий великий, щоб іще з кимось ділитися.

ЛЮКО ДАШВАР: ДЖЕК-ПОТ ВІД БІ-БІ-СІ

Проте джерелом прибутку може стати не лише гонорар, а й літературна премія. Часом із авторкою дамського роману може

ВІД МАРКА ВОВЧКА ДО ІРЕН РОЗДОБУДЬКО

Попри активне заповнення напівпорожньої ніші, це не означає, що традиція писання жіночої прози в українській літературі відсутня. Відлік, вочевидь, доречно починати від Марка Вовчка (з іншого боку, що завадить назвати дамським романом «Марусю» Квітки-Основ'яненка?). Сюжети її творів – це історії любовних стосунків кріпачок й емансипанток, у центрі яких – переживання жінки. Авторитетні літературознавці відзначають значний вплив німецької авторки любовних романів Євгенії Марліт на прозу Ольги Кобилянської. В зібранні творів Ірини Вільде також натрапляємо на тексти, які є типовими лав-сторі з хепі-ендом, що розгортаються на тлі складних соціальних обставин. Тому Євгенія Кононенко та Ірен Роздобудько, які нині звертаються до сюжетів із життя пересічних жінок, аж ніяк не самотні в історичному зрізі

статися диво не згірше, ніж із її героїнею. Так трапилося з Іриною Черновою, відомою як Люко Дашвар, яку нагородили премією Бі-Бі-Сі «Книжка року». Роман «Молоко з кров'ю», на той час уже відзначений журі конкурсу «Коронація слова», привернув увагу критиків і читачів. Об'єктом творчості Люко Дашвар стали маргінеси: доведені до відчаю жителі села, студентки, які у вільний від навчання в Могилянці час підробляють прибиральницями й винаймають квартиру з люмпенізованими молодиками. Реалії українського простору, в яких живе більшість читачів романів письменниці, зображено гіпертрофовано: це дуже жорстка правда життя. Втім, людям завжди цікаво почитати про те, що комусь теж «весело», й утішитися: коли вже з такого дна персонажі видерлися, то що ж казати про тривіальні труднощі – вони тим більше минуці. Щоправда, частина героїв Люко Дашвар стають щасливими на тому світі, проте в таких випадках вони завжди здобувають шанс наголосити, що хепі-енд усе ж відбувся: для таких явищ авторка завжди приділяє місце в фіналі. Приміром, у творі «Село не люди» згорілі живцем селяни по черзі приходять до дівчинки Катерини, котра оселилась у знахарчиній хижці на попелищі, радісні й добрі, а «Рай.Центр» завершується пурханням душ Люби та Соні над зворушливою сценою поховання тіла загиблої героїні місцевими бомжами.

ВТЕЧА В СОЛОДКЕ ЖИТТЯ

Ще одним типом дамської прози є твори, де показано красиве життя. Якщо в історіях, пропованих Євгенією Кононенко та Люко Дашвар, читачка черпає сили для подальшої боротьби, ідентифікуючи себе з героїнею-попелюшкою, змальованою в маргінальному інтер'єрі, то тут споживач має нагоду втекти від буденності в казковий світ. Хоча для того, аби успішно зобразити такі реалії, слід мати певний досвід існування серед них. Це добре прописано в романах Лариси Денисенко: ранкова кава з корицею, щоденні ритуали збирання, неодмінні уроки англійської граматики, білизна кольору кримської вишні, паризький коханець – не в кожній з читачок таке було. Ця проза, як на дамську, грішить психологізмом та іронією, проте вона знаходить свого споживача й з-поміж тих, хто прагне діткнутися хоча б у такий спосіб до буржуазного світу – дрібно-чи велико-, не так уже й суттєво.

Значну увагу деталям життя мешканки великого міста приділяє й Галина Вдовиченко. В романі «Пів'ялука» героїні, переважно творчих професій, проживають щоденні ритуали на очах у читача: вечірній чай із чоловіком, зустрічі з подругами, ретельний вибір одягу, візити до лікарів... Її персонажі – це жінки, які насолоджуються результатами емансипації, доступними в традиційному суспільстві: відносна свобода дій і право на самовираження не заперечують можливості щастя шлюбу та ма-

теринства. Журналіст Галя пише роман, дизайнерка Ірина розлучається з чоловіком через його зраду, телеведуча Луїза звертається до ворожки й витягує коханого з казино, а коректор Магда виховує дітей. Усе це – дуже детально.

Навіть Оксана Забужко не гребує подібним прийомом, використовуючи мотив «дольче віта» в романі «Музей покинутих секретів»: оповідь про дружбу художниці Владки Матусевич та журналістки Дарини Гоцинської рясніє назвами модних брендів – від одягу до спиртного. Ось тільки враження складається не зовсім відповідне: замість позадрити успішним жінкам, спостерігаєш залишки провінціалізму авторки, котра демонструє, куди їй вдалося вирватися зі злиднів («Розкішне кармазинове пальто» в «Польових дослідженнях...» виглядало набагато ефектнішим). Хоч історію української жінки, кар'єрно успішної та сексуально привабливої, цілком можна продати й любителям «масової літератури»; вони не злякаються решти тексту – адже завжди можна перегорнути нецікаві сторінки.

ВАЖЛИВО НЕ БУТИ СЕРІОЗНИМ

Неможливо увявити повноцінного літературного процесу без успішної «масової літератури». Попит на твори дамської прози є, тож необхідно забезпечити споживача якісною продукцією. Це раніше через відсутність альтернативи робітник гортав

ПРИСТРАСНЕ ЧТИВО.

«Ах, я такі [книжки] люблю ужасть как: штоб про таку любов писалось, штоб як смола кипела!»

Нечуя-Левицького в метро. Тепер же брак хороших популярних романів українською мовою не стимулюватиме зростання рейтингу класики чи перекладних видань постмодерних творів. Читач звернеться до конкурентів, які задовольнять його потреби – в даному разі це видавці російськомовної літератури.

Перші кроки в цьому напрямку вже зроблено: кількісної нестачі дамських романів не бачимо, проблема хіба в тому, що жінок у нашій державі

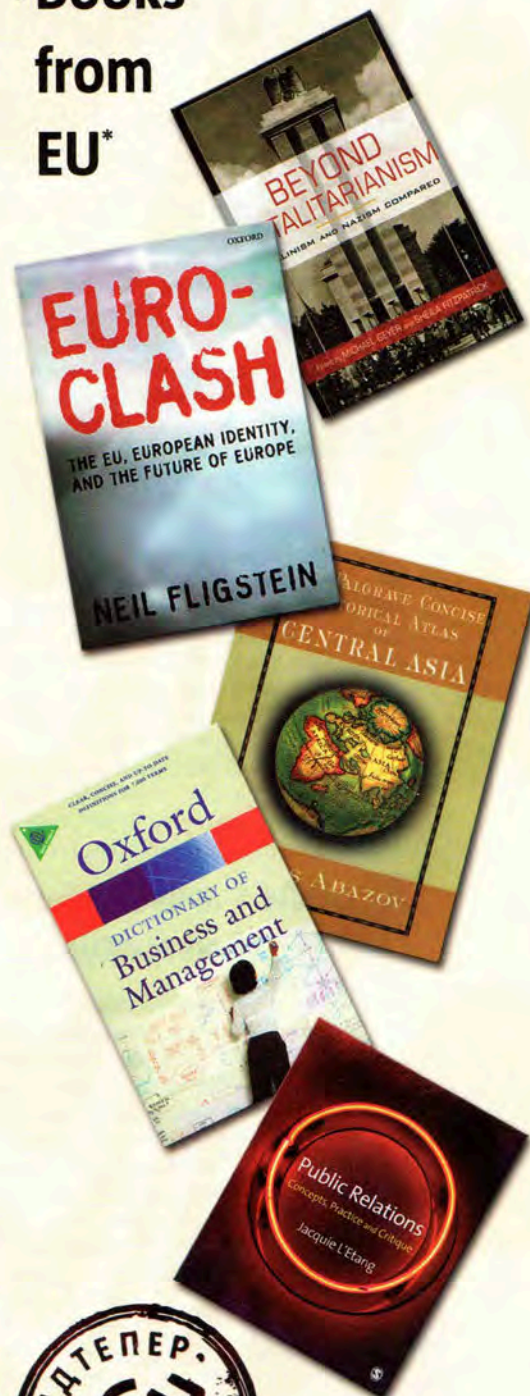
ЦЕНТРАЛЬНОЮ ТЕМОЮ ЖІНОЧОГО РОМАНУ Є ЛЮБОВНИЙ СЮЖЕТ, А СТИЛІСТИКА ТЕКСТУ НЕ ПЕРЕОБТЯЖЕНА ХУДОЖНИМИ ЗАСОБАМИ

мільйони, а накладі лише кількатисячні. Наразі авторам та видавцям залишається усвідомити – «масова література» не обов'язково має претендувати на геніальність або писатися суто для того, щоб підзаробити швидко й із мінімальними зусиллями. Це тексти для відпочинку – не більше, але й не менше, а отже, потрібно думати про свого читача, а не самостверджуватися на його полі. ■

New
Non
Fiction
Books
from
EU*

К Н И Г А Р Н Я

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044)235-88-54

www.book-ye.com.ua

* Нові нон-фікшн книжки з Європи

Душевна кріотерапія

Дебютна стрічка Софі Бартез заводить глядача в Росію й переосмислює абсурдизм Чарлі Кауфмана

Якщо у Вуді Аллена душа розміром із горошину, як він це якось уявив, то вона цілком може перебувати десь у центрі мозку, як уявляв Декарт. І в такому разі її можна було б... добути. Принаймні на цих «засадах» франко-американська режисерка Софі Бартез і побудувала свій дебютний повнометражний фільм «Замерзлі душі». Дотепність ідеї та її метафізично-фантастично-психологічна складова, безперечно, цікаві. Як і їхнє втілення. Біда лише у певній вторинності задуму, ба навіть у його «плагіатності», як подекують, з чим режисерка категорично не згодна. І справді. Нехай герой, актор Пол Джіаматті, грає самого себе – театрального актора Пола Джіаматті, який гризе граніт ролі чеховського дяді Вані, котра, своєю чергою, гризе його, і це нагадує «Синекдоху» Чарлі Кауфмана. Нехай герой увесь час шукає спосіб розібратися в собі, своїх проблемах, страхах, фобіях. А це вже є фірмовим знаком депресивного параноїка Вуді Аллена. Нехай герой фільму в пошуках способу розділитися зі своїм теа-

«Замерзлі душі»
У кінотеатрах України
3 5 серпня

тральним персонажем виходить на фірму, що виймає, зберігає і пересаджує душі й дає змогу зазирнути в них і потупцяти їхніми темними чи світлими коридорами. А це дуже подібне як до «Вічного слява пристрасті» Мішеля Гондрі, так і до «Бути Джоном Малковичем» Спайка Джонза. Нехай. Ну то й що? Нових ідей у наш час зі свічкою не знайдеш. Бартез на закиди подібності до фільмів, знятих за сценаріями Чарлі Кауфмана, відповідає, що вони «більш цинічні, саркастичні та заплутані». Недаремно вона взяла на головну роль Джіаматті. Річ навіть не в тому, що на ньому тримається півфільму, – це і є душа стрічки: яскраво емоційний, він живе, йому болить, він плаче, і цьому віриш.

Анонси

6–8 серпня

«Верхобуж»

с. Верхобуж (Золочівський р-н, Львівська обл.)
Цьогоріч екологічний етнофестиваль відбудеться під гаслом «Збережемо природу для майбутніх поколінь! Буг єднає народи». Метою дійства є привернення уваги громадськості до проблем басейну Західного Бугу, а також духовне єднання людей через народну музику.

Увесь день для гостей виступатимуть місцеві колективи та вокальні ансамблі, а вечірня програма передбачатиме перформанси й гучні танці під «ТНМК», Mad Heads XL, гурт «Песняри» з Білорусі. Для неохочих іти спати – DJ Андрій Фаня опівночі.

ЕНЬ | №32 (145) 6–12.08.2010

6–12 серпня

Misterika.Tree of life

Територія біля озера Моугачі (АР Крим, Бахчисарайський р-н, найближчий населений пункт – с. Скелясте)

Міжнародний фестиваль електронної психоделічної музики об'єднає колективи з різних країн та обіцяє бути неймовірно яскравим. Зокрема, виступатимуть: французький електронний проект Secret Vibes, шведський дует Yggdrasil, музикант із Південної Африки Artifakt, британці Psymmetrix, Squazoid із Франції, українська формація П.Т.А.Х.А. та багато інших. Крім трьох музичних сцен на фестивалі будуть розташовані майданчики для медитацій та показу відеофільмів.

7–8 серпня

«Бандерштат»

Музей історії сільського господарства Волині (сmt. Рокіні, Рожищенський р-н, Волинська обл.)

Усі охочі потрапити на цьогорічний фестиваль можуть видихнути з полегшенням – незважаючи на весь шум довкола проведення, дійство відбудеться за планом. Список хедлайнерів очолять фольк-метал-гурт «Тінь Сонця» (Київ) та музична формація з Херсона «Роллікс». Крім того, на гостей чекають літературні читання, зустрічі з відомими діячами, квести, патріотичне татування і багато іншого. Не чекають – алкогольні напої. Адже фестиваль оголошений територією alcohol-free.

КНИЖКИ

Євгенія Кононенко.**«Бабусі також були дівчатами»**

Відсутність зайвих деталей, необтяженість сюжету, внутрішня динаміка, що виникає за рахунок діалогів, перетворюють читання цієї книжки на приємну забавку. Ковтаючи сторінку за сторінкою, читач намагається передбачити розв'язку, але герої завжди на крок попереду. Знахідка 14-річної дівчини – пожовклий лист закоханого юнака до невідомої Лізи – стає початком клубка, який потрібно розплутати.

Кристина Курчаб-Редліх.**«Головою в мур Кремля»**

Останні дні існування СРСР та сучасна Росія – стрижневі теми польської журналістки Кристини Курчаб-Редліх. У цьому виданні не лише йдеться про мирні російські реалії, а й порушуються гострі питання, зокрема війни в Чечні. Найрезонансніші події політичного життя Росії, маловідомі широкому загалові, спливають на поверхню. За словами авторки, книжка народилася із зіставлення російських журналістських розслідувань: «Я нічого сама не вигадувала, просто збрала все в логічну цілість і проаналізувала».

Павло Ар'є. «Форми»

Збірка молодого українського драматурга руйнує стереотип про те, що п'єси краще дивитись, а не читати. Три тексти книжки хочеться «промацати» насамперед через графічне сприйняття й аж потім побачити на сцені театру. І хай як це парадоксально, «Форми» не втиснеш у жодні рамки – тут зникають просторово-часовий континуум, розуміння нормального та ненормального. Натомість розкривається психологія людських стосунків, про які автор пише відверто та смачно.

Але «Замерзлі душі» – це не лише гра Джіаматі та подоба абсурдизму Кауфмана. Це іронія і нові ідеї, привнесені Бартез. Сюжет заводить глядача в Росію, куди потрапила душа героя. Там бездарна актриса, жінка одного бізнесмена, хоче «приміряти» на себе душу одного з відомих американських акторів, наприклад, Аль Пачіно, Джоні Деппа чи Роберта де Ніро. Їй дістається душа Джіаматті. На запитання Пола, чи можна її викупити у нових власників, йому відповідають: «Справа не в грошах – вони дуже багаті і єдине, чого не мають, то це таланту»... Цікаво, це сарказм чи...?

Ярослав Підгора-Гвядзовський

7–8 серпня

«Руді тексти»

Площа біля театру
ім. Т. Шевченка
(Кривий Ріг, просп. Карла
Маркса, 23)

Чому і як тексти можуть бути рудими, вам розтлумачать на літературному фестивалі, що поміж численних музичних заходів видається майже екзотикою. Книжки, читання, виставки, імпрровізація,

слем – і це лише частина запланованих заходів. Першого дня учасники з усієї України виступатимуть у тандемах на кшталт Влад Клен (Запоріжжя) – Даринка Квітка (Кривий Ріг). А другий день дійства особливо запам'ятується дітям, для яких читатимуть свої вірші Сергій Пантюк, Мар'яна Савка та ін.

8 серпня, 20.00

Tunnel

Будинок офіцерів
(Київ, вул. Грушевського, 30/1)

Театр Extreme Dance Life пропонує глядачам свою прем'єрну танцювальну виставу. Особливість дійства виявляється в поєднанні класичної та сучасної хореографії з бразильською капоейрою, акробатикою та елементами боротьби. Жанр вистави визначений як fantasy story, а провідною темою є сила кохання. Якщо воно справжнє, то неодмінно зможе врятувати життя близької людини. Ця історія наповнена питаннями без відповіді і, попри свою фантастичність, може здатися цілком реальною.

10 серпня, 22.00

«Потрійний Bass Battle»

Арт-клуб «44»
(Київ, вул. Хрещатик, 44Б)

Три відомі бас-гітаристи України боротимуться за визнання глядачів. У змаганнях візьме участь постійний учасник джазових фестивалів Артем Лебедев. Його суперником стане Микола Кістенюв – лауреат міжнародних конкурсів, який співпрацював із Карлом Фрієрсоном та The No Smoking Orchestra. І третій учасник «битви» – Костянтин Іоненко, який своїм найбільшим досягненням на цей момент вважає співпрацю з американськими та канадськими музикантами в Bill Barron Quintet, а також виступ на одній сцені з Еріком Марієнталом.

Гондольєри на Дунаї

«Водоплавний» спосіб життя і незалежний характер мешканців робить Вилкове несхожим на жоден інший куточок України

Автор:
Костянтин Раковський

Хто до цього часу ще не чув, що в Україні є своя «майже Венеція», де замість вулиць прокладені канали, чи, як тут їх називають, ерики? Придунайське місто Вилкове досить відоме, але водночас майже незвідане. Туристи якщо й заїздять, то транзитом. Зупиняться на одну-дві години, сфотографуються на тлі бородатого, ісуоподібного металевого старообрядця з величезним хрестом у руках – пам'ятника першопоселенцям дунайських плавнів – і рушають далі. Якщо це українці, то їдуть до Ізмаїла або Одеси, коли ж іноземці, то сідають у круїзний лайнер і плывуть у Дунай або Чорне море. А Вилкове залишається.

ПЛАВНІ – ПРИХИСТОК ГНАНИХ

У Вилковому все навколо якесь сонне, навіть державна митниця, що розташована в будиночку біля пристані. Дунай розділяється тут на три гирла. Ось ця вилка-розвилка і дала назву Вилковому.

Тут, у плавнях, поширене уявлення про «українську Венецію» відповідає дійсності – приватний водний транспорт таки переважає автомобільний, принаймні візуально. Але якщо говорити про архітектурні особливості, то вони тут не піддаються жодному порівнянню з Італією. На відміну від барокової Венеції, у Вилковому ландшафт утворюють невибагливі хати з

глини і соломи, дерев'яні й бетонні мости та вимостки. Тут не місце співати серенади, та й поселенці сюди приходили не з любові й не з власної волі.

Придунав'я – це місце, куди біда збирала гнаних, де можна було перечекати небезпеку. Перші поселенці почали заселяти ці місця понад 300 років тому: це були старообрядці з Росії, які тікали від переслідувань церкви після жорстоких реформ Патріарха Нікона. Вони й заснували в цих глухих болотних місцях липованське поселення. За однією з версій, слово «липовани» – самоназва старообрядців – походить від спотвореної румунської назви «філіпівців», однієї з релігійних ретротечій.

Потім сюди ж, рятуючись від репресій імператора Петра I, втекли й некрасівці – учасники розбитого донського козацького повстання Степана Булавина, що всього на кілька років випередило виступ Івана Мазепи. За цариці Катерини II сюди ж довелось відступати ще й запорожцям із розгромленої Січі.

У міськраді невеличкого Вилкового присутня неймовірна різноманітність різних партій, однак найкреативніші депутати тут представляють Блок Наталії Вітренко. Зокрема, міський народний обранець Інна Кутузова прославилася тим, що кілька разів намагалася в найкращих традиціях Остапа Бендера переплисти Дунай і попросити політичного притулку на протилежному березі, в Румунії. Але щоразу водоплаваючу де-

НА ДАЧУ. Змалечку й до старості вилківчани користуються персональними човнами

путатку перехоплювали посередині водного простору українські прикордонники й повертали назад.

ПРО ІДЕНТИЧНІСТЬ

У центрі міста розташований храм Різдва Пресвятої Богородиці з важкими, відлитими ще за царя Гороха дзвонами і довгими лавами у дворі, на яких на свята збирається липованський люд. Євген Маланюк колись писав, що з церковними реформами Нікона росіяни втратили свою ідентичність і шукають її, плачучи, немов біблійна Рахіль по дітях своїх. А не знайшовши, додамо ми, шукають деінде, тоді як російська ідентичність – ось вона, у Вилковому! «Іс-конную русскость», до того ж не під омофором Патріарха Кіріла,

Канали і ерики складають приблизно

45%
території міста

ФОТО: КОСТЯНТИН РАКОВСЬКИЙ

тут можна черпати дерев'яними ложками. Вилковим розгулюють подібні до Садка чи Разіна мужички з рудими бородами, в косоворотках, підперезаних грубим шпагатом, наче зійшли з полотен художників-передвижників.

Загалом анафему з липован-розкольників канонічне московське православ'я зняло майже 200 років тому, однак взаємна недовіра між різними гілками православних росіян є й досі. «Буває, що старообрядець на сповіді де-небудь у Троїце-Сергіївській лаврі зізнається у своїй вірі, так йому батюшка каже: ти еретик, тебе треба перехрещувати», – бідкається настоятель липованського храму отець Сергій Столярчук. Сила липованства – в

беззастережній відданості старовинним обрядам і звичаям дідів. Як можна, дивуються вони, йти до церкви, де хрестяться трьохперстям, нехтуючи заповідями константинопольських ієреїв? Старообрядство – це, поза сумнівом, релігія, що повсякденно і в усьому обмежує свого адепта, але водночас невеличкий липованський народ навряд чи інакше зміг би вберегтися від асиміляції

«Приїздити сюди варто завжди, – рекомендує Ярослав Козак, шеф туристичної фірми «Унікальна Україна», однієї з небагатьох, що намагається відкривати Вилкове вітчизняним туристам. – Наприклад, у квітні-травні тут навіть тепліше, ніж у Криму. Для багатьох Придунав'я – це справ-

жній культурний шок: коли більша частина України ще лежить під снігом, тут уже квітнуть абрикоси. Навесні Дунай повноводніший, тож і ерики повні води, гідросистема міста працює на повну потужність. Люди, які приїждять посеред спекотного літа, застають, буває, замулені канали і їдуть додому з хибним

ГОЛОВНИЙ ПРОСПЕКТ.
Білгородський канал – центральна
транспортна артерія Вилкового

ПОПІД ВІКНАМИ.
Майже кожен тримає
на підвір'ї отакій
гараж чи елінг

враженням, що ерикова цивілізація у Вилковому переживає свій занепад».

Але це навряд чи. Кілька дощів, яких нині не бракує, – і ерики знову наповнюються водою та життям.

ЗАПОВІДНИК І НАКОЛО

Вилківські ерики бувають магістральні, вуличні й зовсім маленькі, які ведуть у двір, до специфічних човнових гаражів (чи елінгів). Хоча називаються вони офіційно не каналами, а вулицями: імені Горького, тощо. Човен тут є універсальним засобом пересування – скажіть, а яким іншим транспортом мешканець міста зможе поїхати на дачу? Звісно, якщо врахувати, що дачі практично у всіх вилківчан розташовані на численних островах посеред плавнів великої європейської ріки.

На островах випасають худобу, тут встановлюють вулики і добувають смачний різногравний мед. Ще один промисел вилківчан – заготівля очерету, попит на який у країнах Європи стабільно зростає. Полювання на очерет призводить до пожеж (щоб краще ріс новий, потрібно спалити весь торішній сухостій), що є невичерпним джерелом екологічних конфліктів між мешканцями Вилкового та адміністрацією Дунайського біосферного заповідника, розташованого поруч. Там живуть рідкісні чаплі, пелікани, жаби, унікальні жуки, личинки – їжа для знаного дунайського оселедця. І, як це буває, інтереси заповідника часто суперечать виробничим та бізнесовим інтересам мешканців Вилкового. Чи не найголовніша суперечка між працівниками заповідника та місцевими мешканцями точиться навколо погли-

ПІШКИ
СКЛАДНІШЕ.
Щоб
суходолом
дістатися
на роботу
чи в дитячий
садок,
треба перейти
кілька ериків

блення каналу «Дунай – Чорне море». Насправді ж ніякого спеціального інженерного каналу тут ніколи не будували. Хоча дельта Дунаю – непрохідні болота й плавні з очеретами, сотнями озер, однак кораблі тут ходять по протоках здавна. Одна з них – це гирло Бистре, поглиблене і пристосоване під великотоннажний флот. Його й називають за документами судовим ходом «Дунай – Чорне море».

«Те, що в медіа називають будівництвом каналу, є лише поглибленням дна в морі, – каже голова фонду «Відродження Бессарабії» Олександр Ярига. – За Союзу його використовували для військових потреб. А тепер, щоб пристосувати його до цивільного судноплавства, доводиться проводити роботи з розчищення так званого морського бару».

«Українське Придунав'я – єдина жива дельта Європи, – ви-

ФОТО: ЄВГЕН КОТЕНКО

ВАРТО ПОБАЧИТИ

Єрики – вулиці старої частини міста, по яких місцеві мешканці подорожують човнами і залюбки возять туристів

Храм Різдва Пресвятої Богородиці – кафедральний, липованський. Службу в ньому правлять за старим (двоєперстним) обрядом

Дунайський біосферний заповідник – плавні, в яких живуть чаплі, пелікани, чимало інших різновидів птахів і риб

Пам'ятник старообрядцям, засновникам «української Венеції»

ЯК ДІСТАТИСЯ

Спочатку потягом чи літаком до Одеси. Звідси з автостанції Привоз (що поряд із залізничним вокзалом) ідуть маршрутні автобуси до Вилкового. З Києва також можна доїхати автобусом Київ – Кілія. Оскільки Вилкове розташоване в зоні прикордонного режиму, а траси до нього (крім однієї) ідуть через територію Молдови, під час поїздки потрібно мати з собою закордонний паспорт. Можна дістатися також водою: з Одеси є туристичні рейси катерів.

стає сезон, сотні коробок із цим продуктом стоять у кожному дворі) заробляти на туристах у Вилковому до ладу так і не навчилися, хоча буває їх тут чималенько і з України, і з країн ЄС, звідки їх возять Дунаєм круїзні кораблі. Але робота з приїжджими все ж ведеться.

База відпочинку «Пелікан» – це практично єдине місце релаксації для масового туриста. У центрі бази розташована досить мутна калабаня-басейн, де можна за бажання купатися, хоча хіба до Вилкового приїздять за цим? У «Пелікані» всі охочі можуть переночувати, а також скуштувати культовий місцевий наїдок саломур і не менш знаний напій вилківчан новак.

Старообрядська віра, що накладає стільки обмежень на липован, на диво толерантно ставиться до живання алкогольних напоїв. Напис «продам вино» можна побачити на воротах чи не кожного третього будинку у Вилковому. При цьому новак (наголос на «о») – це молоде, ще не до кінця заброджене вино, щедро насичене бульбашками вуглекислого газу. Чому молодому вину тут віддають перевагу, пояснюється просто: лохів у Вилковому немає (бо вода близько), зберігати й витримувати трукнок просто ніде. Тож як відкрив діжку, то вже хоч-не-хоч, а маєш швидко допити продукт до кінця. Втім, це неважко: новак п'ється легко, залишаючи по собі дивний присмак полуниці, який йому додає місцевий

сорт винограду, що прижився на мулистих і дуже лужних тушених ґрунтах.

Що таке саломур, ще не до кінця визначилися навіть етнологи. Хтось вважає, що це місцева назва юшки, а хтось – що саломуром прийнято називати гостру часникову приправу, яку додають до рибачього супу. Принаймні ніхто не заперечуватиме, що ритуал поїдання юшки у Вилковому не схожий ні на що інше в царині гастрономії. По-перше, власне варену рибину і наваристу юшку тут прийнято споживати окремо і в різний час. Спочатку гостям подадуть на великій тарілці варену картоплю, великі шматки риби, варену цибулю, моркву. А власне юшка – то вже друга страва, такий собі десерт. Її можна поволі пити, сидячи на веранді з краєвидом на Дунай, спостерігаючи, як великою європейською річкою ліниво пропливає рибальський човен класу «бабайка», пристосований під сімейний під'їзд: жінка керує веслом, а чоловік витягує сітки, іноді відпускаючи в'їдливі репліки на адресу своєї половинки.

Але все ж не вдається Вилковому вповні реалізувати свій туристичний потенціал, перетворившись на місто-курорт європейського штибу: пластикове, зарегульоване, із зірковими готелями. Все проривається назовні бунтівний дух чи то розкольників, чи то запорожців. А можливо, саме в цьому і криється привабливість цього невеликого міста на воді? ■

словлює свою думку Ярослав Козак. – Достатньо заїхати в сусідню Румунію й подивитися, що таке штучні дельти, наприклад, Тульчинська».

Справді, територією такого самого, як у нас, резервату в дельті Дунаю, але в румунській її частині, ще за режиму диктатора Чаушеску прокладено кілька цілком штучних русел. «Це глибоководні канали з бетонними берегами, схожі на річку Либідь у районі Києва, призначені тільки для судноплавства, – продовжує Козак. – Навіть підійти до води там нереально, хіба спеціальними сходами. Сподіваюся, що українцям все ж таки не спаде на думку заради судноплавства робити щось подібне, залізобетонне».

НОВАК І САЛОМУР

На відміну від рибальства чи заготовлі полуниці (коли на-

Життя одне. Живи!

Феєрія
мандрів

**НАЙКРАЩІ ПОДОРОЖІ УКРАЇНОЮ
ТА УСІМ СВІТОМ**

Крим – Закарпаття – Львівщина

Туризм. Відпочинок. Екскурсії. Авіаквитки.

м. Київ, вул. Гайцана, 8/9, © Арсенальна
тел.: (044) 501 01 82/83, 583 05 20
www.feerie.com.ua

ТУРИСТИЧНА ФІРМА **Феєрія** МЕРЕЖА ТУРИСТИЧНИХ АГЕНЦІЙ
Феєрія мандрів

№ ДТАУ АД № 002121 від 14.02.2009

Сонячний літак

Експериментальний літак на сонячних батареях здійснив успішний 26-годинний політ

Автор: Андрій Баєвський

Сім років роботи знадобилося для того, щоб 7 липня 2010 року пілот Андре Боршберг підняв у небо літак Solar Impulse HB-SIA і провів у повітрі 26 годин. Ще в 2003-му відомий швейцарський повітроплавець Бертран Піккар об'єднав команду вчених та інженерів у проєкті «Сонячний імпульс» для будівництва пілотованого літака на сонячній тязі. Мета проєкту – створення одномісного літака, здатного піднятися в повітря і здійснити навколосвітній переліт, не витративши ні краплі пального і не викинувши ні грама вуглекислоти в атмосферу.

Джерело енергії для літака – сонячні батареї, встановлені по всьому розмаху крила. Вони не тільки живлять електричні двигуни, а й заряджають акумулятори, потрібні для приведення літака в рух уночі. 26-годинний політ Solar Impulse HB-SIA завершився 8 липня о 10-й годині ранку за київським часом. Основним обмеженням тривалості польоту стала не техніка, а людські можливості. Негерметична кабіна «Сонячного імпульсу» змусила пілота використовувати електричний обігрів і кисневу маску, тому в новому літаку передбачається змінити конструкцію

кабіни і забезпечити комфортніші умови для екіпажу.

Найважчу нічну частину польоту літак завершив легко, батареї не розрядилися навіть наполовину. Це вселяє оптимізм у конструкторів і дає підстави припустити, що Піккар справді облетить навколо земної кулі на літаку, що приводиться в рух енергією Сонця.

Літак Solar Impulse HB-SIA – вельми екстремальна конструкція. За розмаху крил 65 м (приблизно відповідає розмаху крила Boeing-747) його вага становить лише 1,6 т. При цьому вага літій-полімерних батарей – 400 кг, а на крилі й горизонтальному оперенні вдалося розмістити 11 628 осередків фотоелектричних перетворювачів. Товщина вуглецевих панелей обшивки місцями вимірюється десятими частками міліметра! Забезпечити потрібну міцність «сонячного імпульсу» допомогли не тільки новітні композитні матеріали, а й конструктивні рішення, наприклад, включення сонячних батарей до структури крила.

За планом проєкту передбачається створення ще одного літака – Solar Impulse HB-SIB. Він буде більшим, з герметичною кабіною і підвищеною надійністю. На ньому Піккар планує повторити подвиг Лінд-

берга, перелетівши через Атлантику, що має стати останнім випробуванням перед навколосвітньою подорожжю.

Ідеологічно конструкція Solar Impulse HB-SIA вельми близька до безпілотного апарата Helios, побудованого в межах спільного проєкту NASA та AeroVironment. Helios устиг здійснити нічний політ, але 2003 року зазнав аварії, тож його можливості так і залишилися

Є ПІДСТАВИ ПРИПУСТИТИ, ЩО ПІККАР СПРАВДІ ОБЛЕТІТЬ НАВКОЛО ЗЕМНОЇ КУЛІ НА ЛІТАКУ, ЩО ПРИВОДИТЬСЯ В РУХ ЕНЕРГІЄЮ СОНЦЯ

невивченими. Ще один аналог – літак Zephyr британської компанії QinetiQ. Апарат вагою 31 кг і з розмахом крил 18 м зміг протриматися в повітрі 54 год і піднятися на висоту 18 км.

Однак 30-кілограмові моделі не здатні підняти в повітря ні людину, ні бодай скількись серйозне корисне навантаження, тому Solar Impulse HB-SIA – це надзвичайно важливий крок у сонячній аеронавтиці. Він показав саму можливість створення літаків на сонячній тязі, здатних вирі-

шувати практичні завдання. Маючи, по суті, необмежену дальність польоту, такий літак легко міг би замінити низькоорбітальні супутники і виконувати роботи з ретрансляції, аерофотозйомки.

До того ж це рішення може виявитися економічно вигідним. Так, проект «Сонячний імпульс» обійшовся у вартість кількох аеробусів. Але вона включає дослідження і розробку технологій, тобто в майбутньому здешевлення неминуче.

Особливий інтерес до таких конструкцій виявляють військові. На сьогодні безпілотні апарати активно використовують у всьому світі. Той самий американський стратегічний розвідник Global Hawk не раз проводив у небі Афганістану понад 30 год. Відносно невисока швидкість, велика висота і дальність польоту, здатність цілодобово виконувати розвідувальні місії – ось сьогоднішні вимоги військових. Крім того, літак часто кращий від супутника, що не здатний змінювати траєкторію польоту і пірнати під хмарний покрив.

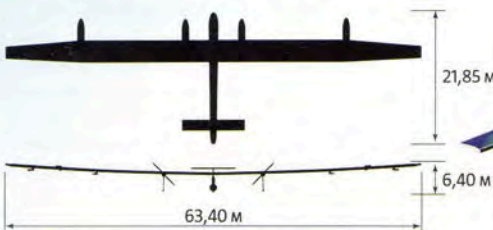
ФОТО REUTERS

Американська дослідна агенція DARPA при Пентагоні вже виділила на відпрацювання концепції \$3,8 млн. За участю Boeing передбачається створити так званий п'ятирічний літак. За проектом Vulture безпілотний апарат на сонячних батареях має проводити в повітрі щонайменше п'ять років, несучи на своєму борту 454 кг розвіду-

ЗДІЙСНЕНА МРІЯ. Пілот Андре Боршберг підняв у повітря літак без краплі палива

вальної апаратури і систем зв'язку. До 2012-го передбачається створення зменшеної моделі – демонстратора технологій. Безумовно, сьогодні створення літака для безперервного п'ятирічного польоту здається фантастикою, але ще недавно такою самою фантастикою здавалося завдання піднятися в повітря на сонячній тязі. ■

SOLAR IMPULSE HB-SIA

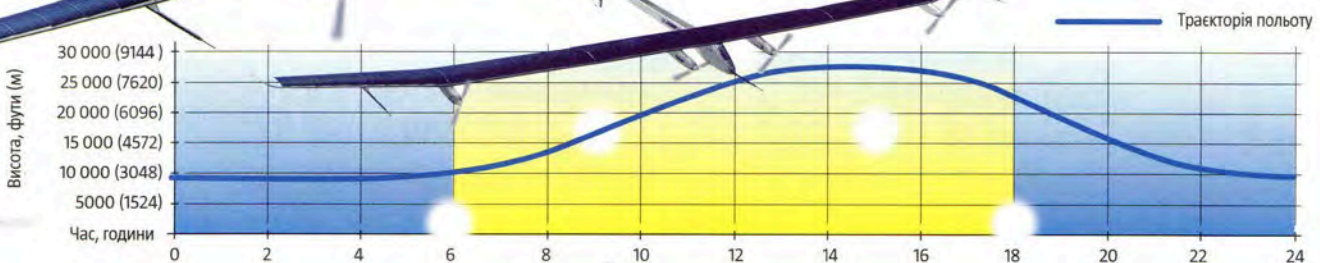
Сонячні батареї з коефіцієнтом корисної дії 22,5% (10 748 сонячних фотоелементів HB-SIA на крилі та 880 на стабілізаторі)

Літак виготовлено з вуглецевого волокна

У чотирьох гондолах розміщені батареї та електродвигуни, що приводять у рух гвинти (потужність 10 к.с.)

Комп'ютеризована система управління в кабіні пілота допомагає економічно використовувати енергію. Кабіна розрахована на одного пілота

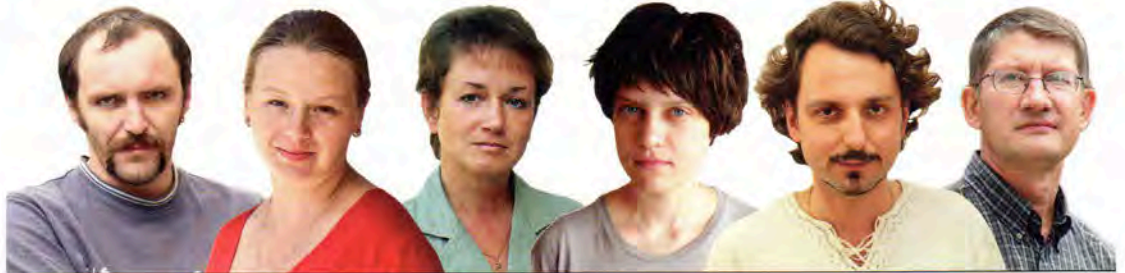
- ◀ Польотна вага: **1600 кг**
- ◀ Висота польоту: **8500 м**
- ◀ Середня швидкість польоту: **до 70 км/год**

СМУГИ ЖИТТЯ

Я багато чув про смуги життя – чорні та білі, я користувався цим недосконалим алгоритмом, пояснював те, що зі мною відбувається, саме цим чорно-білим світом. Скільки разів я дивився на зебр і з ними порівнював своє життя! Скільки разів я в дитинстві крокував наземними переходами і підсвідомо наступав лише на білі ділянки. Скільки разів я чув цей вислів про монохромність існування. Але я зараз усвідомив – моє життя смугасте – як зебра, або наче тигр. Здавалось би, смуги чорні та білі! Для зебр смуги, щоб маскуватись, щоб сховатись від хижака, а для тигра, щоб полювати жертву! Напевно, головне зрозуміти хто ти, і ким ти хочеш бути! ■■

Андрій
Ермоленко

Таня
Овчар

НА КРАЮ СВІТУ МРІЙ

Там, де сходиться небо з ланом пшениці, починається світ мрії. У дитинстві я заходила в широкопростір золотої достиглої пшениці й мріяла, що то море. Вітер хилив колоски з боку в бік – то хвилі гойдалися морем. Море я вже бачила й поля, засіяні збіжжям, бачила і бачу, але немає мрії про море, що простягалося з одного краю городу і аж до сусідського. У тій мрії була сила-силенна радості й щастя. У мене вже діти бігають по вуха в мріях про се й про те. Я так хотіла б зайти у лан пшениці, що вривень зі мною, розколихати колоски і попльвити до острівця з волошок. Попереду наступний червоний острівець. І щойно я до нього допливаю, як бабця гукає їсти, і що б ви думали – пироги з маком. Смачно, як у дитинстві. ■■

ЗАХІД У ПАМУККАЛЕ

Сонце не квапилося сідати. Воно ніби давало людям можливість якомога довше милуватися незабутнім видовищем. Урочистий момент, коли втомлене світило нарешті опустилося за обрій, начебто об'єднавши різномовну юрбу. Дія відбувалася на травертинах Памуккале – сліпучо-білих терасах із водоймами, утворених на схилі гори відкладеннями солей із насичених кальцієм термальних джерел. Це місце в Туреччині називають восьмим дивом світу... Якоїсь миті дійство здалося нам схожим на кадри з голлівудського апокаліптичного фільму. Однак із суттєвою різницею: ми були твердо переконані, що наступного ранку сонце знову зійде! ■■

Мар'яна
Олійник

ПОЗИТИВНЕ ПИВО

У магазинчику станції Сокаль поміж звичними для ока «Чернігівським», «Оболонню», «Львівським» причаїлися ще радянського зразка пляшки з пивом «Павлівське». Як прихильник регіональних сортів пива не можу не купити на пробу. Що воно за «Павлівське»? Читаю: село Павлівка Іваничівського району Волинської області. Овва, нічогенько собі, це ж та Павлівка, яка до війни була переважно польськомовним Порицьком і яка далекого 1943-го стала символом волинської трагедії. Пишу смс колезі-історикю до Польщі: ти увяляєш, у Порицьку варять пиво! Маріуш відповідає: добре, що зараз хоч із чимось позитивним ця назва асоціюється. Важко не погодитися. ■■

Роман
Кабачій

Валентина
Кузик

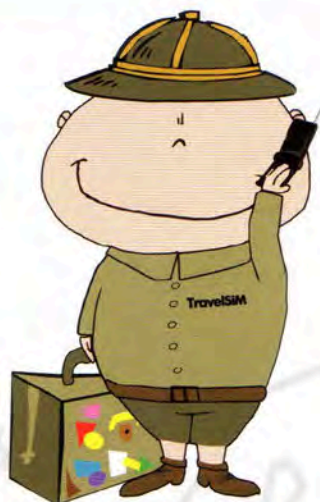
ШЕРШЕ ЕКСКЛЮЗИВ

Мене як сварять на роботі, то я перед сном, помивши унітаз, захожду на таблоїд і дивлюся, в які халепи потрапляють політики та інші зірки. І мені стає легше. Ось дивлюся – аж Ганна Герман і Юлія Тимошенко в однакових піджачках від Шанель з'явилися на люди. І пригадала історію, як за свою першу зарплату секретарки я купила футболочку в одному дуже модному магазині на Хрещатику і мені здавалось, що виглядаю в ній дуже дорого і сердито. І ось якое в Академії бачу – йде дівчина в точнісінько такій самій. Жах! Відтоді вирішила вдягтися тільки в ексклюзив. На секонді. І ще нікто мені не зустрівся, щоб ішов у моїй кофтині, як то трапилося з Ганною та Юлею. То якщо пані політики хочуть спитати мене адресу того місця, то радо поділюся. ■■

Ігор
Кручик

ПОТОПЕЛЬНИКИ А І Б

Йдучи повз озеро Вербне, побачив скупчення народу біля води, мовби чергу за дефіцитом. Там спостерігалася тривожна картина: працівники фірми «Плесо» діставали потопельника. За 20 метрів інші оболонці спокійно собі пляжилися й купалися. Наступного дня на місці водолазних робіт зауважив прикріплений до верби траурний вінок – як засторога, що тут хтось потонув. А за кількасот метрів знову пірнав у пошуках зниклої людини водолаз із «Плеса». Ми умовно назвали місця, де працювали водолази, літерами А та Б і вже не купаємося там. Хоча немає гарантії, що й на інших пляжах нікто цього літа не тонув. Те, до чого так пристрасно прагнуть люди (наразі це вода), й приносить їм загибель. ■■

Покриття
182 країни,
в мережах GSM та 3G

Взяв з собою за кордон
Свій мобільний телефон?
і ДЗВОНИТИ будеш всім?
Тоді для тебе ТревелСіМ!!

**Безкоштовні
вхідні**
в 70 країнах,
в т.ч. Туреччина, Єгипет
та 43 країни Європи

**Вихідні
дзвінки**
в 118 країнах
в межах \$0,29-\$1,00

Експрес-Звіт:
перегляд витрат
на екрані телефону,
не потребує
Інтернет-доступу

**Варіанти
поповнення**
всі можливі

ТревелПей:
просто поповнення
за допомогою телефону
і платіжної картки,
без Інтернет-доступу

**Зручні
послуги:**
Передзвоніть Мені,
Переказ Коштів,
Локатор тощо

**Безкоштовна
доставка**
по Україні,
на суму від 790 грн.

**Точки
продажу**
у всіх областях
України

Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід
Австрія	0,55	0,00	Італія	0,59	0,00	Туреччина	0,55	0,00
Бельгія	0,65	0,00	Кіпр	0,29	0,00	Угорщина	0,65	0,00
Болгарія	0,75	0,20	Латвія, Литва	0,39	0,00	Фінляндія	0,39	0,00
Велика Британія	0,39	0,00	Німеччина	0,59	0,00	Франція	0,59	0,00
Греція	0,39	0,00	Польща	0,59	0,00	Хорватія	0,55	0,00
Грузія	0,55	0,00	Росія	0,45	0,00	Чехія	0,55	0,00
Єгипет	0,55	0,00	Словаччина	0,55	0,00	Швейцарія	0,69	0,00
Іспанія	0,59	0,00	Таїланд	0,85	0,25	Швеція	0,39	0,00

довідка та інформація про точки продажу:
(050) 800-1001 (044) 223-8008 (098) 800-1001
w.TravelSiM.ua

кращий
дилер
2007

платиновий
партнер
2008

платиновий
партнер
2009

К Н И Г А Р Н Я

**Запрошуємо Вас до нової Книгарні «Є» в Києві
за адресою: вул. Саксаганського, 107/47**

**Книги українською та іноземними мовами
подарункові видання та альбоми
мапи, атласи, путівники
канцтовари
листівки**